

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
рішень Європейського суду
з прав людини
(січень – березень 2022 року)

Зміст

Стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (заборона катування)	5
FENECH v. Malta: вжиття державою обмежувальних й інших видів заходів із протидії поширенню COVID-19 в установах виконання покарань – відсутність порушення	5
Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)	9
ISTOMINA v. Ukraine: неналежне обґрунтування судами встановлення вищого розміру застави й неврахування обставин можливості її внесення обвинуваченою особою – порушення	9
Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)	12
TABAK v. Croatia: невикористання заявником своїх процесуальних прав для поставлення під сумнів неупередженості експерта, що мав зв'язки з відповідачем у справі заявника – відсутність порушення	12
ADOMAITIS v. Lithuania: допустимість інформації, отриманої в результаті негласних слідчих дій, в дисциплінарному провадженні – відсутність порушення	17
KRAMAREVA v. Russia: участь прокурора, не наділеного конкретними повноваженнями за національним законодавством, у розгляді цивільного провадження – відсутність порушення	24
ROTH v. Switzerland: відсутність зупиняючої дії скарги, поданої на рішення про зміну місця проживання дитини – порушення	26
AL ALO v. Slovakia: неможливість допиту заявником свідків обвинувачення у справі щодо нього й бездіяльність органів влади в їх виклику – порушення	30
FISCHER v. The Czech Republic: попередній розгляд справи про відшкодування шкоди, завданої акціонеру внаслідок незаконного прийняття рішення про збільшення статутного капіталу компанії – відсутність порушення	33
ASSOCIATION DES FAMILLES DES VICTIMES DU JOOLA v. France: застосування судом юрисдикційного імунітету у справі про затоплення судна Сенегалу з пасажиром на борту – заяву визнано неприйнятною	38
TONKOV v. Belgium: обмеження права на правову допомогу на початкових етапах досудового розслідування і допустимість отриманих завдяки цьому показань заявника для його засудження – порушення	41
GRZEŃDA v. Poland: відсутність доступу до суду для оскарження дострокового припинення повноважень члена (діючого судді)	

Національної ради правосуддя, обраного за попереднім законодавством – порушення	46
BJARKI H. DIEGO v. Iceland: допит заявника як «підозрюваного» за відсутності інформування його про такий статус – порушення	49
Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)	52
EKIMDZHIEV AND OTHERS v. Bulgaria: неналежні / недостатні гарантії проти свавілля і зловживань щодо таємного спостереження, зберігання комунікаційної інформації та доступу до неї – порушення	52
BOTOYAN v. Armenia: відсутність можливості оскаржити дії лікарів й отримати відшкодування шкоди, завданої в результаті медичної недбалості – порушення	55
PAWEŁ SZCZYPIŃSKI v. Poland: 20-річна бездіяльність у відповідь на спроби заявника оскаржити рішення про знесення незаконно побудованого ним будинку – заяву визнано неприйнятною	63
REGIONAL AIR SERVICES S.R.L. AND IVAȘCU v. Romania: урівноваження за критеріями усталеної практики ЄСПЛ права особи на повагу до приватного життя з правом журналістів на свободу вираження поглядів – відсутність порушення	67
I.V.Ț. v. Romania: відсутність згоди батьків на проведення інтерв'ю з неповнолітньою дитиною – порушення	70
REYES JIMENEZ v. Spain: неотримання усвідомленої згоди на проведення хірургічного втручання – порушення	72
NUH UZUN v. Turkey: збереження вхідної і вихідної кореспонденції затриманих й ув'язнених осіб на спеціальному сервері, що не ґрунтувалося на чітких та доступних положеннях закону – порушення	75
Стаття 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)	78
FREITAS RANGEL v. Portugal: притягнення до відповідальності за висловлення думки на адресу професійних асоціацій суддів та прокурорів – порушення	78
ŠEKS v. Croatia: інтереси національної безпеки як підстава для відмови в наданні доступу досліднику до засекречених президентських архівів – відсутність порушення	81
KOZAN v. Turkey: дисциплінарна відповідальність судді за поширення серед професійної групи в соціальній мережі статті, в якій критикувалася діяльність Вищої ради суддів та прокурорів – порушення	84
OOO MEMO v. Russia: зобов'язання ЗМІ спростувати інформацію, висловлену в статті, щодо діяльності органу державної влади – порушення	88

Стаття 11 Конвенції (свобода зібрань та об'єднання)	91
SELÇUK BARIŞ AND OTHERS v. Turkey: застосовність статті 11 Конвенції до звільнення за участь у неофіційному страйку – заяву визнано неприйнятною	91
COMMUNAUTE GENEVOISE D'ACTION SYNDICALE (CGAS) v. Switzerland: тривала заборона проведення публічних зібрань у межах заходів із протидії поширенню COVID-19 – порушення	93
Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності)	97
KRAYEVA v. Ukraine: непропорційний розмір стягнення за порушення митних правил за відсутності умислу на вчинення цього правопорушення – порушення	97
N.M. AND OTHERS v. France: відмова у зв'язку з ретроактивним застосуванням закону відшкодувати витрати, пов'язані з інвалідністю дитини, помилково не діагностованою під час вагітності – порушення	101
SHORAZOVA v. Malta: нерозгляд судами пропорційності й доцільності блокування активів заявниці на вимогу органів державної влади в межах кримінального провадження, відкритого щодо неї – порушення	105
MICKOVSKI v. North Macedonia: тимчасове зупинення права на заняття приватною виконавчою практикою через кримінальне розслідування – відсутність порушення	108
Стаття 3 Першого протоколу до Конвенції (право на вільні вибори)	112
ANATOLIY MARINOV v. Bulgaria: позбавлення недієздатної особи права голосувати за відсутності розгляду її конкретних та індивідуальних обставин – порушення	112
Стаття 1 Протоколу № 12 до Конвенції (загальна заборона дискримінації)	114
NEGOVANOVIĆ AND OTHERS v. Serbia: відмова шахістам із вадами зору в наданні заохочень та пільг за спортивні досягнення на рівні з тими, хто таких вад не мав – порушення	114
Рішення проти України	117

СТАТТЯ 3 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ)

FENECH v. Malta (№ 19090/20)

Обставини справи

Справа стосувалася умов ув'язнення заявника й питання того, чи вжили національні органи влади належних заходів для його захисту від інфікування COVID-19 в тюрмі, зокрема тому, що він мав лише одну нирку.

В листопаді 2019 року заявнику було пред'явлено обвинувачення в поширенні, створенні й фінансуванні організації з метою вчинення кримінального правопорушення і співучасті в умисному вбивстві. Заявник не визнав себе винним. Відтоді він перебуває під вартою. Прибувши до тюрми, заявник отримав позитивний результат тесту на наявність наркотичних речовин. Його помістили до одиночної камери з обмеженим контактом і далі, в січні 2020 року, перевели до гуртожитку.

Заявник вважав, що умови його ув'язнення були антисанітарними та несприятливими. Зокрема, він скаржився на переповненість, відсутність чистоти та теплового одягу й надмірне обмеження фізичної активності. У контексті пандемії, на думку заявника, держава не вжила належних заходів для його захисту від зараження COVID-19 під час перебування в установі виконання покарань, хоча стан його здоров'я – втрата нирки – піддавав його підвищеному ризику такого зараження, і його шанси побороти цю хворобу були зменшені.

Посилаючись на статті 2 та 3 Конвенції, заявник скаржився на умови свого ув'язнення й невжиття державою належних заходів із його захисту від зараження коронавірусом під час перебування в тюрмі, зокрема з огляду на вразливий стан його здоров'я.

Оцінка Суду

Стаття 3 Конвенції

Щодо періоду ізоляції заявника ЄСПЛ повторив, що позбавлення контакту з іншими ув'язненими з мотивів безпеки, дисциплінарних чи захисних причин саме по собі не становить нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання. Мають ураховуватися підстава, умови, тривалість, суворість заходу та його наслідки для ув'язненого.

У цій справі ЄСПЛ дійшов висновку, що ізоляція до заявника була застосована з медичних причин та задля захисту відповідно до політики виправної установи в тому, що кожному, хто отримав позитивний тест на

наявність наркотичних речовин, заборонено спілкуватися з іншими ув'язненими до отримання негативного тесту, зокрема з метою забезпечення безпеки заявника.

Уряд не вказував правової основи цього заходу, і ЄСПЛ дійшов висновку, що заявник мав би бути письмово повідомлений про рішення та його деталі. Проте рішення ґрунтувалося на ретельній фізичній та психолого-медичній оцінці й медичних рекомендацій. Крім того, заявника було усно поінформовано й він не вказував на свою необізнаність про політику / правила установи. Так само він не оскаржував необхідність заходу або факту наявності в нього позитивного тесту на наявність наркотичних речовин.

Однак ЄСПЛ підкреслив, що в разі встановлення будь-яких факторів ризику (заподіяння собі шкоди / самогубство / заподіяння шкоди іншим) після індивідуального оцінювання (на відміну від автоматичного висновку у справах, пов'язаних із наркотичними речовинами) необхідно було б провести медичне спостереження на предмет наявності такого ризику. ЄСПЛ висловив занепокоєння в тому, що особливо вразливі засуджені можуть бути піддані в такій ситуації ризику, і підкреслив, що ізоляційні заходи вимагають регулювання, спостереження та суворого дотримання медичних протоколів для захисту від таких ризиків.

Важливим був факт того, що ізоляція заявника тривала не більше ніж 35 днів. Як результат, він не зазнав шкідливих фізичних або психологічних наслідків; застосовані обмеження не становили повністю сенсорну ізоляцію. Оцінивши фактичні умови одиночної камери заявника, ЄСПЛ не міг установити, що він перебував в умовах, які порушували статтю 3 Конвенції.

Тому порушення статті 3 Конвенції стосовно періоду ізоляції не було.

Щодо періоду перебування в гуртожитку варто вказати, що заявник мав індивідуальне місце для сну і 4,5 кв. м. особистого простору, тому міг нормально пересуватися. Оскільки його інші скарги на умови були визнані необґрунтованими, ЄСПЛ дійшов висновку, що побутові умови в тюрмі не становили нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження.

Стосовно обмежень, на які скаржився заявник, зокрема на відсутність доступу до тренажерної зали, своєї родини, церкви та інших активностей, ЄСПЛ дійшов висновку, що вони виникли в межах особливого контексту, а саме під час загрози здоров'ю суспільства, й були запроваджені з міркувань охорони здоров'я. Крім того, вони застосовувалися не лише до заявника, а й до всього суспільства загалом. З урахуванням виняткового та непередбачуваного контексту щодо пандемії COVID-19 такі заходи, що були пропорційними й обмеженими в часі, не можуть вважатися причинами складного становища заявника та труднощів, які були неминучими під час тримання під вартою в умовах пандемії. Тому порушення статті 3 Конвенції в цьому аспекті не було.

Стаття 2 Конвенції, взята разом зі статтею 3 Конвенції

ЄСПЛ не виключав застосовність статті 2 Конвенції в деяких справах стосовно пандемії COVID-19. Проте за обставин цієї справи ЄСПЛ дійшов висновку, що це положення не є застосовним. Справді, понад півтора року після початку пандемії заявник не інфікувався, з квітня 2021 року йому була доступна вакцинація. У будь-якому разі, навіть якби він зіткнувся з COVID-19, він не надав жодних досліджень чи інших матеріалів, що могли б висвітлити шанси того, що чоловік його віку (приблизно 40 років), без однієї нирки, без сумніву чи з високою ймовірністю в разі інфікування (до чи після вакцинації) помре від хвороби.

Щодо обов'язку держави належно забезпечувати здоров'я та благополуччя ув'язнених за статтею 3 Конвенції ЄСПЛ встановив, що, ураховуючи характер COVID-19, органи влади мали запровадити певні заходи, направлені на уникнення зараження, обмеження поширення коронавірусу в тюрмі й надання належної медичної допомоги в разі інфікування. Превентивні заходи мають бути пропорційними ризику, проте не мають бути надто обтяжливими для органів влади, які стикаються з новою ситуацією, такою як глобальна пандемія.

Після спалаху COVID-19 в тюрмі було запроваджено локдаун, заборонено відвідування всіх видів, а працівники працювали потижнево, аби уникнути надмірного впливу зовнішніх факторів. ЄСПЛ дійшов висновку, що ці заходи явно зменшили ризик широкого поширення зараження в межах тюрми, а тому зберегли здоров'я і безпеку засуджених та працівників.

Також було вжито загальних заходів, таких як регулярна дезінфекція, носіння масок, забезпечення ручними санітазерами та перевірка температури тіла засуджених і тюремних наглядачів. У разі прибуття нових засуджених використовувалися швидкі тести, ПЛР-тести та запроваджувалася самоізоляція, період якої з плином часу зменшувався. На думку ЄСПЛ, це демонструє, що органи влади були пильними в реагуванні на змінювану ситуацію. В тюрмі була проведена своєчасна вакцинація від коронавірусу.

Що стосується скарги заявника на те, що з огляду на стан свого здоров'я він мав би бути більш захищеним, ніж інші засуджені, ЄСПЛ підкреслив, що він не був єдиним вразливим засудженим. З урахуванням практичних вимог позбавлення волі в тюрмі й новизни ситуації ЄСПЛ погодився з тим, що, імовірно, було б неможливим кожного перевести до більш безпечних умов / приміщень до спалаху інфекції в тюрмі. Варто передбачити можливість відокремлення звичайних засуджених від тих, які перебувають у зоні підвищеного ризику, але заявник не довів, що належав до категорії більш вразливих. Факт того, що заявник ділив гуртожиток та використовував ті ж медичні, санітарні та побутові приміщення з іншими неінфікованими

коронавірусом ув'язненими, сам по собі не порушує питань за статтею 3 Конвенції.

ЄСПЛ дійшов висновку, що органи влади запровадили належні та пропорційні заходи задля запобігання поширенню вірусу та його обмеження. Крім того, навіть якби заявник захворів у тюрмі на коронавірус, немає жодних ознак того, що йому не була б доступна кваліфікована допомога.

Тому порушення статті 3 Конвенції не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 3 Конвенції (заборона катування) у зв'язку з ув'язненням заявника, коли він був ізольований.

Відсутність порушення статті 3 Конвенції стосовно умов ув'язнення в гуртожитку.

Рішення в цій справі ухвалені Палатою 1 березня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 5 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ)

ISTOMINA v. Ukraine (№ 23312/15)

Обставини справи

Справа стосувалася скарг заявниці щодо необґрунтованості тримання її під вартою та неспроможності національних судів належним чином умотивувати розмір застави в порушення Конвенції.

В лютому й березні 2015 року щодо заявниці були порушені кримінальні провадження за підозрою в ухиленні від сплати податків, фіктивному підприємстві та підробці документів.

21 березня 2015 року суд першої інстанції застосував до заявниці запобіжний захід у вигляді застави. Суд також указав на існування ризиків ухилення заявниці від розслідування та суду, приховування істини, впливу на свідків чи продовження нею злочинної діяльності. Суд також зазначив, що оскільки заявниця обвинувачувалася у вчиненні серйозного правопорушення, установлення максимально передбаченого розміру застави для цього виду правопорушення не забезпечить дотримання нею своїх процесуальних обов'язків. З урахуванням ступеня тяжкості правопорушень та розміру стверджувано завданих збитків у кримінальному провадженні суд установив розмір застави у 12 249 426 грн (що становить близько 495 000 євро). Така сума в 125 разів перевищувала розмір застави, що міг бути визначений за вчинення злочину, в якому обвинувачувалася заявниця.

Заявниця неодноразово зверталася до судів першої та апеляційної інстанцій із клопотаннями про зміну запобіжного заходу на домашній арешт і зменшення розміру застави, стверджуючи про неспівмірність визначеного судом розміру застави з її доходом упродовж останніх двох років. Суд першої інстанції відмовляв у зміні запобіжного заходу, а апеляційний суд залишав без змін оскаржувану ухвалу суду.

7 квітня 2015 року суд першої інстанції, встановивши, що заявниця не виконала покладені на неї обов'язки (не внесла визначений розмір застави), обрав щодо неї запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Як альтернативний запобіжний захід суд першої інстанції встановив заставу в тому ж розмірі. Того самого дня заявницю було затримано.

17 квітня 2015 року за результатами розгляду апеляційної скарги заявниці апеляційний суд відхилив її скаргу та залишив без змін ухвалу суду першої інстанції.

Заявниця перебувала під вартою до 29 липня 2015 року, коли апеляційний суд, визнавши подальше її тримання під вартою невинуватим, застосував до неї запобіжний захід у вигляді домашнього арешту.

15 вересня 2015 року строк застосування до заявниці домашнього арешту сплив. Жодного іншого запобіжного заходу щодо неї обрано не було.

Посилаючись на підпункт (с) пункту 1 та пункт 3 статті 5 Конвенції, заявниця скаржилася, що обґрунтування судами рішень про застосування до неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою було неналежним і не мало під собою відповідних та достатніх підстав. Вона також указувала, що сума застави була надмірною і що суди не з'ясували в неї можливості її внесення.

Оцінка Суду

Ураховуючи наявні матеріали та зауваження сторін щодо обґрунтування тримання заявниці під вартою на ранніх стадіях провадження щодо неї, ЄСПЛ вважає, що основною причиною тримання заявниці під вартою був ризик того, що вона могла вплинути на свідків, зокрема підлеглих осіб, причетних до її підприємницької діяльності. У зв'язку із цим ЄСПЛ зауважив, що заявниця обвинувачувалася в підробленні документів та ухиленні від сплати податків за участю понад 20 фіктивних і реальних компаній упродовж січня 2013 року – лютого 2015 року. З огляду на характер та масштаб злочинної діяльності, у здійсненні якої обвинувачувалася заявниця, органам влади, як видається, було необхідно забезпечити наявність документарних доказів і показань свідків, наданих без будь-якого тиску (пункт 27 рішення).

Водночас ЄСПЛ зауважує, що хоча причини оскаржуваного тримання під вартою, яке тривало із 7 квітня по 29 липня 2015 року, могли здаватися повторюваними та загальними, національні суди все ж шість разів розглядали це питання і повторно оцінювали надані сторонами аргументи. З огляду на це ЄСПЛ готовий визнати, що національні суди навели «відповідні» та «достатні» причини застосування запобіжного заходу щодо заявниці (пункт 28 рішення).

Щодо належного обґрунтування національними судами розміру застави відповідно до вимог пункту 3 статті 5 Конвенції ЄСПЛ зазначає таке (пункт 29 рішення).

Як вбачається, національні суди, визначаючи розмір застави у справі заявниці, не враховували її майновий стан на той час. Заявниця постійно стверджувала, що розмір застави був надмірним та непропорційним її доходу, і просила національні суди зменшити розмір застави, посилаючись, зокрема, на свій сімейний стан. Однак усі її доводи щодо цього були відхилені судами як необґрунтовані без надання будь-яких пояснень. Зі змісту рішень національних судів випливає, що розмір шкоди, імовірно завданої заявницею, був основною

підставою, на яку посилалися суди, обґрунтовуючи свої рішення про застосування запобіжного заходу у вигляді застави (пункт 30 рішення).

ЄСПЛ зауважує, що розмір застави, установлений судом першої інстанції, у 125 разів перевищував максимальний розмір, який міг бути установлений у разі обвинувачення особи у вчиненні того ж кримінального правопорушення, у якому підозрювалася заявниця.

У зв'язку із цим ЄСПЛ зазначає, що хоча за змістом положень національного законодавства суду дозволено встановлювати вищі розміри застави у «виключних випадках», таке рішення має передбачати ретельний аналіз обставин справи, щоб обґрунтувати її «винятковий характер» (пункт 30 рішення).

За цих обставин ЄСПЛ, посилаючись на критерії, що впливають з його усталеної практики, вважає, що, зосередившись на розмірі шкоди, імовірно завданої заявницею, без проведення ретельної оцінки всіх релевантних критеріїв, включно зі здатністю заявниці внести встановлений розмір застави, та за відсутності достатнього пояснення установлення застави саме в такому високому розмірі національні суди не виконали свого зобов'язання з надання відповідного й достатнього обґрунтування своїх рішень про застосування запобіжного заходу у вигляді застави, як того вимагає пункт 3 статті 5 Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 3 статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 13 січня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД)

ТАБАК v. Croatia (№ 24315/13)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції на те, що йому не було забезпечено справедливого суду, адже національні суди обґрунтовували свої рішення думкою експерта, який працював у компанії, що була відповідачем у справі заявника. У 1995 році заявник потрапив у дорожньо-транспортну пригоду, у зв'язку із чим пошкодив коліно. В 1999 році йому було призначено пенсію по інвалідності.

У межах цього судового розгляду було подано три висновки експертів. За висновками першого експерта, хірурга та судового експерта на постійній основі, підставою для призначення заявникові інвалідності була не травма коліна, отримана в ДТП, а, найімовірніше, зміни в хребті. Заявник заперечував проти цього висновку в частині підстави визнання інвалідності.

За висновками другого експерта (судового експерта на постійній основі з питань дорожнього руху), було встановлено, що ДТП настала внаслідок неприпустимої швидкості руху обох сторін. Заявник не заперечував проти цих висновків.

Компанія-відповідач запропонувала отримати висновок третього експерта, спеціаліста з охорони праці (В. Б.). Експерт, зокрема, мав оцінити зв'язок між отриманою в ДТП травмою заявника та ступенем його працездатності. На думку експерта, травма коліна погіршила наявне захворювання в заявника, а хвороба коліна продовжила тривалість лікування його травми.

2 березня 2007 року суд першої інстанції, посилаючись на висновок другого експерта, визнав, що відповідальність заявника у вчиненні ДТП становить 50 %. Цей суд присудив заявнику 50 % суми, яку він вимагав як відшкодування моральної шкоди та втраченого заробітку за період з 8 червня 1995 року до січня 1999 року. Суд оцінював його вимогу про відшкодування моральної шкоди, спираючись на висновок першого експерта. Суд відхилив вимогу заявника про виплату щомісячної допомоги з 1 січня 1999 року, спираючись на висновок В. Б., за яким, травма коліна, отримана в ДТП, не була причиною настання інвалідності.

Апеляційний суд частково задовольнив скаргу заявника, скасував рішення суду першої інстанції в частині, що стосувалася присудження заявникові 50 % суми втраченого заробітку, і направив справу в цій частині на новий розгляд до суду першої інстанції, а в іншій частині рішення суду залишив без змін.

Касаційну скаргу заявника на рішення суду в частині, що набрала законної сили, Верховний суд залишив без задоволення та вказав на правильність висновків судів нижчих інстанцій про відхилення вимоги про щомісячну виплату, ураховуючи те, що висновком експерта було підтверджено, що травма коліна, отримана внаслідок ДТП, не була причиною інвалідності заявника.

У частині вимоги заявника про виплату йому втраченого заробітку справа розглядалася національними судами неодноразово.

Останнім рішенням від 5 березня 2012 року суд першої інстанції визнав позовні вимоги заявника в цій частині необґрунтованими та відхилив їх. У своєму рішенні суд посилався на експертний висновок В. Б. про те, що причина непрацездатності заявника після 26 серпня 1995 року не була пов'язана з ДТП.

16 березня 2012 року заявник подав апеляційну скаргу, в якій скаржився на серйозне порушення відповідного цивільного процесуального законодавства на тій підставі, що суд першої інстанції призначив експерта В. Б., яка, за доступною загалу інформацією, працювала медичним експертом у генеральній дирекції компанії-відповідача, а також була головою правління її дочірньої компанії. Апеляційний суд визнав скаргу заявника необґрунтованою, посилаючись, зокрема, на бібліографічні відомості В. Б.: на час подання нею висновку компанія-відповідач не була її роботодавцем; у 1995 році вона була медичним експертом у генеральному правлінні цієї компанії; з березня 2004 року до її виходу у відставку / на пенсію (дата не відома) вона була головою правління дочірньої компанії відповідача. Апеляційний суд також указав, що заявник не міг висловлювати зауваження щодо неупередженості експерта під час апеляційного розгляду.

Подана пізніше конституційна скарга до Конституційного суду, у якій заявник стверджував про упередженість експерта у справі та наявність підстав для її відводу, була також відхилена у зв'язку з її необґрунтованістю.

У своїй скарзі до ЄСПЛ заявник скаржився на відсутність справедливого суду, оскільки національні суди обґрунтували свої рішення думкою експерта, яка працювала в компанії-відповідача.

Оцінка Суду

ЄСПЛ повторює, що пункт 1 статті 6 Конвенції гарантує право на справедливий розгляд справи незалежним і неупередженим судом і чітко не вимагає, щоб експерт, заслуханий цим самим судом, відповідав таким же вимогам (див. *Sara Lind Eggertsdóttir v. Iceland*, no. [31930/04](#), § 47, 5 липня 2007 року, та *Letinčić v. Croatia*, no. [7183/11](#), § 51, 3 травня 2016 року). Однак висновок експерта, якого призначив компетентний суд для з'ясування питань, що виникають у справі, ймовірно, матиме суттєве значення для оцінки цим судом

відповідних питань. Вимога незалежності є особливо важливою при отриманні медичних висновків від експертів, які повинні мати формальну та фактичну незалежність від осіб, причетних до подій (див. *Vajić v. Croatia*, no. [41108/10](#), § 95, 13 листопада 2012 року). У своїй практиці ЄСПЛ визнавав, що відсутність неупередженості призначеного судом експерта за певних обставин може призвести до порушення принципу рівності сторін, притаманного поняттю справедливого суду (див. *Bönisch v. Austria*, 6 травня 1985 року, §§ 30–35, Series A no. 92, та *Brandstetter v. Austria*, 28 серпня 1991 року, § 33, Series A no. 211). Зокрема, варто враховувати такі фактори, як процесуальну позицію / статус експерта та його роль у відповідному провадженні (див. *Sara Lind Eggertsdóttir*, цит. вище, § 47, та *Letinčić*, цит. вище, § 51) (пункт 60 рішення).

В цій справі національні суди мали з'ясувати, чи компанія-відповідач була зобов'язана відшкодувати збитки заявникові внаслідок травми, яку він отримав у результаті ДТП (пункт 61 рішення).

Ураховуючи обставини цієї справи, ЄСПЛ погодився з тим, що висновок експерта В. Б. відіграв вирішальну роль в оцінці значної частини позову заявника, зокрема щодо втраченого заробітку за період із 26 серпня 1995 року до його виходу на пенсію в січні 1999 року. ЄСПЛ відзначає, що в 1995 році В. Б. працювала медичним експертом у генеральній дирекції компанії-відповідача. На момент подачі свого висновку у справі заявника (2006 рік та лютий 2007 року) вона була головою правління дочірнього підприємства компанії-відповідача (пункт 65 рішення).

Отже, враховуючи предмет національного провадження, роль висновку В. Б. у цьому провадженні та її керівної посади в компанії-відповідачу і її дочірньому підприємстві, ЄСПЛ зазначає, що неупередженість В. Б. могла бути або, принаймні, здаватися такою, яка викликає сумніви, і що побоювання заявника щодо цього можна вважати розумними та об'єктивно виправданими (порівняйте з рішенням у справі *Sara Lind Eggertsdóttir*, цит. вище, §§ 51 та 53) (пункт 66 рішення).

ЄСПЛ підкреслює, що мова йде не про зміст висновку В. Б. або питання про те, чи справді зниження працездатності заявника після 26 серпня 1995 року було пов'язане з ДТП, а чи дійсно В. Б., експерт у цивільному судочинстві, могла вважатися об'єктивно неупередженою. У таких ситуаціях на карту поставлено довіру суспільства до судової системи, де видимість має важливе значення (див. *Vajić*, цит. вище, § 102) (пункт 68 рішення).

ЄСПЛ зазначає, що законодавство Хорватії передбачає декілька гарантій, призначених для забезпечення формальної та фактичної незалежності й неупередженості експертів і надійності їхніх показань (див. *Jurica v. Croatia*, no. [30376/13](#), §§ 93–94, 2 травня 2017 року). Такі гарантії стосуються процесуальних прав сторін у справі, а також обов'язків експерта та суду, у

провадженні якого перебуває справа. ЄСПЛ з'ясував, чи були такі гарантії в цій справі застосовані належним чином (пункт 70 рішення).

ЄСПЛ зазначив, що заявник не цікавився В. Б. або її можливими зв'язками з компанією-відповідачем до ухвалення судом першої інстанції свого рішення 5 березня 2012 року. Загалом це стосувалося періоду в шість років. Водночас заявник мав широкі можливості це зробити. Він був присутній на засіданні, коли її призначили експертом у його справі, був обізнаний про її висновок і ставив свої питання під час судового розгляду. Рішення суду першої інстанції, обґрунтоване висновками В. Б., декілька разів скасовувалося судом апеляційної інстанції. У своїй скарзі на рішення суду першої інстанції від 5 березня 2012 року, в якій заявник уперше порушив це питання, він указав, що інформація про зв'язки В. Б. з компанією-відповідачем була публічно доступною. Він не стверджував ні в національних судах, ні в ЄСПЛ, що ця інформація стала доступною лише після завершення провадження в суді першої інстанції (пункт 78 рішення).

Таким чином, можна стверджувати, що заявник, який користувався правовою допомогою у провадженні в суді першої інстанції, не діяв із належною ретельністю стосовно особи, яка була призначена експертом у його справі, і не скористався своїми процесуальними правами щодо цього. Справді, в такій важливій справі можна було б очікувати, з точки зору національного законодавства та практики, що заявник запитає інформацію про особу, призначену експертом у його справі, та заявить експерту відвід під час розгляду справи в суді першої інстанції (див., *mutatis mutandis, Zahirović v. Croatia*, по. [58590/11](#), §§ 35–36, 25 квітня 2013 року) (пункт 79 рішення).

Оскільки це питання під час розгляду справи в суді першої інстанції не порушувалося, апеляційний суд не міг його розглядати. З урахуванням того, що така ситуація переважно й об'єктивно покладена у вину заявникові, на думку Суду, негативні наслідки такої ситуації мають покладатися саме на нього (див., *mutatis mutandis, Zubac*, цит. вище, § 121) (пункт 80 рішення).

ЄСПЛ також наголосив на тому, що національні суди не просто допустили як доказ звіт експерта В. Б., а й просили її надати додатковий висновок із метою розгляду нез'ясованих питань та заслухали її під час відкритого судового розгляду в присутності сторін, які мали змогу ставити свої питання. Національні суди не можна обвинувачувати в тому, в який спосіб вони оцінили висновок експерта В. Б. (пункт 81 рішення).

ЄСПЛ дійшов висновку, що заявник ефективно брав участь у процедурі призначення й отримання висновків експертів, які були використані під час розгляду його вимог по суті, і що факт нерозгляду судом апеляційної інстанції його скарги на неупередженість експерта В. Б., ситуацію щодо чого переважно

та об'єктивно спричинив заявник, не порушував право на справедливий суд за пунктом 1 статті 6 Конвенції (пункт 82 рішення).

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 13 січня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

ADOMAITIS v. Lithuania (№ 14833/18)

Обставини справи

Справа стосувалася кримінального провадження, розпочатого стосовно заявника – керівника установи виконання покарань – за підозрою в тому, що він за плату покращував умови відбуття засудженими покарання, а також надавав їм пільги. Впродовж року його телефонні розмови перехоплювалися; після цього кримінальне розслідування було припинене за відсутності інкримінованих доказів. Проте використання зібраної інформації було дозволено в межах дисциплінарного провадження стосовно заявника, що мало результатом його звільнення.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, статті 8 та 13 Конвенції, заявник скаржився на те, що не мав доступу до матеріалів таємного спостереження, а також на відсутність чіткої правової основи, яка б вказувала, як отримана в результаті таємного спостереження інформація може бути використана та яким чином можна оскаржити її законність. Він також скаржився на порушення свого права на повагу до приватного і сімейного життя.

Оцінка Суду

Щодо пункту 1 статті 6 Конвенції

ЄСПЛ вважає, що скарга заявника може розглядатися за двома аспектами: по-перше, заявник указував на відсутність можливості ефективно оскаржити законність дій органів влади та рішень стосовно перехоплення його телефонних розмов; по-друге стверджував, що не міг ознайомитися з матеріалами, отриманими в результаті цього спостереження, й оскаржити їх, хоча вони призвели до його звільнення. ЄСПЛ по черзі розгляне ці два аспекти (пункт 66 рішення).

ЄСПЛ установив, що цю справу варто відмежовувати від обставин у справі *Drakšas* (цит. вище, § 68), у якій заявник не міг оскаржити законність перехоплення своїх телефонних розмов в ефективний спосіб. Із цієї точки зору ЄСПЛ послався на статтю 5 § 9 Закону про кримінальні розслідування (*Law on Criminal Intelligence*), який передбачав два рівні оскарження таких дій (див. пункт 47 цього рішення), факт про що відзначив і національний суд (див. пункт 20 цього рішення). Відповідно, заявник направив свої претензії прокурору, який розглянув його скаргу й надав детальні відповіді, а далі направив їх до суду (див. пункти 18–23 цього рішення). Як видно з наявних у ЄСПЛ матеріалів, перед прийняттям свого рішення прокурор отримав матеріали кримінального

розслідування; незважаючи на це, прокурор міг би посилатися лише на матеріали, які не були засекречені (див. пункт 18 цього рішення) (пункт 67 рішення).

Скарга заявника на рішення прокурора була далі розглянута Вільнюським регіональним судом, який навів детальні та конкретні причини, чому він вважав законним і пропорційним застосування до заявника оперативно-розшукових заходів. До ухвалення свого рішення суд звернувся до Управління пенітенціарними установами з вимогою надати йому матеріали розвідувальних заходів. Як вбачається з рішення суду від 25 вересня 2017 року, Вільнюський регіональний суд розглянув по суті скаргу заявника стосовно законності та пропорційності застосування розвідувальних заходів (див., зокрема, пункт 21 цього рішення; зіставте, *mutatis mutandis*, *Prebil*, цит. вище, § 44). Цей аспект пізніше був відзначений адміністративним судом, який також указав на відсутність підстав уважати, що дії органів влади могли порушувати закон (див. пункт 38 цього рішення). З урахуванням раніше наданих заявникові документів ЄСПЛ вважає, що він мав можливість формулювати свої претензії / вимоги необхідною мірою (зіставте *Pocius*, цит. вище, §§ 51, 54 та 56). Навіть припустивши, що на стадії провадження у Вільнюському регіональному суді заявник ще не мав доступу до всіх матеріалів стеження в межах кримінального розслідування (обставина, що була в будь-якому разі виправлена заявником пізніше шляхом отримання ним доступу (див. пункт 70 цього рішення)), ЄСПЛ вказує, що право на розкриття відповідних доказів не є абсолютним. У будь-якому судовому провадженні можуть бути конкуруючі інтереси, такі як національна безпека або необхідність збереження певних поліцейських методів розслідування, що мають бути урівноважені з правами захисту (див. *Pocius*, цит. вище, §§ 52 та 53), і це явно мало місце в цій справі. Стосовно ефективності розгляду ЄСПЛ вказав, що наглядовий орган має мати змогу перевірити, чи були спірні заходи законно санкціоновані та реалізовані. У випадку ретроактивного перегляду законності негласного заходу заявникові, як мінімум, має бути надано достатньо інформації про наявність санкції та мінімального ступеня інформації про рішення, яким надано дозвіл на проведення негласного заходу (див. *Šantare and Labazņikovs v. Latvia*, no. [34148/07](#), § 55, 31 березня 2016 року, та наведені в ній посилання на усталену практику Суду). З обставин цієї справи ЄСПЛ установив, що така інформація була надана заявникові. ЄСПЛ також не втрачає з поля зору правову норму, за якою певні матеріали, що стосуються учасників розвідувальних заходів, не можуть бути розголошені особам згідно із законом (див. пункт 47 цього рішення); цей аспект підкреслили як Управління пенітенціарними установами, так і суд (пункт 68 рішення).

Зрештою, що є не менш важливим, ЄСПЛ дійшов висновку, що факт проведення Вільнюським регіональним судом розгляду справи в порядку

письмового провадження (див. пункт 20 цього рішення) сам по собі не означає, що розгляд скарги заявника був, як він стверджував, формальним або що він був у невігідному становищі порівняно з державними органами влади – Управлінням пенітенціарними установами та Генеральною прокуратурою, оскільки представники цих установ не брали участі в судовому засіданні для того, аби мати можливість спростувати письмові твердження заявника в межах розгляду справи Вільнюським регіональним судом (навпаки, *mutatis mutandis, Prebil*, цит. вище, § 43). Із цього випливає, що кожній стороні має бути надана можливість представляти свою справу на умовах, що не ставлять її у явно невігідне становище порівняно з протилежною стороною. Відповідна усталена практика підтверджує, що пункт 1 статті 6 Конвенції насамперед спрямований на забезпечення інтересів сторін й інтересів належного відправлення правосуддя, а також забезпечення того, аби такі основоположні принципи, як право на змагальне провадження та принцип рівності сторін, були дотримані. Крім цього, ЄСПЛ підкреслив, що під час наступного етапу провадження, в межах якого було знову розглянуто питання законності розвідувальних заходів щодо заявника, заявник погодився на розгляд справи в порядку письмового провадження (пункт 69 рішення).

ЄСПЛ також установив, що основна претензія заявника полягала у факті того, що його було звільнено з посади на основі матеріалів, зібраних під час таємного перехоплення його телефонних розмов, що містили фактичні твердження, які свідчили про поведінку заявника. Із цієї точки зору та щодо фактичних підстав звільнення заявника ЄСПЛ підкреслив, що на початку 2016 року, в межах дисциплінарного провадження, Вільнюський регіональний адміністративний суд зобов'язав відповідні установи надати ці матеріали і відповідно до принципу рівності сторін заявникові було надано низку документів, на яких ґрунтувалося дисциплінарне стягнення (див. пункт 36 цього рішення). Також очевидно те, що відповідні документи були надані йому в березні та грудні 2017 року (див. пункти 12–15, 24 *in limine*, цього рішення). Крім цього, заявник у 2020 році отримав інші розсекречені матеріали стосовно підстав перехоплення телефонних розмов від Управління пенітенціарними установами та Генеральної прокуратури (пункт 70 рішення).

ЄСПЛ також установив, що пропорційність використання цієї інформації з метою притягнення заявника до дисциплінарної відповідальності була ретельно досліджена та пояснена спочатку Вільнюським регіональним адміністративним судом, а потім Вищим адміністративним судом (див. пункти 36–38, 41 та 42 цього рішення), які у свою чергу посилалися на рішення Конституційного суду із цього приводу (див. пункти 36 та 41 цього рішення). Як підкреслили адміністративні суди, заявник не заперечував проти достовірності такої інформації (див. пункти 39 та 43 цього рішення). ЄСПЛ також узяв до уваги той

факт, як відзначив Уряд, що впродовж судового провадження щодо дисциплінарних стягнень, заявникові були навіть надані документи, які підтверджували законність таємного проникнення та стеження, що не були використані під час дисциплінарного провадження (див. пункт 24 цього рішення *in fine*). Аналогічно ЄСПЛ не втратив із поля зору той факт, що звільнення заявника обґрунтовувалося не лише матеріалами, зібраними з перехоплення його телефонних розмов, а сукупністю доказів, що містили угоди з телекомунікаційними компаніями та показання свідків (див. пункти 39, 41 та 44 цього рішення). Тому в цій справі заявник був ознайомлений з доказами проти себе й мав можливість на них відповісти. Крім того, заявник не заперечував проти письмового провадження у Вільнюському регіональному адміністративному суді, оскільки це було зроблено з явно об'єктивних підстав (пункт 71 рішення).

З огляду на це ЄСПЛ дійшов висновку, що заявник мав ефективний доступ до суду з метою розгляду його скарг на перехоплення телефонних розмов та використання отриманої в межах цього інформації і його скарги були належним чином розглянуті національними судами як загальної, так і адміністративної юрисдикції (пункт 72 рішення).

Тому порушення пункту 1 статті 6 Конвенції не було.

Стаття 8 Конвенції

З обставин цієї справи ЄСПЛ не міг не дійти висновку, що перехоплення телефонних розмов заявника, зберігання такої інформації та її розкриття в межах дисциплінарного провадження, що мало результатом його звільнення з посади, становило втручання в його право на повагу до приватного життя (див., *mutatis mutandis*, *Pocius*, цит. вище, §§ 41–43, з наступними посиланнями). ЄСПЛ також підкреслив, що прослуховування телефону є дуже серйозним втручанням у право особи і що мають існувати дуже вагомі підстави, обґрунтовані розумною підозрою участі особи в серйозній кримінальній діяльності, для надання дозволу на прослуховування (див. *lordachi and Others v. Moldova*, no. [25198/02](#), § 51, 10 лютого 2009 року) (пункт 81 рішення).

Ключове питання в цій справі полягало у виправданості такого втручання за пунктом 2 статті 8 Конвенції (пункт 82 рішення).

Стосовно того, чи було таке втручання «згідно із законом», ЄСПЛ переконався, що такий захід був санкціонований судом. Відповідно, надання дозволу на початок перехоплення телефонних розмов заявника мало правову основу в національному законодавстві. Такого ж висновку можна дійти й щодо використання цих матеріалів у межах дисциплінарного провадження, санкціонованого прокурором на підставі статті 19 § 3 Закону про кримінальні розслідування, положення якої було чинним на момент учинення заявником

дисциплінарних правопорушень; Конституційний суд підтверджував конституційність цього положення (див. пункти 47, 50 та 51 цього рішення; порівняйте *Karabeyoğlu v. Turkey*, no. 30083/10, §§ 78–84, 7 червня 2016 року, та *Eminağaoğlu v. Turkey*, no. 76521/12, § 161, 9 березня 2021 року). Крім того, що стосується вимоги передбачуваності, то це не означає, що особа має мати можливість передбачити, коли органи влади, імовірно, будуть перехоплювати її розмови, аби вона могла відповідним чином адаптувати свою поведінку (див. *Drakšas*, цит. вище, § 67). У цій справі ЄСПЛ також вважає, що відсутність попереднього повідомлення про перехоплення компенсувалася Законом про кримінальні розслідування, доступним заявникові, оскільки цей закон установлював суворі умови для проведення заходів стеження (пункт 83 рішення).

Щодо легітимної мети ЄСПЛ підкреслив, що заявник підозрювався у вчиненні корупційного кримінального правопорушення – надання кращих умов та винагород засудженим задля отримання власної вигоди. Такі дії могли б призвести до звільнення засуджених до моменту їх перевиховання, що становить небезпеку для суспільства (див. пункти 21 та 22 цього рішення). У зв'язку із цим ЄСПЛ підтримав висновки національних судів про те, що діяльність, у здійсненні якої підозрювався заявник і яка не була повністю безпідставною, могла поставити під загрозу життя людей поза установою виконання покарань (див. пункт 22 цього рішення). Крім цього, як відзначив Вільнюський регіональний адміністративний суд, дії заявника дискредитували систему виконання покарань і підривали довіру суспільства до державної служби. Так само, як зауважив Вищий адміністративний суд, використання отриманої під час таємного спостереження інформації щодо заявника слугувало меті гарантування прозорості та відкритості державної служби й намагання забезпечити те, щоб цілі державних установ не ігнорувалися (див. пункт 43 цього рішення). Запобігання таким діям корупційного характеру, прозорість та відкритість державної служби також були зараховані Конституційним судом до переліку законних цілей (див. пункти 50 та 51 цього рішення). Не вбачивши жодних підстав для відступу від цих висновків національних судів, ЄСПЛ вказав, що втручання переслідувало легітимну мету – запобігання заворушенням чи злочинам та захист прав і свобод інших – відповідно до пункту 2 статті 8 Конвенції (пункт 84 рішення).

Зрештою ЄСПЛ переходить до питання необхідності та пропорційності втручання. ЄСПЛ відзначив, що 30 червня 2015 року Вільнюський регіональний суд на підставі клопотання Генеральної прокуратури та на основі наявної інформації, отриманої від Управління пенітенціарними установами, надав дозвіл на перехоплення телефонних розмов на основі інформації про те, що заявник, імовірно, вчинив корупційні діяння, що становить зловживання службовим

становищем. Як впливає з клопотання прокурора, із чим надалі погодився суд, до того моменту вже застосовувалися інші слідчі заходи, проте вони не були достатніми для розслідування імовірної злочинної діяльності (див. пункти 7, 8 та 21 цього рішення). Як пояснив далі Вільнюський регіональний суд, ця інформація містила дані про конкретного засудженого, який отримав кращі умови в тюрмі, а також пільги (див. пункт 21 цього рішення). З урахуванням обставин справи ЄСПЛ погодився з тим, що Вільнюський регіональний суд мав достатні підстави, що обґрунтовувалися конкретною інформацією, для санкціонування та продовження прослуховування телефону. Відповідно, ЄСПЛ не міг зробити висновок про те, що дозвіл було видано за відсутності підстав або що спостереження було «загальним» чи «попереднім» (див. *Klass and Others v. Germany*, 6 вересня 1978 року, § 51, Series A no. 28, див. також *Drakšas*, цит. вище, § 56). Також із цієї точки зору ЄСПЛ повторив, що тлумачення та застосування національного законодавства є прерогативою національних органів влади, а саме судів. Тому, в принципі, ЄСПЛ не вправі висловлюватися всупереч тому, що Вільнюський регіональний суд у своєму рішенні від 30 червня 2015 року висловився щодо сумісності санкціонованого судом прослуховування телефону заявника зі статтею 10 Закону про кримінальні розслідування (див. *Kopp v. Switzerland*, 25 березня 1998 року, § 59, Reports 1998-II, та *Drakšas*, цит. вище, § 56) (пункт 85 рішення).

Крім цього, хоча заявник і стверджував, що прослуховування його телефонних розмов мало попередній характер (див. пункт 79 цього рішення), ЄСПЛ не міг погодитися із цим твердженням, оскільки, як чітко пояснив Вільнюський регіональний суд, упродовж кожного з періодів у три місяці, коли продовжувався захід, відбувалися нові події, які свідчили про участь заявника в незаконній діяльності, та інформація про «нові конкретні події» підтверджувалася (див. пункт 21 цього рішення). Тривалість негласного заходу не перевищувала установлений законом максимум у 12 місяців, на чому також наголосив національний суд (див. пункт 21 цього рішення). Зрештою, як відзначив Вільнюський регіональний суд, перехоплення було пропорційним з огляду на посаду заявника – він був керівником охоронюваної пенітенціарної установи, що значно зменшувало кількість інших заходів кримінального розслідування (див. пункт 22 цього рішення) (пункт 86 рішення).

Щодо пропорційності використання цієї інформації в межах дисциплінарного провадження ЄСПЛ урахував посаду заявника як директора виправної установи та серйозність розслідуваних діянь, а отже не заперечує висновки Вільнюського регіонального адміністративного суду про те, що той факт, що стосовно заявника не було відкрито кримінальних проваджень, сам по собі не призводить до незаконного використання отриманої інформації в межах дисциплінарного провадження (див. пункт 38 цього рішення). ЄСПЛ також

підкреслив, що використання матеріалів, отриманих під час негласних заходів, не було безмежним; за статтею 19 § 3 Закону про кримінальні розслідування воно обмежувалося діями корупційного характеру (див. пункт 47 цього рішення). Пропорційність такого використання (з метою гарантування ефективності правоохоронних установ та необхідності високих дисциплінарних і моральних стандартів державних службовців, зокрема й заявника, який мав би подавати приклад) була роз'яснена Вищим адміністративним судом (див. пункти 39 та 43 цього рішення). Цей суд дійшов висновку, що вчинення заявником дисциплінарних правопорушень було встановлено сукупністю доказів і що заявник не заперечував достовірності зібраної інформації впродовж дисциплінарного розслідування (див. пункти 41 та 42 цього рішення). Заявник також міг заперечувати пропорційність використання такої інформації (див. пункт 41 цього рішення), висновку про що дійшов і ЄСПЛ (див. пункт 73 цього рішення). У світлі наведеного ЄСПЛ вказав, що, оцінюючи необхідність та пропорційність використання такої інформації в межах розслідування дисциплінарних правопорушень, учинених заявником, адміністративні суди дотримувалися вказівок Конституційного суду й забезпечували ефективний захист прав заявника (див. пункти 50 та 51 цього рішення). Факт відсутності непропорційного втручання у право на приватне життя заявника відзначили й національні суди (див. пункти 23 та 40 цього рішення) (пункт 87 рішення).

Зрештою, як зазначив адміністративний суд і вже встановив ЄСПЛ, заявник мав можливість брати участь у судовому розгляді в ефективний спосіб задля оскарження законності та пропорційності використання цих матеріалів (див. пункти 41 та 73 цього рішення).

У світлі наведеного зрозуміло, що втручання у право заявника на повагу до свого приватного життя могло вважатися необхідним та пропорційним (пункт 89 рішення).

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 18 січня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

KRAMAREVA v. Russia (№ 4418/18)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявниці на несправедливість провадження у справі з огляду на участь прокурора в її розгляді.

Після розірвання трудового контракту заявниця звернулася до суду з позовом до свого колишнього роботодавця. Позивачка вимагала визнати розірвання трудового контракту незаконним, поновити її на роботі, відшкодувати суму втраченого заробітку та моральну шкоду й зобов'язати компанію надати їй копії деяких документів, пов'язаних із роботою. Прокурор був присутнім на судовому засіданні. Після завершення судового засідання він висловив думку, що в одній частині вимоги заявниці мають бути задоволені, а в іншій їй має бути відмовлено. Районний суд задовольнив позов заявниці в частині вимоги про надання копій документів та присудження відшкодування моральної шкоди, проте визнав розірвання контракту із заявницею законним і відмовив у задоволенні цієї частини вимог. Апеляційна скарга заявниці була залишена без задоволення; упродовж судового засідання в апеляційному суді прокурор підтримував рішення районного суду.

Оцінка Суду

Суть скарги заявниці полягала у факті участі прокурора в провадженні.

ЄСПЛ підкреслив наявність різних підходів до розгляду цього питання у своїй усталеній практиці, а також різноманіття моделей участі прокурора в цивільному провадженні по всій Європі. Наявні підходи не є несумісними та не вимагали будь-якого загального визнання про сумісність певної моделі участі прокурора в цивільних справах з вимогами статті 6 Конвенції.

Національне цивільне процесуальне законодавство забезпечує сторонам можливість подати свої письмові чи усні коментарі після того, як до провадження долучився прокурор. Згідно з національним законодавством прокурор був незалежним посадовцем, який мав юридичну кваліфікацію, і його участь в певних категоріях цивільних справ була передбачена законом у разі, якщо цього вимагав захист цивільних прав та законних інтересів суспільства або держави. Думка прокурора не могла попередньо визначати позицію суду по справі, та його участь як така не перешкоджала сторонам повністю реалізовувати свої права й не порушувала принципу змагального провадження. Прокурори не користувалися особливими повноваженнями в цивільному провадженні, не брали участі в судових обговореннях, а їхні думки були доступні для коментарів.

В цій справі найпридатнішим є підхід, що випливає із загальних принципів усталеної практики Суду щодо участі незалежних посадовців-юристів у цивільному провадженні, у світлі конкретних міркувань, попередньо установлених у справах проти Росії. Відповідно, ЄСПЛ мав з'ясувати, чи було, з урахуванням участі прокурора, належним чином гарантовано принципи рівності сторін та змагального провадження і, відповідно, чи превалював «справедливий баланс» між сторонами справи.

Прокурор висловив думку про те, що вимога заявниці про поновлення її на роботі мала би бути відхилена з огляду на відсутність правових підстав для цього в національному праві. Нічого не свідчить про те, що при цьому прокурор діяв у ролі протилежної сторони у справі заявниці чи з перевищенням повноважень, захищаючи громадські інтереси. Аргумент заявниці про те, що неналежний вплив думки прокурора на суди мав особливе значення, окрім тверджень сторін, і що суди буди зв'язані цією думкою, був явною спекуляцією, яка не підтверджувалася жодними конкретними та переконливими доказами, посиланнями на відповідні правові положення. Тому підстав для висновку про відхилення від принципу рівності сторін в цій справі немає. Крім цього, у світлі принципу змагального провадження думка прокурора була висловлена публічно під запис, і сторони були обізнані про її зміст та як на підставі закону, так і практично мали ефективну можливість висловлювати свої твердження у відповідь на таку думку.

З огляду на відсутність інших додаткових аргументів заявниці підстав для висновку про неналежний вплив думки прокурора на суди, що перешкоджало заявниці ефективно захищати свої права чи іншим чином порушило справедливий баланс між сторонами, не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 1 лютого 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

ROTH v. Switzerland (№ 69444/17)

Обставини справи

У справах *Plazzi* та *Roth* орган із захисту дітей та дорослих (*The Child and Adult Protection Authority*) дозволив змінити дітям заявників місце проживання, вирішивши, що будь-яка подана на це рішення апеляція не матиме зупиняючої дії.

Оскільки рішення цього органу підлягало негайному виконанню, у справі *Plazzi* дитина заявника В. Р. разом зі своєю матір'ю Д. Р. вирушили до Князівства Монако в день повідомлення про це рішення, а у справі *Roth* дитина заявника Л. Л. вирушила разом зі своєю матір'ю Ф. Л. до Німеччини через декілька днів після ухвалення цього рішення.

Заявники скаржилися, що не могли оскаржити до національного суду рішення органу із захисту дітей та дорослих. Після виїзду дітей із матерями національні суди відмовили в розгляді скарги заявника по суті з юрисдикційних підстав і відновили зупиняючу дію скарги, адже зміна місця проживання дитини одночасно наділила міжнародною юрисдикцією відповідні держави.

Оцінка Суду

Визначення предмета спору, який варто розглянути

Згідно зі статтею 5 Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей зміна місця проживання дітей також призвела до передачі міжнародної юрисдикції відповідних держав та позбавила національні суди можливості розглядати скарги заявників. Тож після подачі заявниками своїх скарг на рішення органу захисту дітей та дорослих Апеляційний суд (рішення у справі *Plazzi*) та Верховний суд кантону Берн (рішення у справі *Roth*) підкреслили відсутність у них юрисдикції розглядати скарги заявників, вирішувати клопотання про зупинення виконання рішення органу чи вирішувати справу по суті. Федеральний суд ці рішення підтримав в обох справах.

Обмеження права доступу до суду

Заявники зазнали обмеження свого права на доступ до суду внаслідок скасування органом із захисту дітей та дорослих зупиняючої дії будь-якої скарги, що відобразилося в рішеннях національних судів про відсутність юрисдикції.

Виправдання обмеження

Щойно національні суди вказали на відсутність юрисдикції для розгляду, вони не могли провести повний, ефективний *de facto* та *de jure* контроль шляхом

здійснення змагального розгляду справ у межах справедливого суду, що узгоджується з гарантіями пункту 1 статті 6 Конвенції.

Ці рішення національних судів ґрунтувалися на положеннях Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1996 року, яка застосовувалася лише до випадків зміни звичного місця проживання дитини в розумінні статті 5 цієї Конвенції. Ці рішення не були свавільними та могли бути виправданими в разі врахування лише факту зміни звичного місця проживання.

Проте скасування органом із захисту дітей та дорослих, який був адміністративним органом, зупиняючої дії будь-якої можливої скарги не могли виправити ні Апеляційний суд, ні Верховний суд кантону Берн, ні Федеральний суд. Орган із захисту дітей та дорослих виключив можливість будь-якого подальшого ефективного перегляду законності такого скасування національним судовим органом із повною юрисдикцією.

За деяких виняткових обставин, виправданих найкращими інтересами дитини, невідкладний характер конкретної ситуації вимагає, аби відповідні батько / мати могли змінити місце проживання дитини без очікування остаточного рішення по суті справи. В таких справах наявність ефективної процедури оскарження, супроводжуваної тимчасовими заходами, є достатнім і необхідним. Це не виключає можливості адміністративного органу скасовувати зупиняючу дію скарги. Проте за цих обставин відповідні батько / мати мають бути впевнені в можливості звернутися до суду до набрання законної сили рішенням про зупиняючу дію і поінформовані про процедуру, якої необхідно дотримуватися.

Орган захисту дітей та дорослих й Уряд обґрунтували невідкладність скасування зупиняючої дії будь-якої скарги з посиланням на найкращі інтереси дітей, яких орган бажав захистити від негативного впливу такої скарги. Однак наведені причини невідкладності в цих справах не видаються достатньо серйозними, аби виправдати обмеження заявників у зверненні до суду до набрання законної сили рішення про скасування зупиняючої дії. Це вкрай правильно в разі провадження в сімейній справі, яке може мати досить серйозні та складні наслідки для заявників, оскільки чинить безпосередній вплив на їхні майбутні стосунки з дітьми.

Уряд указав, що заявники могли звернутися до Апеляційного суду чи Верховного суду кантону Берн для поновлення зупиняючої дії на дату повідомлення про рішення органу із захисту дітей та дорослих. Якби ці суди задовольнили клопотання заявників, Швейцарія зберегла б міжнародну юрисдикцію розглядати справи по суті. В будь-якому разі вони могли б подати таке клопотання для отримання від судового органу оцінки ризику передачі міжнародної юрисдикції за межі держави.

Заявник у справі *Plazzi* не затримував подачу своєї скарги до Апеляційного суду, оскільки зробив це в четвер, 29 серпня 2017 року, а про рішення його було повідомлено в п'ятницю, 25 серпня 2017 року. Заявник не утримався від використання наявних, принаймні в теорії, засобів правового захисту. Крім того, Д. Р. вирушила з В. Р. до Князівства Монако в день повідомлення про рішення органу, що не надало заявнику шансу звернутися до Апеляційного суду з проханням поновити зупиняючу дію своєї скарги задля збереження юрисдикції Швейцарії та отримати доступ до суду.

У справі *Roth* ЄСПЛ цікавився, скільки часу знадобилося заявникові для подачі скарги до Верховного суду кантону Берн. Між датою повідомлення про рішення і датою, коли він дізнався про те, що Ф. Л. знайшла нову роботу в Німеччині, був місяць. Тому заявник, *a priori*, не скористався в розумні строки доступним йому теоретично наявним засобом правового захисту. Він мав ознайомитися зі спірним рішенням та в разі необхідності звернутися за належною консультацією й ознайомитися з наявними засобами правового захисту. Проте з урахуванням складності правової ситуації заявнику та його адвокату потрібен був певний час на використання наявних засобів правового захисту у відповідь на рішення органу після того, як про це рішення вони дізналися в середу, 27 січня 2016 року.

Визнавши, що цей аргумент сам по собі не є обґрунтованим, ЄСПЛ погодився з тим, що таким чином вони не мали достатньо часу для подачі клопотання про застосування тимчасових заходів або, тим паче, для отримання судового рішення до виїзду Л. Л. та Ф. Л. до Німеччини, що, без сумніву, відбулося після обіду п'ятниці, 29 січня 2016 року, ураховуючи, що Ф. Л. розпочала працювати на новій роботі в Німеччині з понеділка, 1 лютого 2016 року.

Тому в жодній із справ Уряд не надав доказів, які б підтверджували спосіб реалізації і практичної ефективності запропонованих у цих справах засобів правового захисту. Так само він не навів ніяких прикладів судової практики національних судів у схожих справах.

Відповідно, засіб правового захисту у виді звернення до Апеляційного суду чи Верховного суду кантону Берн не мав би розумних шансів на успіх стосовно скарги, висунутої заявниками за пунктом 1 статті 6 Конвенції.

Тому заявники не мали доступу до суду з метою оскарження по суті рішення адміністративного органу та розгляду прохання про поновлення зупиняючої дії своїх скарг до виїзду своїх дітей разом із їхніми матерями.

Рішеннями органу про скасування зупиняючої дії скарг заявників була порушена сама суть права на доступ до суду, після чого діти заявників вирушили за кордон зі своїми матерями, що мало наслідком відмову від юрисдикції швейцарськими судами з огляду на передачу міжнародної юрисдикції

відповідним судам країн призначення. Таке обмеження було непропорційним переслідуваній меті, тобто захисту прав і свобод матерів та дітей заявників з огляду на важливість питань, порушених під час спірної процедури.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 8 лютого 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника – сирійця за національністю – щодо того, що засудження його за обвинуваченням у незаконному ввозі мігрантів було несправедливим.

28 січня 2017 року заявника було обвинувачено у змові з іншими з метою незаконного перетину кордону мігрантами. Двоє офіцерів поліції, які здійснювали спостереження за заявником в місті Братиславі, бачили його з двома підозрюваними, які сіли в таксі, що прямувало до кордону Словаччини з Австрією. Офіцери поліції перехопили автомобіль та затримали мігрантів.

Було допитано заявника та мігрантів. Заявник указав, що вважав їх знайомими свого батька і лише забезпечив їх житлом та транспортом. Проте мігранти повідомили, що заявник організував їх переміщення до Німеччини в межах раніше обумовленої та оплаченої угоди.

Заявник, якому не надавалася допомога захисника на цій стадії провадження, не був присутнім під час допитів мігрантів. Так само його інтереси при цьому також ніхто не представляв.

Заявника було визнано винним за пред'явленим обвинуваченням 11 травня 2017 року та призначено покарання у вигляді п'яти років позбавлення волі.

Заявник оскаржив вирок до Братиславського регіонального суду, стверджуючи про порушення його права на захист, зокрема з огляду на його засудження, переважно на основі показань свідків – двох мігрантів, які не були допитані судом. Заявник також надав до апеляційного суду адреси місць проживання цих мігрантів в Румунії та Данії і копії їхніх документів про особу як біженців у цих країнах.

Регіональний суд відхилив скаргу заявника в серпні 2017 року. Суд, визнавши, що надані двома мігрантами показання під час досудового розслідування були вирішальними, ухвалив, що їх допуск під час провадження в суді першої інстанції був виправданим за національним законодавством, оскільки мігранти були визнані як «недоступні» (тим часом були вислані зі Словаччини). Крім того, заявник був обізнаний про допит свідків під час досудового розслідування, проте він сам обрав не бути присутнім під час цього. З урахуванням цих обставин апеляційний суд визнав провадження змагальним.

Верховний суд у березні 2018 року погодився з висновками судів попередніх інстанцій.

Посилаючись на пункт 1 та підпункти (с) та (d) пункту 3 статті 6 Конвенції, заявник скаржився, що йому не було надано правової допомоги на початкових

етапах провадження і що його було засуджено на основі досудових показань двох свідків, яких він не міг допитати під час судового розгляду.

Оцінка Суду

ЄСПЛ послався на застосовні принципи, коли свідок не був присутнім під час судового розгляду, які він виокремив у 2015 році в рішенні Великої палати ЄСПЛ у справі *Schatschaschwili v. Germany*. Зокрема, ЄСПЛ мав з'ясувати таке:

- чи була достатня підстава для неявки свідків до суду;
- чи були показання відсутніх свідків «єдиними чи вирішальними»;
- чи були достатніми «урівноважувальні фактори», які дозволяли провести належну та справедливую оцінку достовірності цих показань.

Стосовно першого принципу ЄСПЛ дійшов висновку про відсутність достатньої підстави для прийняття досудових показань свідків-мігрантів замість їх особистої присутності на суді й безпосереднього допиту. Незважаючи на те, що органи влади володіли адресами місця проживання свідків та їхніми документами, які посвідчували особу, вони не вживали жодних заходів, аби дозволити заявнику допитати свідків обвинувачення в суді. Відповідно до Конвенції про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу був конкретний спосіб забезпечення їх присутності за допомогою дистанційних засобів.

Що стосується другого принципу, то надані свідками-мігрантами показання розглядалися апеляційними судами як «ключові», принаймні як такі, що мали значну вагу, здатні перешкодити захисту.

Зрештою, щодо третього принципу національні суди дійшли висновку, що, як і стверджував Уряд, право на змагальний судовий розгляд було дотримано, адже заявника було поінформовано про досудовий допит мігрантів, проте він сам вирішив не бути присутнім при цьому. Як наслідок, було вирішено, що заявник відмовився від своїх прав.

Проте ЄСПЛ дійшов висновку, що вибір заявника жодним чином не може бути прийнятий як той, під яким розуміється повна відмова від свого права допитувати свідків обвинувачення. Будь-які інструкції стосовно допиту мігрантів були просто надані заявнику на перших сторінках попередньо надрукованих бланків, на яких були записані його досудові показання. Крім того, заявнику не було надано жодних індивідуалізованих консультацій щодо наслідків нереалізації ним своїх прав.

Така бездіяльність органів влади була посилена фактами того, що їм мало би бути зрозуміло, що мігранти, найімовірніше, не будуть присутні під час судового розгляду щодо заявника, і що заявник під час свого першого допиту вказав на наявність труднощів у розумінні правових питань.

Із цієї підстави, навіть якби вибір заявника становив відмову від своїх прав, він не був супроводжений мінімальними гарантіями.

ЄСПЛ дійшов висновку, що заявника було позбавлено можливості допиту свідків, показання яких мали значну вагу в його засудженні за відсутності достатнього виправдання чи урівноважувальних факторів. Відповідно, провадження стосовно заявника було загалом несправедливим, у порушення пункту 1 та підпункту (d) пункту 3 статті 6 Конвенції.

З огляду на цей висновок ЄСПЛ не визнав необхідним окремо розглядати по суті скаргу заявника, подану за підпунктом (c) пункту 3 статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 1 та підпункту (d) пункту 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 10 лютого 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа переважно стосувалася скарги за статтею 6 Конвенції в аспекті доступу до суду. Заявник вважав, що національні суди відмовили в захисті його прав, порушених резолюцією (рішенням), прийнятою загальними зборами компанії, в якій він був міноритарним акціонером. У результаті заявник указував на заподіяння шкоди його майновим правам.

Заявник володів 100 % акцій акціонерної компанії, зареєстрованої згідно з національним законодавством – «*Cestovní kancelář FISCHER, a.s.*» (далі – компанія). 4 листопада 2003 року заявник та акціонерна компанія «*K & K Capital Group a.s.*», утворена згідно з національним законодавством, уклали договір про співпрацю. Цим договором, зокрема, передбачалося, що в разі збільшення статутного капіталу компанії обидві сторони матимуть більші права на участь в управлінні пропорційно своїм часткам. Надалі заявник передав 75 % акцій компанії «*K & K Capital Group*».

Шляхом голосування на загальних зборах 3 березня 2004 року «*K & K Capital Group*» було ухвалено рішення про збільшення статутного капіталу компанії з 1 000 000 чеських крон до 11 000 000 чеських крон. Переважного права купівлі акціонери компанії були позбавлені, й нові випущені акції були запропоновані акціонерній компанії «*Kapitálová společnost K & K a.s.*». Заявник заперечував і проголосував проти цього рішення. Унаслідок збільшення статутного капіталу компанії частка заявника зменшилася з 25 % до 2,3 %.

У березні 2004 року заявник звернувся до муніципального суду Праги з позовом про скасування резолюції про збільшення статутного капіталу компанії, стверджуючи, що вона була прийнята всупереч застосовному праву та порушувала угоду про співпрацю. Заявник указував, що згідно з положеннями Господарського кодексу позбавлення чинних акціонерів переважного права купівлі може розглядатися лише за наявності для цього вагомих підстав із боку компанії; право купівлі може обмежуватися лише однаково для всіх чинних акціонерів. За його твердженнями, цього не відбулося, оскільки новий акціонер – «*Kapitálová společnost K & K*» – фактично контролювався паном К. К., який також контролював «*K & K Capital Group*». Крім того, новий акціонер компанії не зробив для неї нічого цінного, тобто такого, чого не могли б надати заявник або «*K & K Capital Group*» і що могло б виправдати позбавлення чинних акціонерів права купівлі (*pre-emptive subscription rights*).

Суд першої інстанції відмовив у скасуванні резолюції із збільшення статутного капіталу компанії і вказав, що таке рішення було прийняте відповідно до застосовного законодавства, а саме статті 204а (5) Господарського кодексу.

Суд відзначив, що навіть якби ця резолюція була незаконною, то суд все одно не міг би скасувати її згідно зі статтею 131 (3) (с) Господарського кодексу, за якою в разі схвалення внесення запису про злиття до Комерційного реєстру суд не може скасувати резолюцію загальних зборів, що передувала схваленню запису. Заявник оскаржив це рішення.

Вищий суд Праги підтримав це рішення суду в травні 2006 року й погодився з мотивуванням суду першої інстанції стосовно законності резолюції загальних зборів.

На підставі поданої заявником касаційної скарги Верховний суд скасував це рішення в червні 2008 року та направив справу на новий розгляд.

У лютому 2009 року Вищий суд Праги знову підтримав рішення суду першої інстанції. Він указав, що резолюція порушувала угоду про співпрацю, а тому була прийнята всупереч принципу добросовісності та поза законом. Далі суд розглянув питання про те, чи міг він скасувати цю резолюцію згідно зі статтею 131 (3) Господарського кодексу. Суд зазначив, що в результаті злиття компанії з іншими трьома акціонерними товариствами їх діяльність була припинена, а їхні акціонери отримали свої частки в компанії і набули добросовісних прав, пов'язаних із цими акціями. На думку суду, він не міг скасувати резолюцію згідно із цією статтею, яка забороняла суду скасовувати рішення загальних зборів у разі, якщо таке рішення суттєво порушить добросовісно набуті права третіх сторін.

В червні 2010 року Верховний суд відхилив касаційну скаргу заявника й указав на правильність висновку суду попередньої інстанції. Верховний суд акцентував, що в разі порушення прав акціонера, як в цій справі, він має право на компенсацію від компанії за будь-яку завдану йому шкоду й на справедливую сатисфакцію за порушення основоположних прав акціонера (стаття 131 (4) Господарського кодексу).

У жовтні 2012 року Конституційний суд відхилив скаргу заявника як явно необґрунтовану. Він указав, що право заявника на доступ до суду було дотримано, адже Верховний суд розглянув його касаційну скаргу. Щодо майнових прав заявника Конституційний суд підкреслив, що саме по собі володіння акціями акціонерного товариства не гарантує акціонеру незмінне становище та вплив на компанію. Він розділив думку Верховного суду про те, що установлені в статті 131 (4) Господарського кодексу строки давності дозволяли заявнику ініціювати компенсаційне провадження навіть після того, як його позов про скасування резолюції було відхилено.

В межах іншого провадження стосовно скасування рішення загальних зборів про схвалення злиття за позовом заявника ці вимоги також були відхилені судами.

У своїй скарзі до ЄСПЛ заявник скаржився на відмову судів захистити його права, порушені рішенням загальних зборів про збільшення статутного капіталу компанії, у якій він був міноритарним акціонером. Він зазначив, що це сталося попри визнаний судами факт незаконності рішення загальних зборів.

Оцінка Суду

ЄСПЛ підкреслив, що він уже розглядав низку заяв проти Чеської Республіки, за результатами розгляду яких установив порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю доступу до суду, оскільки національні суди відмовили в розгляді скарг заявників по суті щодо незаконності рішень загальних зборів (див. *Kohlhofer and Minarik*, цит. вище; *Minarik v. the Czech Republic*, no. 46677/06, 10 лютого 2011 року; *Kohlhofer v. the Czech Republic* [Committee], no. 22915/07, 13 жовтня 2011 року; *Solaris, s.r.o. and Others v. the Czech Republic* [Committee], no. 8992/07, 13 жовтня 2011 року; *Minarik and Others v. the Czech Republic* [Committee], no. 10583/09, 13 жовтня 2011 року; та *Roman Minarik*, цит. вище) (пункт 41 рішення).

Водночас варто відзначити наявність різниці між наведеними вище справами та цією справою. Також очевидними є зміни у внутрішній практиці, частково у відповідь на вимоги Конвенції, відображені в усталеній практиці ЄСПЛ. Справді, у справі *Kohlhofer and Minarik* (цит. вище), на яку посилався заявник, суди не лише відхилили позов про скасування резолюції / рішення, а і відмовили в розгляді скарг заявників стосовно незаконності відповідної резолюції, посилаючись на статтю 131 § 3 Господарського кодексу. Проте в цій справі ЄСПЛ наголосив, що Вищий суд розглянув аргументи заявника та підтримав його думку, визнавши (хоч і частково), що резолюція від 3 березня 2004 року порушувала угоду про співпрацю, принципи добросовісності й була поза законом. Тому незалежно від остаточного відхилення його позову зі скасування оскаржуваної резолюції заявник отримав розгляд законності цієї резолюції Вищим судом. Відповідно, в цій справі стаття 131 § 3 Господарського кодексу не була застосована у спосіб, який перешкодив будь-якому подальшому розгляду позову заявника по суті (порівняйте та зіставте *Kohlhofer and Minarik*, цит. вище, § 100) (пункт 42 рішення).

Справді, хоча Вищий суд не задовольнив позовні вимоги заявника зі скасування резолюції від 3 березня 2004 року, пункт 1 статті 6 Конвенції не гарантує конкретного результату в будь-якій справі (див., до прикладу, *Klasen v. Germany*, no. 75204/01, § 43, 5 жовтня 2006 року).

Як впливає з мотивувальної частини рішень судів у справі заявника, за національним законодавством, резолюція суперечила принципам добросовісності та була поза законом, тому аргумент заявника про незаконність

не залишився без розгляду. Причина нескасування цієї резолюції полягала в необхідності захисту третіх осіб, які добросовісно набули часток у компанії, згідно зі статтею 131 § 3 (b) Господарського кодексу. В аналогічному контексті ЄСПЛ вже визнавав, що надання компаніям гнучкості у визначенні кола акціонерів і пов'язане із цим обмеження оскарження передачі активів після їх реєстрації можуть розглядатися як сприяння торгівлі, економічному розвитку та стабільності комерційних ринків. Тому це переслідує легітимну мету в суспільних інтересах, навіть в ситуації, коли вони приносять прибуток приватній особі, такий як основний акціонер (див. *Kohlhofer and Minarik*, цит. вище, § 98). У зв'язку із цим ЄСПЛ поділяє думку Уряду, що таке регулювання також переслідує легітимну мету забезпечення правової визначеності (пункт 43 рішення).

ЄСПЛ підкреслив, як відзначено в рішенні Верховного суду від 16 червня 2010 року у справі заявника, правильність якого підтвердив Конституційний суд своїм рішенням 8 жовтня 2012 року, що після провадження зі скасування резолюції заявникові була доступною процедура вимагання відшкодування від компанії будь-якої шкоди, завданої у зв'язку з оскаржуваною резолюцією, а також справедлива сатисфакція за порушення його основоположних прав згідно зі статтею 131 § 4 Господарського кодексу. Крім того, Суд указав, як впливає з рішень *pos. III. ÚS 2671/09* та *I. ÚS 311/13*, у яких Конституційний суд закликав суди розглядати законність резолюцій загальних зборів як необхідне попереднє питання у провадженні з розгляду вимоги про справедливу сатисфакцію за статтею 131 § 4 Господарського кодексу, що в майбутньому має бути достатнім для забезпечення права на доступ до суду із цього питання (пункт 45 рішення).

З урахуванням наведеного ЄСПЛ вважає, що висновок про незаконність, зроблений Вищим судом у контексті оскаржуваної заявником резолюції, хоч і не супроводжений її скасуванням, становив реальний розгляд його позову. Крім того, це не перешкоджало подальшому розгляду його позову в межах компенсаційного провадження за статтею 131 § 4 Господарського кодексу, яке заявник міг ініціювати, проте зробити цього не бажав (порівняйте *Roman Minarik*, цит. вище, § 37) (пункт 46 рішення).

З огляду на обставини ЄСПЛ установив, що заявник в цій справі отримав попереднє вирішення цивільного позову стосовно незаконності оскаржуваної резолюції / рішення та наслідків, що дозволяло йому домогтися отримання фінансової компенсації у зв'язку із цим. Останній засіб пропонував розумний шанс на успіх, проте заявник ним не скористався. Тому спірні судові рішення не можуть вважатися непропорційним обмеженням права заявника на доступ до суду (пункт 47 рішення).

Щодо скарги за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції

Заявник скаржився, що в результаті спірної резолюції / рішення про збільшення статутного капіталу компанії, яке суди відмовилися скасувати, і подальшого злиття його частка була зменшена до такої міри, що він втратив будь-який вплив у компанії. Також він скаржився, що компенсаційне провадження за статтею 131 § 4 Господарського кодексу не забезпечувало ефективно відшкодування стосовно цього (пункт 48 рішення).

ЄСПЛ підкреслив, що скарга заявника стосувалася всього процесу перетворення компанії та становища міноритарних акціонерів у межах компанії. Попередньо ЄСПЛ вже висловив, що хоч компенсаційне провадження пов'язане з оплатою переданих акцій за іншим положенням Господарського кодексу, воно є вирішальним у світлі статті 1 Першого протоколу до Конвенції (див. *Kohlhofer and Minarik*, цит. вище, §§ 51 та 112) (пункт 52 рішення).

Крім того, згідно з усталеною практикою ЄСПЛ наявність лише сумнівів в успішному застосуванні конкретного засобу правового захисту, яке, очевидно, не безрезультатне, не є поважною причиною невичерпання цього засобу правового захисту (див. *Shesti Mai Engineering OOD and Others v. Bulgaria*, по. 17854/04, § 86, 20 вересня 2011 року) (пункт 53 рішення).

З'ясувавши стан національного законодавства на час подій, підтверджений у справі заявника рішенням Верховного суду від 16 червня 2010 року та рішенням Конституційного суду від 8 жовтня 2012 року, ЄСПЛ переконаний, що провадження на підставі статті 131 § 4 Господарського кодексу могло забезпечити заявникові розгляд його скарг і запропонувати розумні шанси на успіх. У зв'язку із цим та за відсутності наданих заявником прикладів судової практики про протилежне ЄСПЛ визначив, що заявник переконливо не спростував аргумент Уряду про те, що ця можливість усе ще була доступна заявнику після ухвалення Вищим судом рішення 12 лютого 2009 року (пункт 55 рішення).

З огляду на відмову заявника використати запропонований йому статтею 131 § 4 Господарського кодексу засіб правового захисту ЄСПЛ вважає, що ця скарга є неприйнятною через невичерпання національних засобів правового захисту, а тому має бути відхилена (пункт 56 рішення).

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 24 лютого 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

26 вересня 2002 року судно «Joola», яке придбала Республіка Сенегал для експлуатації паромного маршруту між регіоном Казамансом та іншою частиною території держави, затонуло в міжнародних водах поблизу берегів Гамбії: 1863 з 1928 пасажирів та членів екіпажу затонули чи були оголошені зниклими безвісти разом із низкою громадян Франції. Асоціація-заявник, членами якої були жінки, чоловіки й діти, які втратили своїх родичів чи друзів унаслідок катастрофи сенегальського порому, або потерпілі від неї, скаржились у ЄСПЛ на позбавлення їх права на доступ до суду у зв'язку з юрисдикційним імунітетом, що призвело до припинення провадження, ініційованого на підставі кримінальних заяв у Франції.

На підставі заяви потерпілого від аварії та родичів 18 жертв – громадян Франції – 1 квітня 2003 року прокуратура розпочала судове слідство. Слідчий суддя призначив низку експертиз. Згідно з висновками цих експертиз судно вже було перевантажено приблизно на двох тисячах пасажирів на борту, а двері трюму були залишені відчиненими, що призвело до швидшого затоплення судна. Експерти також відзначили, що судно не було обладнано морською системою аварійної безпеки та приладами отримання метеорологічної інформації, не мало системи підтримки прийняття рішень для капітана, а екіпаж не проходив навчання щодо того, як діяти в разі аварії. Спеціалісти дійшли висновку, що погода не була єдиною причиною затоплення судна.

У 2008 році слідчий суддя видав дев'ять міжнародних ордерів на арешт стосовно сенегальських лідерів, які були при владі на час аварії. Два ордери (щодо Прем'єр-міністра та Міністра оборони) були скасовані Касаційним судом у січні 2010 року з підстав імунітету іноземної держави. Особи, стосовно яких були видані інші ордери на арешт, подали клопотання про припинення провадження з огляду на відсутність юрисдикції у французького слідчого судді й відклик ордерів на арешт. Їхні скарги були відхилені Слідчою палатою Апеляційного суду й далі Касаційним судом.

Рішенням від 16 жовтня 2014 року слідчий суддя припинив провадження. Він дійшов висновку про відсутність достатніх доказів для пред'явлення обвинувачень. Після аналізу правового статусу, застосованого до судна, суд визнав його гібридним з огляду на його застосування як для військових, так і для комерційних цілей та установив, що особи, стосовно яких провадилося розслідування, не охоплювалися юрисдикцією.

Слідча палата Апеляційного суду рішенням від 14 червня 2016 року підтримала це рішення суду. Ця палата, зокрема, дійшла висновку, що

порушення міжнародних правил мореплавства та безпеки в морі, а також національного права Сенегалу не мають переважної сили над принципом юрисдикційного імунітету, чинного у Франції.

Касаційна скарга заявників також була відхилена Касаційним судом у жовтні 2018 року.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції та статтю 13 Конвенції, асоціація-заявник стверджувала, що надання французькими судами юрисдикційного імунітету посадовим особам влади Сенегалу на час аварії становить непропорційне обмеження їхнього права на доступ до суду. Вона вказувала, що порушення міжнародних правил мореплавства та безпеки не можна кваліфікувати як дії, що охоплюються суверенітетом держави.

Рішення Суду

ЄСПЛ установив, що право асоціації-заявника на доступ до суду було обмежено в тому, що вона не могла брати участь в суді, в межах якого можна було б встановити кримінальну відповідальність сенегальських лідерів, які були при владі на час аварії.

ЄСПЛ послався на свою усталену практику, згідно з якою надання суверенного імунітету державі в цивільному провадженні переслідувало легітимну мету дотримання міжнародного права з метою заохочення гарних стосунків між державами на основі поваги до суверенітету іншої держави.

ЄСПЛ нагадав про необхідність тлумачити Конвенцію у взаємозв'язку з іншими нормами міжнародного права, зокрема тими, що регулюють надання державного суверенітету: вжиті державою заходи, що відображають загальновизнані принципи міжнародного права щодо державного імунітету, не можуть вважатися непропорційним обмеженням права на доступ до суду, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції. Тому право на доступ до суду є невід'ємною частиною гарантії справедливого суду, передбаченого цією статтею Конвенції, і деякі обмеження доступу також можуть вважатися невід'ємними. Прикладом можуть слугувати обмеження, які за загальним визнанням спільноти націй охоплюються дією імунітету держав.

ЄСПЛ далі акцентував на висновку французьких судів, що порушення міжнародних правил мореплавства, які висувалися високопосадовцям Сенегалу, зумовлені реалізацією Сенегалом свого суверенітету, а не діями приватної адміністрації. Касаційний суд також підкреслив, що діяння, у вчиненні яких обвинувачувалися сенегальські лідери під час затоплення судна, якими б серйозними вони не були, не охоплювалися винятками з принципу імунітету представників держави із суверенних питань.

ЄСПЛ наголосив, що, надаючи відповідний імунітет, національні суди не відступили від чинних міжнародних стандартів.

ЄСПЛ зауважив, що слідчий суддя в національному провадженні не відмовив у початку судового слідства з огляду на імунітет відповідних осіб, а припинив провадження у справі лише після детальних та вичерпних досліджень задля з'ясування обставин подій, що призвели до аварії. Після проведення розслідування суди дійшли висновку, що відповідні дії могли «кваліфікуватися як вбивство з необережності».

Зрештою, хоча національні суди дійшли висновку, що цивільні сторони були фактично позбавлені юрисдикційним імунітетом від публічного вимагання відшкодування за втрати, вони, однак, підкреслили, що цивільні засоби правового захисту для цих цілей були доступними. На думку судів, цивільні сторони не були позбавлені всього доступу до правосуддя, оскільки могли отримати компенсацію в межах системи відшкодування шкоди жертвам злочинів. Відповідно, асоціація-заявник та інші цивільні сторони не опинилися в ситуації відсутності будь-яких засобів правового захисту.

ЄСПЛ не встановив жодної свавільності чи необґрунтованості тлумачення національними судами застосованих принципів чи способу їх застосування. ЄСПЛ дійшов висновку, що заява є явно необґрунтованою та має бути відхилена.

Висновок

Заява є явно необґрунтованою й оголошена неприйнятною.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 27 січня 2022 року, оприлюднене 24 лютого 2022 року та є остаточним.

TONKOV v. Belgium (№ 41115/14)

Обставини справи

Ця справа стосувалася скарги заявника на те, що його було позбавлено права доступу до захисника на початкових етапах судового слідства проти нього, а також під час тримання під вартою, судових засідань, допитів та інших слідчих дій. Наразі заявник відбуває покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

У 2009 році заявника двічі допитала бельгійська поліція як «інформатора» в межах розслідування вбивства Б. В. ввечері 14 вересня 2009 року. Заявника знову було допитано 20 січня 2010 року як «підозрюваного». Тим часом заявник повернувся до Болгарії, де його було затримано та видано в порядку процедури екстрадиції владі Бельгії.

Після прибуття до Бельгії 18 серпня 2010 року заявника допитала поліція як підозрюваного в зазначеному вбивстві, далі він був заслуханий слідчим суддею. За цим розглядом було ухвалено рішення про затримання. Згідно з протоколами, складеними того ж дня, заявник висловив своє бажання мати захисника, щоб розуміти бельгійське законодавство, і навіть свою версію подій. Тоді ж і з'ясувалося, що заявник знав Н. І., якого також затримали та допитали і якого слідчі представили як підозрюваного у вчиненні вбивства.

У вересні та жовтні 2010 року заявника знову декілька разів допитали. Крім того, 25 листопада 2010 року було проведено перевірку із застосуванням поліграфу, після чого 8 грудня 2010 року було проведено поліцейське слухання, у якому слідчі та захисник заявника мали телефонну розмову. Під час цієї розмови захисник вимагав інформування заявника про право зберігати мовчання.

Заявник далі відмовився відповідати на будь-які запитання слідчих. Наступне засідання відбулося 21 грудня 2010 року, у звіті про яке вказувалося, що заявник мав до цього консультації зі своїм адвокатом. У 2011 році відбулися декілька допитів, а також повторних допитів. Згідно із чинним на час подій законодавством заявник не користувався допомогою адвоката ані під час допитів, за винятком повторного допиту, ані під час перевірки із застосуванням поліграфу.

Далі заявник разом з одним співобинуваченим постав перед судом. 21 травня 2013 року, на початку судового розгляду, заявник указав на непоправні порушення його права на захист і права на справедливий суд в розумінні статті 6 Конвенції, оскільки йому не було надано адвоката під час оглядів та допитів, які відбулися в межах судового слідства, і зазначив, що інкриміновальні показання співобинуваченого й інших свідків були отримані

також без надання правової допомоги. *The Assize Court* (суд присяжних) це зауваження відхилив.

30 травня 2013 року присяжні визнали заявника та спіовбвинуваченого винними в умисному вбивстві. Аргументи присяжних щодо заявника обґрунтовувалися, зокрема, детальними й послідовними заявами спіовбвинуваченого, що він вбив Б. В. за прямою вказівкою заявника.

В листопаді 2013 року касаційна скарга заявника була відхилена.

У своїй скарзі до ЄСПЛ заявник вказував на позбавлення його права доступу до адвоката під час затримання в поліції за відсутності належної інформації про його право зберігати мовчання і не інкримінувати себе, а також на відсутність адвоката під час засідань, допитів та інших слідчих дій. Заявник, серед іншого, скаржився, що його засудження частково обґрунтовувалося показаннями спіовбвинуваченого, які були дані за відсутності захисника.

Оцінка Суду

Пункт 1 та підпункт (с) пункту 3 статті 6 Конвенції

ЄСПЛ підкреслив, що під час перших двох допитів заявника заслухали як «інформатора», а офіційно його було допитано як «підозрюваного» лише в межах третього допиту. Заявник не міг користуватися правовою допомогою під час будь-якого з трьох допитів, навіть незважаючи на те, що його твердження мали вирішальне значення для цього розслідування. Фактично, на думку ЄСПЛ, заявник від самого початку розслідування набув статусу обвинуваченого, тим самим отримавши гарантії, передбачені статтею 6 Конвенції. В межах цього між видачею заявника бельгійській владі й рішенням суду про тримання під вартою від 26 квітня 2012 року заявника близько десяти разів було заслухано поліцією та слідчим суддею стосовно інкримінованих йому правопорушень за відсутності будь-якої допомоги захисника. Так само адвокат не був присутнім під час перевірки за допомогою поліграфу.

Тому заявник, який мав право на захист за статтею 6 Конвенції від самого початку розслідування, не мав доступу до адвоката, навіть коли набув статусу «обвинуваченого». Право на такий доступ у межах досудового розслідування було обмежено.

У зв'язку із цим ЄСПЛ підкреслив, що такі обмеження не обґрунтовувалися переконливими підставами. ЄСПЛ нагадав, що в поданому контексті йому потрібно ретельно розглянути питання, чи в межах кримінального провадження, взятого в цілому, були виправлені порушення, допущені на початкових етапах провадження. У цьому аспекті ЄСПЛ відзначив таке.

Щодо законодавства, яке врегульовувало стадію досудового провадження, ЄСПЛ вказав, що оскільки чинне на час подій у справі бельгійське законодавство не відповідало вимогам пункту 3 статті 6 Конвенції, загальна справедливість провадження не могла гарантуватися лише законодавчими нормами, що закріплювали низку абстрактних гарантій. Крім того, застосування цих положень мало б мати компенсаційний ефект для того, аби провадження в цілому було справедливим. ЄСПЛ в цьому аспекті підкреслив, що свобода спілкування з адвокатом поза допитами є недостатньою, аби усунути недоліки, що мали місце на початкових етапах розслідування. Як стверджував Уряд і як відзначив ЄСПЛ, заявник міг скористатися іншими гарантіями. Хоча такі гарантії дозволяли заявникові в певних випадках, на етапі слідства, користуватися допомогою адвоката, ЄСПЛ вважав, що це не має належного компенсаторного ефекту. Відповідно, використання інших гарантій, якими заявник наділявся згідно із застосовним на той час законодавством, було недостатнім для забезпечення справедливості провадження.

Щодо характеру показань заявника, наданих ним за відсутності захисника, ЄСПЛ відзначив, що хоча надані ним показання за відсутності правової допомоги, точно кажучи, не становили будь-якого визнання вини, ці заяви були детальними й мали вирішальний вплив на подальше здійснення провадження. Крім того, навіть попри те, що чинний на той час закон вимагав від заявника згоди на проведення перевірки на поліграфі, він дав відповіді, які були визнані неправдивими й доказами проти нього.

Після завершення слідства та направлення справи заявника до суду апеляційний суд не розглянув, можливо, за власною ініціативою, процесуальні порушення, що мали місце в цій справі. Відповідно, всі протоколи зі спірними показаннями, надані за відсутності правової допомоги, залишились у матеріалах справи.

Надалі подане заявником клопотання до суду присяжних про видалення протоколів допитів, проведених без адвоката, та про визнання цього провадження неприйнятним цей суд відхилив і допустив всі протоколи, вважаючи, що заявник все ще міг би мати справедливий суд присяжних.

Суд присяжних зосередився на обставинах того, що допити не мали ані примусового, ані репресивного характеру і що заявник не робив жодних інкримінувальних заяв. Проте твердження суду присяжних про те, що заявник себе не інкримінував, суперечило обвинувальному акту, з якого випливало, що заяви, зроблені заявником на початкових етапах розслідування та результати перевірки на поліграфі забезпечили слідчим основу для обвинувачення. Тому бельгійські суди належним чином не проаналізували вплив відсутності адвоката на допустимість показань, наданих заявником.

Щодо допустимості показань, наданих співобвинуваченим заявника за відсутності адвоката, ЄСПЛ підкреслив, що заявник не просто скаржився на те, що інкриміновальні показання співобвинуваченого були надані за відсутності захисника й без попередніх консультацій. Він конкретно критикував умови, за яких заслуховували його співобвинуваченого, вказуючи, що достовірність показань – доказів проти нього – могла бути скомпрометована тим, що співобвинувачений, імовірно, піддався тиску слідчих, вважаючи, що, якщо він дасть показання проти заявника, то це відповідатиме його інтересам. Однак у своєму проміжному рішенні суд присяжних не розглянув твердження заявника щодо впливу відсутності адвоката на якість показань співобвинуваченого, навіть незважаючи на те, що ці показання мали вирішальне значення для засудження заявника. ЄСПЛ зауважив, що саме національні суди мали забезпечувати те, щоб докази не були результатом тиску чи інших дій, які б суперечили статті 3 Конвенції. В поданому аспекті щодо цієї справи ЄСПЛ вказав, що Касаційний суд дійшов висновку, що обвинувачений може посылатися на незнання права про правову допомогу у зв'язку з інкриміновальними показаннями його співобвинуваченого у випадках, коли достовірність таких показань може бути підірвана та їх використання може порушити права заявника на захист, оскільки такі показання були отримані засобами тиску, примусу чи катувань.

Щодо використання показань заявника, наданих за відсутності адвоката, ЄСПЛ насамперед зауважив, що хоча обвинувальний акт, оголошений на початку розгляду судом присяжних, обґрунтовувався декількома аспектами, зокрема показаннями свідків, висновками слідчих і записами телефонних розмов, він також обґрунтовувався показаннями заявника, наданими ним за відсутності захисника.

Далі ЄСПЛ акцентував, що, визнаючи заявника винним як організатора вбивства, присяжні посилалися на фактори, які могли бути виявлені лише при порівнянні всіх показань, отриманих від заявника, співобвинуваченого й осіб, заслуханих як «свідків». Хоча показання співобвинуваченого, що інкримінували заявника, були вирішальними у формуванні вироку, ЄСПЛ дійшов висновку, що це не було достатнім, аби приховати той факт, що показання заявника, надані ним за відсутності правової допомоги, мали значний вплив на рішення присяжних.

У підсумку, наголошуючи на суворості контролю, який має бути проведений за відсутності вагомих підстав виправдання обмеження права на доступ до адвоката в кримінальних справах, й у світлі рішення Великої палати ЄСПЛ у справі *Beuze v. Belgium*, ЄСПЛ з урахуванням усіх наведених аспектів дійшов висновку про несправедливість кримінального провадження щодо

заявника в цілому. Тому було порушено пункт 1 та підпункт (с) пункту 3 статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 1 та підпункту (с) пункту 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 8 березня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

GRZEȔA v. Poland (№ 43572/18)

Обставини справи

Заявник є суддею Вищого адміністративного суду. У 2016 році збори суддів обрали його членом Національної ради правосуддя (далі – Рада) строком на чотири роки. Надалі в результаті широкомасштабної судової реформи було змінено законодавство, згідно з яким члени Ради мають обиратися Парламентом (Сеймом, а не суддями) і строк повноважень судових членів Ради, обраних на основі попередніх положень, триватиме до початку строку повноважень новообраних членів.

У 2018 році Сейм обрав 15 суддів новими членами Ради, строк повноважень заявника достроково *ex lege* завершився. Заявник скаржився на відмову в доступі до суду для оскарження цього заходу. 9 лютого 2021 року Палата відмовилася від розгляду цієї справи на користь Великої палати.

Оцінка Суду

Велика палата дійшла висновку, що на час обрання заявника до Ради національне право передбачало спірне право судді, обраного до Ради, бути на посаді весь строк повноважень, і нове законодавство становило предмет реального й серйозного спору щодо такого права.

Крім того, застосовуючи критерій, розроблений у справі *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [GC] Велика палата залишила відкритою першу умову (чи прямо виключає національне законодавство доступ до суду), оскільки в будь-якому разі його друга умова не була дотримана: таке виключення не виправдовувалося об'єктивними підставами в інтересах держави. Тому пункт 1 статті 6 Конвенції в її цивільному аспекті був застосовним. До того ж було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції, адже відсутність доступу до суду порушила саму суть права заявника на доступ до суду.

Це рішення Великої палати є прикметним у тому, що ЄСПЛ розглянув нове питання: застосовність пункту 1 статті 6 Конвенції до спору, що виник у зв'язку з достроковим припиненням строку повноважень члена судової ради, поки він залишався діючим суддею. В межах цього ЄСПЛ розвинув першу умову тесту *Eskelinen*, а щодо другої умови з'ясував доцільність міркувань щодо суддівської незалежності в разі, якщо справа стосується не основної професійної діяльності судді (розгляд справ), а інших офіційних функцій (наприклад, членство в судовій раді).

Далі ЄСПЛ відзначив важливість процесуальних гарантій, а саме наявності судового контролю / розгляду в цьому контексті. У зв'язку із цим

ЄСПЛ зауважив послаблення польської судової системи в результаті нещодавніх реформ.

1. Щодо першої умови тесту *Eskelinen* ЄСПЛ підкреслив, що він був завідомо суворим і дотримувався лише в крайніх випадках, коли внутрішнє законодавство безпосередньо передбачало виключення доступу до суду. Оскільки дві умови тесту є кумулятивними, то недотримання першої умови є достатнім для застосовності статті 6 Конвенції за відсутності розгляду другої умови. Проте ЄСПЛ дійшов висновку, що пряме застосування першої умови не буде повністю доцільним у всіх ситуаціях. Тому ЄСПЛ готовий погодитися з тим, що її можна вважати дотриманою, якщо навіть без конкретного положення щодо цього чітко продемонстровано, що національне законодавство виключає доступ до суду для відповідного типу спору: інакше кажучи, у випадках, коли таке виключення має імпліцитний характер, зокрема якщо воно впливає із системного тлумачення застосовного законодавства чи всього комплексу правових норм.

2. ЄСПЛ також визначив аспекти, що стосуються другої умови тесту *Eskelinen*. Насамперед для того, аби національне законодавство, що виключає доступ до суду, мало будь-які наслідки згідно з пунктом 1 статті 6 Конвенції в конкретній справі, воно має бути сумісним із *верховенством права*. Це означає, що таке виключення, в принципі, має ґрунтуватися на документі загального застосування, а не бути спрямованим на конкретних осіб (у цій справі – судових членів Ради, обраних відповідно до попередніх законодавчих положень).

По-друге, у випадках, коли спірне питання стосується судді, потрібно відповідним чином урахувувати *незалежність правосуддя*, що є необхідною умовою належного функціонування системи Конвенції та підтримання верховенства права. У зв'язку із цим ЄСПЛ пояснив, що незалежність судді / правосуддя має розумітися в інклюзивний спосіб і застосовуватися не лише до судді в його ролі арбітра / того, хто розглядає справи, а також до його інших офіційних, тісно пов'язаних із судовою системою, функцій. Розглядаючи конкретно питання членства судді в судовій раді, ЄСПЛ надав вагомість ролі такого органу (відповідального за відбір суддів) у забезпеченні суддівської незалежності. Аби мати можливість цю роль здійснювати, органи державної влади мають зобов'язуватися забезпечувати незалежність судді від виконавчої і законодавчої гілок влади з метою гарантування недоторканності / чесності процедур відбору суддів. Однак усунення або загроза усунення судового члена ради під час строку перебування на цій посаді може негативно вплинути на його особисту незалежність і, відповідно, на мету / місію ради.

ЄСПЛ нагадав свою усталену практику стосовно конкретної ролі правосуддя в суспільстві як гаранта справедливості. Хоча ці міркування мають велике значення у справах щодо доступу суддів до суду з питань їхнього статусу

або кар'єри (*Gumenyuk and Others v. Ukraine*, *Bilgen v. Turkey*), ЄСПЛ вважав, що вони також мають застосовуватися до строків повноважень суддів, які, як заявник, були обрані для роботи в судових радах, з урахуванням конкретних ролей останніх. Щодо Ради ЄСПЛ підкреслив, що в результаті радикальної зміни способу обрання її судових членів (Сеймом замість зборів суддів) разом із достроковим припиненням повноважень раніше обраних судових членів її незалежність була підірвана. Із цього випливає, що позбавлення заявника доступу до суду для захисту свого цивільного права, тісно пов'язаного із захистом суддівської незалежності, не може вважатися виправданим з об'єктивних підстав в інтересах правової держави. Тому пункт 1 статті 6 Конвенції є застосовним.

3. Констатуючи порушення цього положення Конвенції, ЄСПЛ послався на наведений вище аналіз. Він нагадав, що процесуальні гарантії, схожі до тих, що наявні у випадках звільнення чи усунення суддів із посад, мають так само застосовуватися і там, де суддю було усунуто з посади члена судової ради. Оцінюючи будь-яке виправдання виключенню з доступу до суду питання членства в органах суддівського самоврядування, варто брати до уваги сильну зацікавленість суспільства в підтримці незалежності правосуддя та верховенства права. З огляду на це ЄСПЛ взяв до уваги загальний контекст реформ судової системи, що почалися із серйозних порушень у процедурі вибору суддів до Конституційного суду (2015) й далі при реформуванні Ради, створенні нових палат Верховного суду, розширенні контролю Міністра юстиції над судами / посиленні його ролі в питаннях дисциплінарної відповідальності суддів. Посилаючись на свої попередні рішення у справах *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. v. Poland*; *Reczkowicz v. Poland*; *Dolińska-Ficek and Ozimek v. Poland*; *Broda and Bojara v. Poland*, відповідний аналіз Суду ЄС, Верховного суду Польщі та Вищого адміністративного суду, ЄСПЛ зрештою встановив, що правосуддя зазнало втручання виконавчої і законодавчої гілок влади, а його незалежність та дотримання стандартів верховенства права були серйозно послаблені. Хоча ця справа містить низку внутрішніх конституційних питань, ЄСПЛ зауважив, що згідно з Віденською конвенцією про право міжнародних договорів держава не може посилається на своє національне законодавство, зокрема конституцію, як виправдання недотримання ним міжнародно-правових зобов'язань і недотримання принципу верховенства права.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Великою палатою ЄСПЛ 15 березня 2022 року та є остаточним.

Обставини справи

Справа стосувалася судового розгляду щодо заявника – посадовця колишнього банку «Kaupring» – за вчинення шахрайства шляхом зловживання службовим становищем після фінансової кризи 2008 року. Заявника, не інформуючи про його статус як підозрюваного, допитали. Інформація про активи одного із суддів у цьому банку з'явилася лише після ухвалення остаточного рішення в його справі.

Глобальна ліквідна криза 2008 року насамперед відобразилася на ісландському банківському секторі. Три найбільші банки збанкрутіли, зокрема «Kaupring», директором кредитного відділу та членом кредитного комітету якого був заявник.

Унаслідок банківської кризи було створено спеціальну прокуратуру. Вона розпочала декілька розслідувань щодо банку «Kaupring», у тому числі стосовно заявника. В межах розслідування спеціальний прокурор прослуховував телефон заявника.

Під час двох таких розслідувань заявника було допитано як свідка. В рамках процедури допиту з розслідування *Holt* у 2010 році заявник не користувався допомогою захисника та, імовірно, не був поінформований про наявність у нього цього права. Коли заявника вдруге допитали у 2011 році у зв'язку із цим розслідуванням, його адвокат був присутнім і заявник дізнався про те, що є підозрюваним. Під час кожної розмови заявника інформували про його право зберігати мовчання та не свідчити проти себе під час допиту.

У 2013 році заявнику було пред'явлено обвинувачення у вчиненні семи епізодів шахрайства шляхом зловживання службовим становищем. Заявникові двічі не вдалося припинити провадження у справі через прослуховування його телефону та надання протоколів його розмов як доказів.

26 червня 2015 року районний суд визнав заявника винним за шістьома епізодами шахрайства, призначивши покарання у вигляді позбавлення волі на два роки і шість місяців. Заявник оскаржив цей вирок, пізніше вказавши, що його допитували як свідка, а не підозрюваного, а тому провадження у справі має бути припинено.

Верховний суд частково скасував вирок суду першої інстанції, засудивши заявника за всіма сімома епізодами злочинної діяльності.

У 2016 році в ЗМІ з'явилася інформація про інвестиційні портфелі суддів Верховного суду, деякі з яких своїх акцій не декларували. Один суддя, який входив до складу колегії суддів у справі заявника, володів частками «Kaupring»

разом зі значними активами «Landsbanki». Цінність цих акцій унаслідок банкрутства цих банків була фактично знищена.

Посилаючись на пункт 1 та підпункти (а) та (с) пункту 3 статті 6 Конвенції, заявник скаржився, що суддя В. М. М., засідаючи у складі колегії суддів у справі, порушив його право на незалежний та неупереджений суд і що він давав показання прокурору, не знаючи, що є підозрюваним, а тому не мав можливості скористатися своїми правами на захист.

Оцінка Суду

Пункт 1 статті 6 Конвенції щодо вимоги незалежного та неупередженого суду

ЄСПЛ повторив, що упередженість може бути виявлена в переконаннях чи поведінці окремого судді, або колегії суддів, і в такому разі суд в цілому не надає гарантій, необхідних для забезпечення справедливості. ЄСПЛ у справі *Sigrpur Einn Sigfúsdýttir v. Iceland* (но. 41382/17) конкретно вказав, що для того, щоб поставити під сумнів неупередженість судді, його фінансові інтереси мають безпосередньо стосуватися справи.

На думку ЄСПЛ, втрати судді В. М. М. в банку «Kaupring» були мінімальні (приблизно 140 євро на час подій) і явно не досягали того рівня, аби поставити під сумнів його неупередженість. Крім того, його втрати в інших банках не могли ставити під сумнів його неупередженість щодо банку «Kaupring».

Тому порушення Конвенції щодо вимог незалежного та неупередженого суду не було.

Пункт 1 та підпункти (а) та (с) пункту 3 статті 6 Конвенції

З урахуванням того, що спеціальний прокурор санкціонував прослуховування телефону заявника, обґрунтовуючи це підозрою імовірної участі останнього в злочинній діяльності й порушуючи, зрештою, проти нього кримінальне провадження, ЄСПЛ переконаний у тому, що на час допиту заявник був підозрюваним. Тому він мав би мати кримінальний захист за пунктом 3 статті 6 Конвенції.

ЄСПЛ зауважив, що хоча заявника поінформували про обов'язок казати правду та право не свідчити проти себе, він не був чітко повідомлений про свій статус як підозрюваного. Крім того, первинно заявника не інформували про право на правову допомогу, що привело ЄСПЛ до висновку, що заявникові така допомога надана не була. Таким чином, жодних вагомих підстав для обмеження права на адвоката не було.

ЄСПЛ підкреслив твердження Уряду про те, що заявник безпосередньо не робив інкримінованих заяв під час допитів. Однак він надав показання про

процес прийняття рішень у банку та свою роль у цьому. ЄСПЛ повторив, що право не свідчити проти себе не обмежується фактичними зізнаннями чи безпосередньо інкримінувальними заявами; для цього достатньо суттєво вплинути на становище обвинуваченого. Зауважуючи також прослуховування телефону заявника спеціальним прокурором, ЄСПЛ дійшов висновку, що Уряд не продемонстрував, як розслідування не порушило справедливості провадження. Крім того, національні суди, розглянувши скаргу заявника, не вважали, що він не був поінформований про свій статус як підозрюваного під час допиту.

Отже, було порушено пункт 1 і підпункти (а) та (с) пункту 3 статті 6 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо вимоги незалежного та неупередженого суду.

Порушення пункту 1 і підпунктів (а) та (с) пункту 3 статті 6 Конвенції щодо права бути невідкладно поінформованим про обвинувачення / права на правову допомогу за своїм вибором.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 15 березня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 8 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ)

EKIMDZHIEV AND OTHERS v. Bulgaria (№ 70078/12)

Обставини справи

Справа стосувалася сумісності болгарських законів і практики їх застосування стосовно (а) таємного спостереження та (b) збереження і доступу до комунікаційних даних зі статтею 8 Конвенції.

Заявники в цій справі – двоє юристів / адвокатів та дві неурядові організації, що з ними пов'язані. Вони скаржилися, що характер їхньої діяльності піддає їх ризикові таємного спостереження, а також доступу до їхніх комунікаційних даних із боку органів влади на підставі відповідного законодавства. Заявники не стверджували, що вони фактично перебували під таємним спостереженням або що до їхніх комунікаційних даних отримали доступ органи влади.

Оцінка Суду

Таємне спостереження

ЄСПЛ з'ясував, що ця скарга не була «по суті однаковою», як скарга, розглянута у справі *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev v. Bulgaria*. Хоча в цих справах двоє заявників ті ж та суть їхньої скарги є аналогічною, ця скарга не ґрунтувалася на тих самих фактах. Система таємного спостереження в Болгарії зазнала суттєвих змін; в аналогічних справах, якщо скарга ґрунтується на стані національного законодавства, таке національне законодавство та спосіб його застосування, зрештою, є головним аспектом розгляду.

Огляд Комітетом міністрів Ради Європи відповідного болгарського законодавства і практики його застосування, що триває з метою нагляду за виконанням рішення ЄСПЛ у справі *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev*, не є перешкодою для прийнятності цієї скарги за статтею 46 Конвенції.

Завдання ЄСПЛ полягало в розгляді скарги на те, що система таємного спостереження в її нинішньому вигляді, частково в результаті вжиття загальних заходів у межах виконання рішення *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev*, не відповідала вимогам статті 8 Конвенції. Тому ЄСПЛ мав юрисдикцію для розгляду цієї скарги.

Після постановлення ЄСПЛ рішення у справі *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev* застосовані на практиці закони,

якими врегульовано сферу таємного спостереження в Болгарії, були суттєво вдосконалені. Проте вони досі не відповідають мінімальним гарантіям проти свавілля та зловживань, що вимагається за статтею 8 Конвенції в таких аспектах:

- внутрішні правила, що регулюють зберігання та знищення матеріалів, отриманих у результаті таємного спостереження, не були доступні громадськості;

- «об'єкти», які можуть бути піддані таємному спостереженню, не були визначені в національному законодавстві у спосіб, аби він не міг слугувати основою для невибіркового спостереження;

- надмірна тривалість первинного санкціонування на проведення спостереження з підстав захисту національної безпеки – 2 роки – явно послаблює судовий контроль за відповідним спостереженням;

- процедура надання дозволів у тому вигляді, в якому вона застосовувалася на практиці, не була здатна забезпечити здійснення спостереження лише у випадках, коли це «необхідно в демократичному суспільстві»;

- низка законодавчих прогалин щодо збереження, отримання доступу, розгляду, використання, комунікації та видалення даних таємного спостереження;

- організована наразі наглядова система не відповідає вимогам достатньої незалежності, компетенції та повноважень;

- механізми повідомлення були надто вузькими;

- відсутність на практиці спеціального засобу правового захисту у всіх можливих ситуаціях не забезпечувала розгляду обґрунтованості кожного випадку таємного спостереження (з посиланням на обґрунтовану підозру та пропорційність), такий засіб не був доступним для юридичних осіб і був обмеженим із погляду доступної допомоги.

Як видається, ці недоліки в правовому полі фактично мали вплив на функціонування системи таємного спостереження в Болгарії. Низка скандалів, пов'язаних із системою таємного спостереження свідчать про наявність практики зловживання, яка частково зумовлена неналежними правовими гарантіями.

Із цього випливало, що болгарське законодавство, яке регулює таємне спостереження, не відповідало вимозі «якості закону» і не могло забезпечувати, аби «втручання», спричинене системою таємного спостереження, було «необхідним у демократичному суспільстві».

Зберігання комунікаційних даних і доступ до них

Відповідно до національного законодавства всі надавачі комунікаційних послуг у державі зобов'язані зберігати всі комунікаційні дані всіх своїх користувачів упродовж шести місяців для того, щоб такі дані були доступні органам влади для певних правоохоронних цілей. Далі різні органи влади могли мати доступ до такої інформації.

Загальне збереження комунікаційних даних надавачами комунікаційних послуг та доступ органів влади в окремих випадках мали б супроводжуватися, *mutatis mutandis*, тими ж гарантіями проти свавілля та зловживань, що й таємне спостереження. Проте болгарські закони не забезпечували цих мінімальних гарантій у таких аспектах:

- процедура надання дозволу не здатна забезпечити доступ органів влади до збережених комунікаційних даних, лише коли це «необхідно в демократичному суспільстві»;

- відсутність чітких часових меж для знищення даних, отриманих органами влади в межах кримінального провадження;

- брак загальнодоступних правил щодо збереження, отримання доступу, розгляду, використання, комунікації та знищення комунікаційних даних, доступних органам влади;

- чинна наразі наглядова система не здатна ефективно контролювати зловживання;

- чинні механізми повідомлення є надто вузькими;

- відсутність ефективного засобу правового захисту.

Тому ці закони не відповідали вимозі «якості закону» і були нездатні забезпечити те, аби «втручання», спричинене системою збереження та отримання доступу до комунікаційних даних, було «необхідним у демократичному суспільстві».

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) щодо системи таємного спостереження в Болгарії, а також системи збереження комунікаційних даних і подальшого доступу до них.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 11 січня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася скарг заявниці за статтею 8 Конвенції на те, що держава не дотримала своїх регуляторних зобов'язань з огляду на недоліки в її лікуванні в державній лікарні, що призвело до медичних ускладнень, в результаті яких вона втратила працездатність на постійній основі, і що її належним чином не було поінформовано про ризики медичної процедури, яку вона проходила. Її скарга також стосувалася відсутності ефективного механізму отримання відшкодування завданої їй шкоди.

В лютому 2008 року заявниця впала зі сходів та зламала ногу. Далі було проведено операцію, що передбачала встановлення імплантатів, щоб стабілізувати перелом кістки. За твердженнями Уряду, заявницю до проведення операції було повідомлено про її наслідки, зокрема про те, що вона буде ходити, проте не так, як раніше. Уряд також указував про безоплатність цієї операції в межах державної системи охорони здоров'я.

Заявниця із цим частково не погодилася, адже їй не було поінформовано про фінансові аспекти операції, а також імовірні ризики такого втручання. Так само їй не було поінформовано про походження металевих імплантатів, їй не пропонували їх оплатити, вони не були отримані в межах державної системи охорони здоров'я.

У березні 2008 року заявницю виписали з лікарні. Їй не було надано жодних документів про стан її здоров'я. Під час перебування вдома їй декілька разів відвідував лікар та оглядав рану.

Далі заявниці почало ставати зле, в неї піднімалася температура й боліла нога. Пізніше їй було знову прооперовано та видалено імплантати.

Заявниця скаржилася до різних установ на хірурга, який установлював імплантати, і вимагала відшкодування завданої шкоди.

Державна установа у сфері охорони здоров'я провела консультації з іншими фахівцями й установила, що ускладнення в заявниці були результатом складного перелому, а не проведеної операції. Тим часом заявниці було призначено безстрокову виплату допомоги по інвалідності у зв'язку з обмеженою рухливістю нижніх кінцівок.

Далі заявниця подала кримінальну заяву про вчинення хірургом А. медичної недбалості, унаслідок чого їй було завдано серйозної шкоди.

Під час слідчих дій, допиту А. та за висновками експертизи слідчий припинив розслідування у зв'язку з відсутністю складу злочину в діях лікаря. На допиті лікар указав, що проводив операцію заявниці; під час перев'язки було виявлено ускладнення в загоєнні рани, проведено відповідну дезінфекцію.

Заявницю було виписано з лікарні в належному стані; лікар декілька разів відвідував заявницю вдома та пропонував видалити металеві імплантати, проте вона бажала провести операцію в іншій лікарні.

За результатами розгляду скарги заявниці це рішення було скасовано Кримінальним апеляційним судом у лютому 2015 року; в березні цього ж року кримінальне провадження було відновлено.

В межах цього провадження було знову призначено судово-медичну експертизу та допитано лікаря А. Він, зокрема, стверджував, що металеві імплантати, використані для операції заявниці, були державним стандартом і не були придбані медичною установою. У якийсь момент у 2007 році пацієнт із переломом залишив йому металеві імплантати під час консультації і заявив, що вони можуть бути використані для хірургічних операцій іншим пацієнтам. Ці металеві імплантати, які були новими та одноразовими, після дезінфекції були використані під час операції заявниці.

У вересні 2015 року слідчий припинив кримінальне провадження. У рішенні слідчого, серед іншого, зазначалося, що в ході розслідування Міністерство охорони здоров'я заявило про відсутність нормативно-правових актів, які б регулювали діяльність медичного персоналу, зокрема хірургів і травматологів. Крім того, згідно з інформацією, наданою місцевим органом влади, металеві імплантати, які використовувалися під час операції заявниці, не були придбані медичною установою. У 2008 році не існувало жодних законодавчих положень, які б вказували, хто є відповідальним за виготовлення металевого імплантату: пацієнт чи медична установа. Тому не можна було зробити висновок, що лікар А. був відповідальним за будь-які незаконні дії.

Скарги заявниці на це рішення не мали успіху.

Посилаючись на статтю 8 Конвенції, заявниця скаржилася, що її інвалідність була наслідком неналежної медичної допомоги, отриманої в медичній установі. Вона також скаржилася на відсутність конкретного нормативно-правового регулювання ортопедичної хірургії і на те, що вона не була поінформована про характер та ризики процедури перед операцією. Зрештою вона скаржилася на відсутність ефективного механізму, який би дозволяв притягнути до відповідальності винних осіб й отримати належну компенсацію.

Оцінка Суду

Щодо відповідного правового регулювання

На цьому етапі ЄСПЛ нагадав, що він витлумачив позитивні зобов'язання держави в контексті охорони здоров'я як такі, що вимагають від держави створити ефективне нормативно-правове регулювання (див. *Sousa Fernandes*,

цит. вище, §§ 185–96, та пункт 92 цього рішення). Відповідно, скарги заявниці мають бути розглянуті з точки зору дотримання державою своїх регуляторних обов'язків (пункт 99 рішення).

З урахуванням наданих матеріалів ЄСПЛ взяв до уваги той факт, що раніше існувала вимога про те, аби лікарі мали ліцензію, яка б відповідала їхній спеціалізації, для здійснення певних видів медичної практики. Водночас не було жодного нормативного регулювання щодо хірургічних спеціалізацій загальної хірургії та травматології й ортопедії чи щодо закупівлі ортопедичних пристосувань (пункт 100 рішення).

ЄСПЛ далі звернув увагу на той факт, що під час кримінального провадження за скаргами заявниці на медичну недбалість було встановлено, що її операція була проведена лікарем, який не мав відповідної спеціалізації. Було також встановлено, що металеві імпланти, установлені заявниці, не були офіційно отримані медичною установою. Ці факти сторонами не оскаржувалися (пункт 101 рішення).

При цьому ЄСПЛ зауважив, що хоча в додатковому висновку судово-медичної експертизи зазначалося, що характер травми заявниці вимагав спеціалізованого лікування, яке не охоплювалося компетенцією лікаря А., експерти все ж висловили, що загалом операція була проведена правильно й ускладнення, які виникли після неї, не були напряму пов'язані з тим, що операція була проведена не відповідним спеціалістом. Крім цього, хоча експерти конкретно не з'ясовували питання імовірного зв'язку між післяопераційними ускладненнями в заявниці та встановленими металевими імплантами, вони не констатували зв'язку між цими ускладненнями та будь-якими недоліками, помилками чи упущеннями персоналу медичної установи (пункт 102 рішення).

У зв'язку із цим ЄСПЛ відзначив, що, як було вказано у справі *Lopes de Sousa Fernandes*, факт того, що нормативно-правове регулювання певною мірою є неналежним, сам по собі не є достатнім, аби порушувати питання за Конвенцією. Має бути доведено, що операція завдала шкоди пацієнту. На думку ЄСПЛ, в цій справі недостатньо доказів, щоб продемонструвати, що недоліки нормативно-правового регулювання, згадані в пункті 100 цього рішення, завдали шкоди заявниці (порівняйте і зіставте *Sarishvili-Bolkvadze*, цит. вище, §§ 74–77). Інакше кажучи, в наявних у Суду матеріалів недостатньо доказів, які б указували на те, що ці недоліки призвели до завдання шкоди здоров'ю заявниці чи сприяли цьому (див. *Lopes de Sousa Fernandes*, цит. вище, § 188, та наведена в ньому практика ЄСПЛ) (пункт 103 рішення).

Щодо конкретного питання про усвідомлену згоду ЄСПЛ підкреслив, що відповідне нормативно-правове регулювання дозволяло особам із ризиками для свого здоров'я, мати доступ до інформації, яка дозволяла їм оцінити ці ризики (див. пункт 93 цього рішення). Зокрема, за чинними на час подій статтями 5 та 7

Закону про медичну допомогу, пацієнт має право бути поінформованим, у тому числі, про методи діагностики та лікування хвороби і про пов'язані із цим ризики, а також про наслідки й результати лікування. Крім цього, за статтею 8 цього Закону, згода пацієнта на проведення медичної процедури, що могла надаватися письмово за заявою пацієнта чи відповідного лікаря-практика, була необхідною передумовою для отримання запропонованого лікування. Тому ЄСПЛ не вбачив того, що нормативно-правове регулювання отримання усвідомленої згоди пацієнта було неналежним (пункт 104 рішення).

З огляду на наведене ЄСПЛ дійшов висновку про відсутність порушення статті 8 Конвенції стосовно стверджуваної відсутності відповідного нормативно-правового регулювання (пункт 105 рішення).

Доступ до процедури, яка може установити відповідні факти та винних у помилці осіб і надати заявниці відповідне відшкодування

ЄСПЛ відзначив, що початково скарга заявниці до різних державних установ стосувалася її лікування лікарем А. та притягнення його до відповідальності в межах кримінального провадження. В цьому провадженні заявниця стверджувала, що вона стала жертвою медичної халатності, яка завдала її здоров'ю серйозної шкоди, і що її не було поінформовано про ризики проведеного медичного втручання. Вона не подавала позову про відшкодування шкоди, вказуючи на неефективність цього (пункт 107 рішення).

У зв'язку із цим ЄСПЛ нагадав, що ураховуючи широкої межі свободи розсуду, якою наділені Договірні держави у сфері охорони здоров'я, й обираючи спосіб дотримання своїх позитивних зобов'язань та організації своїх судових систем, немає підстав стверджувати, що Конвенція вимагає створення спеціального механізму, який би забезпечував подачу скарг про медичну халатність на національному рівні. Крім цього, варто мати на увазі, що при виконанні своїх позитивних зобов'язань щодо ймовірних потерпілих від медичної недбалості органи влади також мають ураховувати такі міркування, як ризик невинного притягнення лікарів до відповідальності, що може підірвати їхній професійний дух і змусити практикувати на шкоду своїм пацієнтам унаслідок надмірно формалізованого підходу до лікування (*defensive medicine*) (див. *Vasileva v. Bulgaria*, no. [23796/10](#), § 70, 17 березня 2016 року, та *Jurica v. Croatia*, no. [30376/13](#), § 89, 2 травня 2017 року) (пункт 108 рішення).

До того ж у справах про медичну халатність, у яких порушення фізичної недоторканності не є умисним, позитивне процесуальне зобов'язання стосовно вимоги створити ефективну судову систему буде дотримано в разі, якщо правова система надає імовірним потерпілим засіб правового захисту в цивільних судах або самостійно, або в поєднанні із засобом правового захисту в кримінальних судах, що дозволяє установити будь-яку відповідальність

відповідного лікаря та забезпечити отримання відшкодування шкоди. Так само можуть бути передбачені й дисциплінарні заходи (див. *Calvelli and Ciglio v. Italy* [GC], no. [32967/96](#), § 51, ECHR 2002-I, та *Vo v. France* [GC], no. [53924/00](#), § 90, ECHR 2004-VIII). Тому в таких справах ЄСПЛ, з урахуванням окремих аспектів правової системи держави-відповідача, вимагає від заявників використати правові засоби, за якими вони можуть домогтися належного розгляду своїх скарг про медичну халатність. Це пояснюється спростованою презумпцією про те, що будь-яка із цих процедур, зокрема цивільно-правове відшкодування, в принципі, відповідає зобов'язанню держави створити ефективну судову систему (див. *Lopes de Sousa Fernandes*, цит. вище, § 137). Тож позитивні процесуальні зобов'язання за статтею 8 Конвенції щодо створення ефективної судової системи не обов'язково вимагають кримінально-правового засобу захисту на основі обставин цієї справи. Водночас якщо таке провадження буде ефективним, воно саме по собі зможе відповідати процесуальному зобов'язанню за статтею 8 Конвенції (див. *Mehmet Ulusoy and Others v. Turkey*, no. [54969/09](#), § 92, 25 червня 2019 року, з наступними посиланнями, та, *mutatis mutandis*, хоч і в контексті дифамаційного провадження, розглянутого за статтею 6 § 1 Конвенції, *Petrella v. Italy*, no. [24340/07](#), § 53, 18 березня 2021) (пункт 109 рішення).

ЄСПЛ далі зауважив, що, установивши, що використані під час операції заявниці металеві імпланти не були офіційно придбані медичною установою, а були залишені іншим пацієнтом лікареві А. понад рік до операції, заявниця конкретно скаржилася на факт нез'ясування в ході розслідування того, чи були імпланти придатні для використання та чи був зв'язок між діями А. й ускладненнями після операції. Проте її скарги щодо цього залишилися нерозглянутими або ж відхиленими з огляду на відсутність на час подій відповідного правового регулювання щодо придбання металевих імплантів без розгляду скарги заявниці щодо цього по суті (пункт 113 рішення).

На думку ЄСПЛ, порушені заявницею аспекти стосувалися важливих фактичних питань стосовно надання їй медичної допомоги й можливої відповідальності медичних працівників (див., *mutatis mutandis*, *Csoma*, § 52, та *Lopes de Sousa Fernandes*, § 172, обидві цит. вище). Проте, як зазначено, ці питання не були розглянуті в межах кримінального провадження, у зв'язку із чим ЄСПЛ дійшов висновку про те, що це провадження не відповідало вимозі ретельності (див., *Lopes de Sousa Fernandes*, цит. вище, § 226) (пункт 114 рішення).

З огляду на вказані вище недоліки ЄСПЛ вважав, що кримінальне провадження в цій справі не було ефективним для цілей статті 8 Конвенції. Далі ЄСПЛ мав визначити, чи мала заявниця у своєму розпорядженні доступний цивільно-правовий засіб правового захисту (пункт 115 рішення).

Зокрема, вважаючи, що заявниця скористалася лише доступним їй кримінально-правовим засобом захисту, ЄСПЛ мав з'ясувати, чи мала вона використати цивільно-правовий засіб правового захисту, аби виконати обов'язок вичерпання національних засобів правового захисту (перше речення пункту 116 рішення).

ЄСПЛ підкреслив, що відшкодування моральної шкоди не включено до загального права на відшкодування згідно з національним законодавством. Зокрема, з огляду на внесені зміни до закону, що набули чинності 1 листопада 2014 року, стаття 17 Цивільного кодексу передбачала можливість вимагати відшкодування моральної шкоди (див. пункт 58 цього рішення). За статтями 17 § 4, 162.1 та 1087.2 цього ж Кодексу, така можливість була чітко обмежена вимогою відшкодування моральної шкоди від держави за порушення державними чи місцевими органами влади або їх посадовими особами основоположних прав за Конвенцією (див. пункти 50, 52, 57 цього рішення) (пункт 119 рішення).

Уряд стверджував, що оскільки медична установа «Артік» була державною лікарнею, заявниця могла вимагати відшкодування моральної шкоди від держави безпосередньо на основі статті 162.1 Цивільного кодексу, до якої було внесено зміни 1 січня 2016 року, аби забезпечити можливість вимагати відшкодування моральної шкоди за порушення прав, захищених Конституцією Вірменії та Конвенцією (пункт 120 рішення).

Щодо цього ЄСПЛ вказав, що, справді, хоч ці положення набули чинності набагато пізніше від часу пред'явлення заявницею своїх вимог, видається, що, в принципі, її вимога не була обмежена строком позовної давності. Утім ЄСПЛ відзначив, що, за новими положеннями статті 162.1 Цивільного кодексу, особа могла вимагати відшкодування моральної шкоди від держави в разі встановлення порушення рішенням суду (див. пункт 52 цього рішення). Водночас нові положення статті 1087.2 цього Кодексу, яка передбачала відповідну процедуру, вказували, що позов про відшкодування моральної шкоди проти держави може бути подано до суду разом із позовом про встановлення порушення прав, гарантованих Конвенцією. Проте ЄСПЛ зауважив, що згідно з актуальною практикою національні суди вимагали, аби позов про відшкодування моральної шкоди за порушення прав, гарантованих Конвенцією, ґрунтувався на рішенні прокуратури та суду, отриманому в межах іншого судового розгляду (див., зокрема, окреслені приклади судової практики в пункті 63 цього рішення) (пункт 121 рішення).

Крім того, нічого не вказувало на те, що за національним законодавством державна лікарня могла бути відповідачем у спорі з державним чи адміністративним органом у цивільних чи адміністративних судах. ЄСПЛ у зв'язку із цим зауважив, що стаття 1 Закону про медичну допомогу чітко вказує,

що державні лікарні не були державними органами, хоча й зі статті 3 Закону про основи адміністрування та адміністративної процедури не випливало, що державна лікарня могла вважатися адміністративним органом в розумінні цього положення (див. пункт 61 цього рішення) (пункт 122 рішення).

Тому з урахуванням наведених положень національного законодавства та за відсутності будь-якої наданої Урядом судової практики ЄСПЛ дійшов висновку, що нічого не підтверджує аргумент Уряду про те, що відшкодування моральної шкоди могло вимагатися від держави безпосередньо у зв'язку з діяльністю державної лікарні (див. аргументи Уряду щодо цього, узагальнені в пункті 88 цього рішення) (пункт 123 рішення).

ЄСПЛ зауважив, що у Вірменії немає професійних дисциплінарних органів із повноваженнями розглядати справи про медичну недбалість. Справді, відповідні органи, зокрема Міністерство охорони здоров'я, могли застосовувати дисциплінарні заходи. Проте ці заходи були пов'язані з урегулюванням працевлаштування, а не з установленням медичної недбалості як такої (див. *Movsesyan v. Armenia*, no. [27524/09](#), § 71, 16 листопада 2017 року) (пункт 127 рішення).

ЄСПЛ підкреслив, що за національним адміністративним правом особа могла вимагати судового перегляду «адміністративного рішення», яке в законі визначалося як «рішення, інструкція, наказ чи інший правовий акт індивідуальної дії», прийнятий адміністративним органом і який породжує права та обов'язки у відповідної особи (див. пункти 60 та 61 цього рішення). Водночас стаття 3 Закону про основи адміністрування та адміністративної процедури, яка встановлює види адміністративних органів із повноваженнями ухвалювати адміністративні рішення, визначає орган / уповноважену особу територіального управління керівними. Крім цього, стаття 55 цього Закону регламентує, що в письмовому адміністративному рішенні має зазначатися орган, зокрема суд, до якого можна оскаржити це рішення, і міститися офіційна печатка органу, який прийняв це рішення. ЄСПЛ наголосив, що жодна із цих вимог не була дотримана в протоколах органів державної влади у сфері охорони здоров'я (див. пункти 16 та 18 цього рішення) (пункт 129 рішення).

Тому ефективність цього засобу правового захисту видається дуже сумнівною. Тим паче, незрозуміло, який вид відшкодування заявниця могла б отримати в разі подання нею свого позову (пункт 130 рішення).

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) стосовно зобов'язання запровадити відповідне правове регулювання.

Порушення статті 8 Конвенції щодо відсутності процедури, здатної встановити відповідні факти, які можуть стати підставою для притягнення до відповідальності винних осіб та забезпечити заявницю належним засобом правового захисту.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 8 лютого 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася рішення про знесення будинку заявника, ухваленого мером міста в 1996 році. За цим рішенням, згідно з місцевим планом використання земель будинки було побудовано на земельній ділянці, призначеній для сільськогосподарських потреб, що виключало будь-яке будівництво житла. Заявники оскаржували це рішення в межах різних проваджень, проте без успіху. Заявник посилався на зміну обставин, а саме видачу нового плану використання землі, який набув чинності у 2012 році, відповідно до якого будівництво споруди, схожої до тієї, що мав заявник, було б дозволено. Національні суди не вбачили підстав для скасування рішення про знесення будинку від 1996 року, оскільки його зведення відразу було незаконним на час прийняття такого рішення.

Заявник указував, що неминуче знесення його будинку становитиме порушення його прав на повагу до свого житла та на повагу до приватного і сімейного життя, захищених статтею 8 Конвенції.

Рішення Суду

ЄСПЛ в пунктах 54–57 нагадав свою усталену практику стосовно з'ясування наявності втручання в право особи, захищене статтею 8 Конвенції, а також повторив критерії, яким має відповідати втручання, аби не порушувати захищене право за Конвенцією.

ЄСПЛ також підкреслив, що право особи на повагу до свого житла за статтею 8 Конвенції порушує питання, що мають важливе значення для фізичної та психологічної недоторканості особи, підтримки її стосунків з іншими, постійного й безпечного місця в суспільстві. Тому процес урівноваження за цим положенням у випадках, у яких втручання становить втрату особою свого єдиного житла, є іншим, при цьому особливу увагу варто надавати обсягу втручання в особисту сферу такої особи (див. *Ivanova and Cherkezov*, цит. вище, § 54).

Не заперечувалося те, що заявник володів земельною ділянкою та побудованим на ній будинком. Він постійно проживав у ньому з моменту його зведення в 1994 році. Тому він і його родина мешкали в цьому будинку, і рішення про його знесення становило втручання в його права на повагу до свого житла (див., серед інших справ, *Winterstein and Others v. France*, no. [27013/07](#), § 141–143, 17 жовтня 2013 року з наступними посиланнями). Таке втручання було законним, оскільки рішення про знесення від 1996 року мало чітку правову

підставу в національному законодавстві (див. пункти 6 та 41 цього рішення). Більше того, ЄСПЛ переконаний, що знесення відповідало б легітимній меті відновлення правопорядку, оскільки будинок побудували без дозволу та в порушення місцевого земельного плану. Залишалося з'ясувати, чи було знесення будинку заявника необхідним у демократичному суспільстві (пункт 60 рішення).

Як відзначив ЄСПЛ, що не заперечували й сторони, у жовтні 1994 року заявник свідомо побудував свій будинок в порушення законодавчих регулятивних норм. По-перше, місцевий земельний план не дозволяв будь-яке зведення на належній заявнику земельній ділянці. По-друге, жодного дозволу на будівництво не видавалося. Оскільки заявник все одно побудував будинок, органи влади ухвалили рішення про його знесення, на яке заявник скарг не подавав. Заявник не виконав вимоги цього рішення про знесення будинку впродовж трьох років. Справді, з 2012 року заявник вчиняв низку спроб за різними правовими процедурами зі скасування остаточного рішення про знесення (пункт 61 рішення).

У межах національного провадження заявник посилався на зміну обставин, а саме видачу нового земельного плану, що набув чинності у 2012 році, згідно з яким зведення будівлі, схожої до будинку заявника, було б дозволено. Крім того, заявник висував різні аргументи, цитуючи права, захищені статтею 8 Конвенції. Він підкреслив власні й родинні міцні особисті та робочі зв'язки з будинком. Заявник відзначив: (i) необхідність проживати на землі, яку вони обробляли; (ii) сприятливий характер їхньої діяльності для довкілля; (iii) позитивний вплив цієї діяльності на добробут їхнього сина, який мав проблеми зі здоров'ям (пункт 62 рішення).

ЄСПЛ підкреслив, що національні органи влади (адміністративні органи) й суди не вбачили підстав для скасування рішення про знесення від 1996 року, оскільки будівництво будинку було незаконним на час ухвалення такого рішення. Органи влади розглянули питання про те, чи подальша зміна місцевого земельного плану, яким дозволялося будівництво споруд, схожих до будинку заявника, могла бути підставою для скасування рішення про знесення 1996 року. Проте органи влади дійшли висновку, що згідно з національним законодавством неможливо посилатися на таку зміну обставин у разі, якщо від самого початку будинок було побудовано незаконно. Регіональний та Верховний адміністративні суди також підтвердили дію цього принципу (пункт 63 рішення).

Сторони розходилися в думці про те, чи національні органи влади врахували особисті обставини заявника та його родини і чи з'ясували пропорційність заходу. ЄСПЛ акцентував, що Уряд навів рішення Верховного адміністративного суду від 23 жовтня 2015 року, яким було урівноважено інтереси особи в скасуванні остаточного рішення принципом правової

визначеності адміністративних рішень. Цей суд також висновив, що, зважаючи на обставини справи й уникнення заявником упродовж багатьох років виконання вимог закону, легітимний інтерес заявника не може бути підставою для скасування рішення про знесення 1996 року (пункт 64 рішення).

ЄСПЛ дійшов висновку, що в цій справі органи влади урівноважили, з одного боку, інтереси заявника в збереженні свого будинку і, з іншого, інтереси суспільства. Стосовно останнього суди надали ваги принципу, що остаточне адміністративне рішення має користуватися правовою визначеністю за умови належної оцінки питань фактів і права; інакше мало б місце неоднакове ставлення до, з одного боку, осіб, які дотримуються вимог закону, та, з іншого боку, до заявника, який упродовж 20 років цього уникав. Національні суди визнали складнощі, які можуть бути результатом знесення будинку, проте вказали, що суспільний інтерес в ефективному дотриманні / реалізації будівельних норм має превалювати. Національні суди визнали важливим той факт, що в заявника було понад двадцять років для підготовки та пом'якшення наслідків знесення будинку (пункт 66 рішення).

ЄСПЛ також відзначив, що на час подій у справі Конституційний суд уже розглянув питання конституційності законодавчих положень щодо знесення незаконно зведених будинків, і підкреслив, що належне та гармонійне співіснування у суспільстві вимагає від держави ухвалення законів із метою контролю за використанням власності. Знесення будинку, побудованого без відповідного дозволу, – наслідок незаконних дій відповідної особи. Воно вважається належною відповіддю на ці незаконні дії. В іншому своєму рішенні Конституційний суд указав, що несанкціоноване будівництво є осудливим вчинком і вимагає примусового відновлення стану справ, який передував оскаржуваному порушенню закону. Згідно з думкою Конституційного суду інтенсивність такого втручання була виправданою з урахуванням важливості захищеного права (пункт 68 рішення).

З огляду на обставини цієї справи ЄСПЛ дійшов висновку, що заявник міг представити свої особисті обставини в різних групах порушених ним проваджень й оскаржити рішення про знесення 1996 року, посилаючись на свої права, захищені статтею 8 Конвенції. Відповідно, провадження в його справі відповідали процесуальним вимогам, які впливають з усталеної практики ЄСПЛ (порівняйте та зіставте *Ivanova and Cherkezov*, цит. вище, § 53) (пункт 71 рішення).

ЄСПЛ, беручи до уваги викладене, висновив, що національні органи влади не перевищили межі свободи розсуду, визнаючи чинним рішення про знесення його будинку 1996 року. З обставин справи не вбачається, що було порушено статтю 8 Конвенції. Тому заяву заявника було визнано явно необґрунтованою та відхилено.

Висновок

Заяву визнано непринятною та відхилено.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 18 січня 2022 року, оприлюднене 10 лютого 2022 року та є остаточним.

Обставини справи

Справа стосувалася відхилення цивільного позову, поданого заявниками, щодо захисту своєї репутації до низки журналістів у зв'язку із заявами, зробленими у 2014 році під час трансляції телевізійних програм та в газетній статті. Заяви до ЄСПЛ були подані компанією «Regional Air Services S.R.L.», відповідальною за управління аеропортом Тузла в Румунії, і заявником – паном *Ivașcu*, акціонером цієї компанії.

У 2014 році декілька телевізійних програм та газетна стаття висвітлили, зокрема, інформацію щодо створення нового митного посту в аеропорту Тузли, ремонту двох літаків, які брали участь в авіакатастрофах, та ймовірних зв'язків заявника з колишньою політичною поліцією – *Securitate*.

У 2015 році ці особи звернулися до суду із цивільним позовом, вважаючи відповідні твердження дифамаційними, і вимагали відшкодувати завдану їм шкоду.

У 2016 році суд відмовив у задоволенні позову, визнавши, що відповідні твердження за своїм характером не завдали їм шкоди, хоч і були «порівняно агресивними» за змістом. Заявники оскаржили це рішення.

У 2017 році Апеляційний суд Бухареста відмовив у задоволенні скарги заявників, вказуючи, що вони не довели завдання їм шкоди. Суд підтвердив суспільну зацікавленість у заявах стосовно відкриття митного посту в аеропорту Тузла та обставинах відповідних авіакатастроф. Суд дійшов висновку, що національне значення обговорюваних питань було вирішальним у визначенні допустимих обмежень свободи поглядів. На думку суду, конотація, надана слову «секуріст» (англ. *securist*) у відповідних телевізійних програмах, не була навмисно дифамаційною.

Посилаючись на статтю 8 Конвенції, заявники скаржилися, що національні органи влади не дотримали своїх позитивних зобов'язань із забезпечення поваги до своїх приватних життів і що їхній імідж у ЗМІ було заплямовано.

Оцінка Суду

Скарги заявника Ivașcu (№ 76756/17)

ЄСПЛ відзначив висновки національних судів про те, що обговорювані питання в ЗМІ становили суспільний інтерес. ЄСПЛ також підкреслив, що журналісти не писали про інтимні чи інші особисті аспекти приватного життя заявника, а посилалися лише на його професійну діяльність.

Журналісти стверджували про зв'язок заявника із *Securitate*, колишньою політичною поліцією, що функціонувала під час дії комуністичного режиму, і використали поняття «секурист» у цьому контексті. ЄСПЛ раніше вже вказував, що звинувачення когось у тому, що він був членом *Securitate*, в особливому контексті Румунії, було серйозним питанням і що національні суди мали з'ясувати, чи була фактична підстава для такої заяви.

Національні суди визначили, чи була достатня фактологічна основа для припущення про те, що заявник *Ivaşcu* мав зв'язки із *Securitate*. Вони дослідили кар'єру заявника в межах провадження, яке дозволяло останньому робити певні заяви. Суди взяли до уваги займані заявником посади за кордоном під час дії комуністичного режиму й висловили думку, що лише особи, які мали зв'язки із *Securitate*, могли обіймати такі посади. Крім того, Апеляційний суд указав, що питання співпраці заявника із *Securitate* вже обговорювалося в ЗМІ до того, як виникли обставини в цій справі. У зв'язку із цим ЄСПЛ підкреслив, що заявник не надав жодних деталей до Суду й не заперечував факту того, що це питання вже обговорювалося в ЗМІ. ЄСПЛ також відзначив і те, що, дійшовши свого висновку, національні суди посилалися на добре відомий у румунському суспільстві факт, що особи, які займали посади за кордоном під час дії комуністичного режиму, мали зв'язки із *Securitate*. ЄСПЛ не може сумніватися в цьому висновку, оскільки національні суди, в принципі, краще від міжнародного суду обізнані в ухваленні рішення про місцеві потреби та аспекти.

ЄСПЛ акцентував, що національні суди врахували довідку від Національної ради з вивчення архівів *Securitate*, надану заявником під час судового розгляду, проте вони розглянули її у світлі інших доказів, наявних у матеріалах справи, й обґрунтували свої рішення здебільшого деталями його професійної кар'єри під час дії комуністичного режиму та вже наявності в суспільному просторі інформації. Проводячи комплексне дослідження доказів і надаючи детальне пояснення своєму висновку про наявність достатньої фактологічної основи заявам про наявність у заявника зв'язків із *Securitate*, національні суди діяли в межах своєї свободи розсуду.

Зрештою, стосовно будь-яких наслідків тверджень журналістів ЄСПЛ відзначив висновок національних судів про відсутність завдання шкоди заявнику, зокрема внаслідок публічного обговорення, що мало місце до відповідних подій, стосовно його зв'язків із *Securitate*.

Відповідно, ЄСПЛ дійшов висновку, що національні суди належно урівноважили баланс між правом заявника на повагу до свого приватного життя, з одного боку, та правом журналістів на свободу вираження поглядів, з іншого, оцінивши їх у світлі критеріїв, що впливають з усталеної практики ЄСПЛ. З огляду на надану Договірним державам свободу розсуду ЄСПЛ не вбачив підстав для заміни своєю власною оцінку національних судів. Тому

немає підстав стверджувати, що, відмовивши заявникові в задоволенні позову, національні суди не дотримали позитивного обов'язку держави із захисту його права на повагу до приватного життя в розумінні статті 8 Конвенції. Тому порушення цього положення Конвенції не було.

Скарги компанії-заявника (№ 76549/17)

ЄСПЛ дійшов висновку про відсутності необхідності розглядати питання про те, чи підпадає репутація компанії-підприємства під поняття «приватне життя» для цілей пункту 1 статті 8 Конвенції з таких причин.

ЄСПЛ звернув увагу на висновок національних судів про те, що стаття та програми стосувалися суспільних питань і заслуговували на висвітлення в румунському суспільстві. Суди також дійшли висновку, що відкриття митного посту в Тузлі було навіть питанням національної безпеки з огляду на близькість до кордону з Україною. ЄСПЛ не вбачив підстав сумніватися в цьому висновку.

Компанія-заявник указувала, що спосіб, у який було поширено інформацію, завдав шкоди її репутації. Із цієї точки зору ЄСПЛ підкреслив висновок національних судів про відсутність завдання такої шкоди. ЄСПЛ повторив, що потрібно розмежовувати шкоду, завдану комерційній репутації, що не має морального виміру, та шкоду, завдану фізичній особі, яка стосується її статусу й побічно її гідності. В цій справі, за відсутності достатніх доказів будь-якого безпосереднього впливу на бізнес компанії-заявника в результаті висловлення відповідних заяв під час телевізійних програм та в статті, ЄСПЛ не може визначати, чи справді була така шкода завдана. Як наслідок, національні органи влади не перевищили допустимі межі свободи розсуду й дотримали свого позитивного обов'язку з дотримання права компанії-заявника та ефективної поваги до своєї репутації. Тому скарга компанії-заявника є явно необґрунтованою і має бути відхилена.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 22 лютого 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

I.V.T. v. Romania (№ 35582/15)

Обставини справи

Справа стосувалася телевізійного інтерв'ю з неповнолітньою дитиною щодо смерті її однокласниці без батьківської згоди чи за відсутності вжиття адекватних заходів для захисту її особи. В результаті інтерв'ю дитину було піддано булінгу та завдано їй емоційного стресу.

У 2012 році внаслідок падіння з потяга під час шкільної поїздки однокласниця дитини померла. Репортер румунського телеканалу взяв інтерв'ю в дитини, якій на час подій було 11 років, а також у деяких інших учнів про загибель однокласниці. Згода батьків на це не отримувалася, і вчителі дитини під час інтерв'ю присутніми не були.

Заявниця, серед іншого, сказала, що чула, що дитина, яка загинула, впала з поїзда за відсутності вчителя. Зокрема, щодо присутності вчителів вона вказала, що «їм варто краще піклуватися про учнів, аби вони були в безпеці».

Інтерв'ю вийшло в ефір того ж дня. Його текстову версію опублікували на вебсайті телеканалу під заголовком «Однокласники дівчинки, яка впала з поїзда, шоковані. Трагедія трапилася, коли учениця прямувала до туалету».

Зі слів заявниці, вона зазнала негативного ставлення від однокласників, персоналу та адміністрації школи після того, як дала інтерв'ю.

У 2013 році заявниця подала позов про відшкодування шкоди до холдингової компанії телеканалу. Суд першої інстанції задовольнив позов і присудив 200 000 румунських леїв (приблизно 40 436 євро) відшкодування шкоди у зв'язку з відсутністю згоди батьків. Зокрема, суд установив, що навіть якби обличчя було розмитим, її все одно можна було б упізнати.

У 2014 році суд апеляційної інстанції скасував це рішення з посиланням на журналістську свободу та суспільний інтерес і вказав, що компанія не може нести відповідальності за поведінку шкільної спільноти.

Касаційна скарга заявниці була відхилена у 2015 році апеляційним судом, який підтримав обґрунтування окружного суду, вказавши, що батьківська згода не змінила б ситуацію.

У своїй скарзі до ЄСПЛ заявниця скаржилася, що в неї було взято інтерв'ю за відсутності батьківської згоди та без вжиття належних заходів для захисту її особи.

Оцінка Суду

ЄСПЛ нагадав, що за Конвенцією держави мають обов'язок забезпечити повагу до приватного життя у сфері стосунків осіб між собою в межах своїх правових систем. Особливо це стосується неповнолітніх.

Щодо самого інтерв'ю ЄСПЛ переконався в тому, що воно стосувалося питання суспільного інтересу. Проте заявниця була неповнолітньою, тому вимога наявності батьківської згоди, яку не було отримано, мала б бути із цим урівноважена. Зокрема, ЄСПЛ відзначив, що відповідні регуляторні положення Національної аудіовізуальної ради вказують, що «право неповнолітньої особи на своє приватне життя і приватне зображення переважає над необхідністю отримання інформації, особливо в ситуації з неповнолітнім, який перебуває в складному становищі». ЄСПЛ зауважив, що національні органи влади установили, що заявниця зазнала сильного стресу і страждань після трансляції. Навіть у випадках, коли новинне повідомлення робить внесок до публічних дебатів, розкриття приватної інформації, такої як особа неповнолітнього, який став свідком драматичної події, не має виходити за межі редакційної свободи і має бути виправданим. Ці міркування є більш важливими в поданому контексті, коли Суд висловив сумніви щодо доцільності для обговорення суспільного інтересу думок дитини, яка не була свідком відповідної події.

ЄСПЛ дійшов висновку, що апеляційні суди в цій справі лише поверхнево урівноважили питання про право заявниці на приватне життя з правом телекомпанії на вільне вираження поглядів. Вони належним чином не врахували факт її неповноліття, не виконавши свого обов'язку із захисту приватного життя в порушення статті 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 1 березня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

REYES JIMENEZ v. Spain (№ 57020/18)

Обставини справи

Справа стосувалася серйозного погіршення фізичного стану та неврологічного здоров'я заявника, неповнолітнього на час подій, який зараз є повністю залежним і має інвалідність унаслідок трьох хірургічних втручань із видалення пухлини мозку. Батько від імені заявника скаржився до ЄСПЛ на недоліки щодо вимоги письмової усвідомленої згоди на одну з операцій.

У шестирічному віці в сина заявника діагностували рак мозку. В січні 2009 року дитину було доставлено до невідкладного відділення лікарні в дуже поганому стані. Після госпіталізації було проведено перше хірургічне втручання 20 січня, а 24 лютого – друге і третє невідкладне. Стан фізичного та неврологічного здоров'я пацієнта серйозно та непоправно погіршувався. Заявник наразі страждає від загального паралічу, який не дозволяє йому рухатися, комунікувати, бачити, жувати та ковтати. Він прикутий до ліжка, не може ні вставати, ні сидіти.

24 лютого 2010 року, вважаючи лікарню винною в професійній недбалості та недоліках отримання необхідної усвідомленої згоди щодо другої операції, батьки заявника звернулися до органу влади, що реалізує політику у сфері охорони здоров'я та в соціальній сфері, вимагаючи покладення фінансової відповідальності на державу внаслідок недоліків у наданні державних послуг охорони здоров'я. Вони вимагали 2 350 000 євро відшкодування шкоди.

У жовтні 2011 року, за відсутності будь-якої реакції на їхню адміністративну скаргу, батьки заявника звернулися до адміністративного суду.

Рішенням від 20 березня 2015 року Вищий суд відхилив їхню скаргу.

Касаційна скарга батьків була відхилена Верховним судом у травні 2017 року. Скарга *amparo* відхилена Конституційним судом із причини відсутності конституційного значення.

Посилаючись на статтю 8 Конвенції, батьки заявника вказували, що вони не отримали повної та належної інформації про проведені хірургічні втручання їхньому сину й тому вони не змогли дати вільну і свідому згоду на їх проведення.

Оцінка Суду

ЄСПЛ підкреслив, що положення іспанського законодавства про автономію пацієнта, його права і обов'язки у сфері інформації, підтверджені національною практикою, конкретно вимагають від лікарів надавати пацієнтам відповідну попередню інформацію для забезпечення усвідомленої згоди на хірургічне втручання. Ця інформація має охоплювати й неминучі ризики.

Така ситуація повністю відповідає Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину. Крім того, національні законодавчі положення передбачали, що для кожної із зазначених у законі медичних дій має бути отримана письмова згода, із чітко передбаченими винятками її неотримання, зокрема в разі існування безпосередньої серйозної загрози життю пацієнта і якщо пацієнт чи його родина не можуть надати згоду.

В цій справі батьки заявника у своїх скаргах до національних судів, у тому числі, підкреслювали факт неотримання жодної згоди щодо другої операції.

ЄСПЛ зауважив, що національні суди вказували, що друга операція була тісно пов'язана з першою і що між двома хірургічними втручаннями батьки мали з лікарями зв'язок. Зокрема, ЄСПЛ наголосив, що національні суди не навели жодної причини, чому згода на другу операцію не відповідала вимогам законодавства в тому, що кожне хірургічне втручання вимагає окремої письмової згоди. Хоча обидві операції мали ту ж мету – видалити пухлину мозку, друга операція була проведена пізніше, коли частина пухлини вже була видалена і стан здоров'я дитини більше не був таким, як під час першої операції. ЄСПЛ акцентував на висновку національних судів про те, що згода на проведення іншої операції, направленої на видалення решти пухлини мозку, була достатньою за відсутності з'ясування наслідків першої операції або уточнення, чому вона не була окремим хірургічним втручанням, що могло б вимагати окремої письмової згоди згідно з іспанським законодавством. ЄСПЛ зауважив, що друга операція не була квапливою і була проведена через місяць після першої. Варто також відзначити, що третя операція була проведена з невідкладних причин, після ускладнень, що виникли під час другої операції. Згода батьків була отримана, тоді як письмової згоди на другу операцію отримано не було.

ЄСПЛ вже наголошував на важливості згоди пацієнта й факту того, що її неотримання може бути рівноцінним заподіянням серйозних тілесних ушкоджень такій особі. Будь-яке порушення медичним персоналом права пацієнта бути належно поінформованим може залучити відповідальність держави в цій сфері. У вказаній справі ЄСПЛ дійшов висновку, що порушені батьками заявника аспекти щодо важливих питань згоди та ймовірної відповідальності лікарів не були належно розглянуті в межах національного провадження, що навело ЄСПЛ на висновок, що останнє не було здійснено ефективно.

ЄСПЛ установив, що рішення національних судів і Верховного суду не містили жодної належної відповіді на законодавчу вимогу отримання письмової згоди у справах, подібних до цієї. Хоча Конвенція жодним чином не вимагає, аби така усвідомлена згода була надана письмово, за умови її однозначності, іспанське законодавство справді вимагає таку письмову згоду і суди

достатньою мірою не пояснили, чому вони вважали, що неотримання письмової згоди не порушило прав заявника.

ЄСПЛ дійшов висновку, що національна система не дала належної відповіді на питання про те, чи справді батьки заявника надали свою усвідомлену згоду на проведення кожного з хірургічних втручань згідно з національним законодавством.

Тому було порушено статтю 8 Конвенції у зв'язку із втручанням у приватне життя заявника.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 8 березня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

NUH UZUN v. Turkey (№ 49341/18)

Обставини справи

Ця справа переважно стосувалася завантаження листування заявників упродовж періоду їх ув'язнення на сервер Національної судової мережі (далі – сервер).

На час подій у цій справі заявники (14 громадян Туреччини) перебували в різних установах виконання покарань держави-відповідача у зв'язку з імовірною участю в терористичній організації, що мало на меті здійснити спробу військового перевороту 15 липня 2016 року. Деякі з них були звільнені, а інші продовжували перебувати в ув'язненні.

Під час ув'язнення заявники звернулися до компетентних судів із вимогою припинити практику спостереження та/або систематичного завантаження їхньої кореспонденції, як вхідної, так і вихідної, на сервер.

Органи влади, до яких звернулися заявники (судді з розгляду питань, пов'язаних із виконанням вироків, та суди присяжних (*assize courts*)), відмовили в задоволенні таких вимог, узявши до уваги те, що така практика була сумісною з процедурою та законом. Подані надалі індивідуальні скарги до Конституційного суду були відхилені.

Всі заявники посилалися на статтю 8 Конвенції; деякі з них також посилалися на статтю 6 Конвенції.

Оцінка Суду

Стаття 8 Конвенції

ЄСПЛ дійшов висновку, що приватне листування заявників містило особисту інформацію, що охоплюється сферою захисту їхнього приватного життя.

На думку ЄСПЛ, факт сканування приватного листування заявників і його завантаження на сервер дійсно становить втручання в їхнє право на повагу до свого приватного життя і кореспонденції. У випадках, коли мова йде, зокрема, про персональні дані, важливо мати чіткі й детальні норми, що регулюють обсяг і застосування таких заходів разом із мінімальними гарантіями, направленними на збереження цілісності та конфіденційності інформації і процедурами її знищення, щоб забезпечити таких осіб достатніми гарантіями. У зв'язку із цим ЄСПЛ підкреслив розбіжність думок сторін щодо наявності правової основи для оскаржуваного втручання.

ЄСПЛ відзначив, що на той час спостереження за листуванням під час перебування особи під вартою та в ув'язненні передбачалося статтею 68 Закону

№ 5275 та правилами 122 й 123 Положення від 20 березня 2006 року. Жодне із цих положень, чинних на час подій у справі, як й інше законодавче або адміністративне положення, не містило посилання на сканування листування ув'язнених або його завантаження на сервер.

ЄСПЛ також наголосив, що завантаження листування ув'язнених на сервер конкретно та безпосередньо впливало з інструкції, прийнятої Міністерством юстиції 10 жовтня 2016 року й зміненої 1 березня 2017 року. Положення цієї інструкції вказують, що «за винятком факсів та листів у заклеєних конвертах, відправлених затриманими й ув'язненими особами своїм адвокатам із метою захисту або подання їх органам влади (в контексті процедур і принципів, передбачених законодавчими актами), всі листи, факси й запити від ув'язнених, зокрема затриманих у зв'язку з терористичними злочинами чи організованою злочинністю, які вони хотіли б відправити чи відправлені їм, мали бути відскановані та завантажені на сервер». Уряд стверджував, що відповідні документи мають розглядатися як циркуляри, що видаються Міністерством юстиції, а тому є достатніми, аби продемонструвати, що оскаржуване втручання було згідно із законом. Проте ЄСПЛ зауважив, що вони адресувалися прокуратурам та пенітенціарним органам влади. ЄСПЛ підкреслив, що з матеріалів, як і з тверджень Уряду, не вбачається, що лист від 10 жовтня 2016 року, надісланий знову 1 березня 2017 року, був доступним громадськості або конкретно заявникам.

На думку ЄСПЛ, документи від 10 жовтня 2016 року та від 1 березня 2017 року були внутрішніми неопублікованими документами, що містили вказівки / інструкції Міністерства юстиції тюрмам. У принципі, вони не мали обов'язкової сили. Тому такі тексти, не ухвалені відповідно до певних нормотворчих повноважень, не можуть розглядатися як «закон» достатньої «якості» з точки зору усталеної практики ЄСПЛ, здатний забезпечити належний правовий захист та правову визначеність, необхідні для запобігання свавільному втручання органів влади в права, гарантовані Конвенцією. Тому оскаржуване втручання не могло вважатися таким, що було «згідно із законом» в розумінні статті 8 Конвенції. Отже, мало місце порушення цього положення.

Стаття 6 Конвенції

Семеро заявників скаржилися на відсутність справедливого провадження в національних органах (суддя з розгляду питань, пов'язаних із виконанням вироків, та суд присяжних) у зв'язку з нерозголошенням думки прокурора.

ЄСПЛ, зокрема, підкреслив, що думки прокурорів у провадженнях у судах присяжних зводилися до того, чи були спірні рішення суддів із розгляду питань, пов'язаних із виконанням вироків, сумісними з процедурою та законом. Він також зауважив, що заявники не продемонстрували, що вони могли б надати

нові докази, які стосуються їхніх справ у відповідь на думки прокурорів. Тому ця скарга була визнана неприйнятною за статтею 35 §§ 3 (b) та 4 Конвенції з огляду на відсутність суттєвих недоліків.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 29 березня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 10 КОНВЕНЦІЇ (СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ)

FREITAS RANGEL v. Portugal (№ 78873/13)

Обставини справи

Справа стосувалася засудження заявника за висловлені ним на засіданні парламентського комітету заяви стосовно діяльності професійних органів суддів та прокурорів. Зокрема, він пов'язував судову систему й органи прокуратури, серед іншого, з втручаннями в політику та масовими порушеннями принципу конфіденційності. Його було засуджено й зобов'язано сплатити зрештою суму штрафу та відшкодування завданої шкоди в розмірі 56 000 євро.

Заявник у цій справі був добре відомим журналістом.

У 2010 році на засіданні парламентського комітету на тему свободи слова та ЗМІ в Португалії заявник дещо висловився на цю тему. Зокрема, він указав таке:

«...Без якісної журналістики не буває демократії. Однак ситуація і далі погіршується. Останнім часом до цього кола долучилися професійні асоціації суддів і прокурорів, що є тенденцією [*modismo*] сучасності. Ці два центри опрацьовують інформацію стосовно судових справ [*duas centrais de gestão de informação processual*], що досягається завдяки тісним зв'язкам із журналістами. Вони отримують матеріали щодо судових справ для публікації журналістами, обмінюються цими документами в кафе, на вулиці; ...порушуючи обов'язок дотримуватися судової таємниці [*segredo de justiça*], вони справді будуть ділитися матеріалами. Це не закінчиться добре, пане Президенте, шановні народні депутати, якщо ми не повернемося до часів існування правил, що перешкождали судовій системі бути залученою до політики».

Надалі, у відповідь на запитання журналіста, заявник зазначив таке:

«Звідки беруться матеріали, на які розповсюджується судова таємниця? Чи можуть вони виходити лише від самої судової системи? ...те, що я бачив, є широкомасштабним політичним втручанням із негативними наслідками... Вони намагаються обмежити рішення Генерального прокурора [*Procurador Geral da República*] і [вплинути] на громадську думку, і в них склалися привілейовані стосунки із журналістами, яким вони час від часу передають матеріали на різну тематику».

Пізніше заявник перед іншими органами влади та у пресі додатково підтвердив висловлені ним заяви на засіданні комітету.

У середині 2010 року Професійна асоціація суддів (*Associação Sindical de Juizes Portugueses*) та Професійна асоціація прокурорів (*Sindicato dos Magistrados*)

do Ministério Público) подали окремі кримінальні скарги щодо заявника за «образу юридичної особи» (*ofensa a pessoa colectiva*).

У 2012 році вироком Лісабонського кримінального суду було засуджено заявника за двома епізодами завдання образ юридичній особі й зобов'язано відшкодувати завдану шкоду кожній із них у розмірі 50 000 євро разом зі сплатою штрафу в 6000 євро. Суд визнав достатнім, що обвинувачений діяв із загальним злочинним умислом (*dolo genérico*), навіть просто приписуючи юридичним особам неправдиві чи навіть образливі оціночні судження. Цей вирок в цілому підтримав апеляційний суд, проте зменшив суму відшкодування завданої шкоди до 10 000 євро.

Дві професійні асоціації звернулися до Верховного суду зі скаргою в частині призначеного розміру відшкодування шкоди. Верховний суд частково задовольнив їхні скарги й збільшив суму відшкодування завданої шкоди до 25 000 євро кожному з огляду на завдану їхній репутації шкоду.

Посилаючись на статтю 10 Конвенції (свобода вираження поглядів), заявник скаржився, що його засудження та призначене покарання порушили гарантоване йому право на свободу вираження поглядів.

Оцінка Суду

По-перше, ЄСПЛ зазначив, що вказані організації були авторитетними професійними асоціаціями, яких часто запрошують висловити свої позиції в парламенті з питань, пов'язаних із здійсненням правосуддя.

ЄСПЛ вважав, що питання, про які заявник говорив на засіданні парламентського комітету – обмін конфіденційною інформацією із журналістами для досягнення політичних цілей – мали інтерес для суспільства. Більшість заяв – це швидше думки заявника, аніж ствердження факту. Хоча формулювання коментарів, можливо, і були невдалими, їх можна було зрозуміти як ілюстрацію ширшої суспільної критики щодо неналежного втручання судової влади в політику та ЗМІ, що було предметом суспільного інтересу, що, на його думку, було правдою. Крім того, політичні висловлювання охоплюються конкретним захистом за усталеною практикою Суду.

ЄСПЛ повторив, що захист репутації юридичної особи не має такої ж сили, як захист репутації чи прав фізичних осіб.

ЄСПЛ зауважив, що доводи апеляційного суду ґрунтувалися виключно на правах професійних асоціацій, а не на урівноваженні їхніх прав із правами заявника. ЄСПЛ висновив, що штраф і сума відшкодування шкоди були абсолютно непропорційними, мали стримувальний вплив на політичні дебати / обговорення.

Загалом ЄСПЛ встановив, що національні суди належним чином не навели достатніх підстав для втручання у права заявника на свободу вираження поглядів, і дійшов висновку, що втручання не було необхідним у демократичному суспільстві. Отже, було порушення статті 10 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (право на свободу вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 11 січня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

ŠEKS v. Croatia (№ 39325/20)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника на те, що його прохання про доступ до засекречених президентських архівів із метою проведення дослідження для книги було відхилено з мотивів національної безпеки. Заявник є колишнім політиком і в минулому займав високі посади в Хорватії.

У червні 2017 року заявник подав до Державного архіву запит про надання доступу до 56 документів з архівів Офісу Президента (*The President's Office*) за період із 1994 року по 1999 рік задля дослідження для своєї книги про створення Республіки Хорватія. Ці документи мали гриф «державна таємниця – суворо конфіденційно».

Офіс Президента звернувся до Ради національної безпеки щодо розсекречення. Рада вказала, що 31 документ може бути розсекречено, натомість розсекречення інших 25 матеріалів може завдати шкоди незалежності, цілісності, національній безпеці та міжнародним відносинам держави. Офіс Президента врахував цю рекомендацію.

Заявник звернувся зі скаргою до Уповноваженого з питань інформації – незалежного органу у сфері захисту, нагляду та забезпечення права на доступ до інформації. Після перевірки запитуваних документів омбудсмен відхилила скаргу заявника в липні 2018 року. Вона погодилася з висновком про те, що їх розсекречення може завдати шкоди національній безпеці та міжнародним відносинам держави, і не дійшла висновку про свавільність органу виконавчої влади. Вона також підкреслила, що заявник у своїй скарзі не пояснив, чому його інтерес у доступі до цієї інформації переважав над такими важливими публічними інтересами.

Рішення Офісу Президента про відмову в розсекреченні 25 матеріалів переглянув Вищий адміністративний суд у жовтні 2018 року та Конституційний суд у березні 2020 року, залишивши без змін.

Книга заявника мала б бути опублікована навесні 2021 року.

У своїй заяві до ЄСПЛ заявник скаржився, що відмова розсекретити документи становила порушення його права отримувати інформацію згідно зі статтею 10 Конвенції. Крім того, він указував на несправедливість провадження в його справі.

Оцінка Суду

Передусім ЄСПЛ відзначив застосовність статті 10 Конвенції у справі заявника. Він переконався в тому, що заявник, колишній політик, мав намір

видати історичну книгу, користувався правом поширювати інформацію з питання суспільного інтересу та із цією метою намагався отримати доступ до інформації.

Уряд стверджував, що заявник не зазнав суттєвої шкоди (стаття 35 § 3 (b) Конвенції), оскільки він зрештою зміг опублікувати свою книгу. ЄСПЛ відхилив це заперечення, ураховуючи те, що було постановлено на карту для заявника, – подальше дослідження та затримки в публікації своєї книги, які він вважав незавершеними, а також важливі принципові питання в його справі.

Сторони погодилися з тим, що втручання у свободу вираження поглядів заявника було згідно із законом, а саме статтю 22 Закону про архіви та архівні установи. ЄСПЛ погодився, що таке втручання переслідувало легітимну мету захисту незалежності, цілісності та безпеки Хорватії і її міжнародних відносин.

Крім того, ЄСПЛ установив, що спосіб оцінки запиту заявника національними органами влади не був явно неправильним або позбавленим належних процесуальних гарантій.

Зокрема, запитувані заявником документи були ретельно переглянуті / оцінені держателем (власником) інформації (Офісом Президента) за допомогою спеціалізованого консультативного органу (Ради національної безпеки). Більшою мірою запит заявника про отримання доступу до матеріалів був задоволений.

До того ж рішення Президента про відмову розсекретити деякі із запитуваних матеріалів було переглянуто та підтримано Уповноваженим з питань інформації, Вищим адміністративним судом та Конституційним судом. Зокрема, Уповноважений з питань інформації, який перевіряв матеріали, ніколи не заперечував проти висновку консультативного органу й не намагався стверджувати інакше.

Зрештою, ЄСПЛ усвідомлює, що в контексті національної безпеки від державних органів не може вимагатися надання такого ж детального обґрунтування, як, до прикладу, у звичайних цивільних чи адміністративних справах. Наведення детального обґрунтування відмови в розсекречуванні надзвичайно секретних матеріалів може легко суперечити самій меті, для якої, насамперед, ця інформація була засекречена. З урахуванням обсягу процесуальних гарантій, наданих заявникові в цій справі, ЄСПЛ переконався в тому, що наведені національними органами влади причини відмови йому в наданні доступу до матеріалів були не лише відповідними, а й достатніми за цих обставин.

ЄСПЛ дійшов висновку, що втручання у свободу отримання заявником інформації було необхідним та пропорційним важливій меті національної безпеки і що подальший незалежний розгляд його запиту на національному рівні перебував у межах свободи розсуду держави вирішувати такі питання.

Тому порушення статті 10 Конвенції в цій справі не було.

З огляду на розгляд ЄСПЛ ключових питань у справі заявника він дійшов висновку про відсутність необхідності окремо ухвалювати рішення про прийнятність та по суті скарги за статтею 6 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 3 лютого 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

KOZAN v. Turkey (№ 6695/19)

Обставини справи

Справа стосувалася накладення на заявника – діючого суддю – дисциплінарного стягнення за те, що у травні 2015 року в приватній групі соціальної мережі *Facebook* він поділився статтею з назвою «Судова реабілітація за закриття розслідування 17 грудня, звільнення за проведення розслідування» без будь-яких своїх коментарів.

Ця стаття 27 травня 2015 року була опублікована на вебсайті www.grihat.com.tr. У статті критикувалися деякі рішення Вищої ради суддів та прокурорів (*Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu – «The HSYK»*) (далі – Рада) й ставилася під сумнів незалежність цього органу від виконавчої гілки влади.

Наступного дня заявник поділився цією статтею в приватній спільноті соціальної мережі, спрямованій насамперед на фахівців у системі правосуддя, з назвою «*Hukuk Medeniyeti*» («Правова цивілізація»). Після поширення ця стаття зібрала низку коментарів учасників спільноти.

За інформацією Уряду, ця спільнота мала 8 859 учасників. Серед учасників були не лише судді та прокурори, а й науковці, студенти і випускники юридичних навчальних закладів, адвокати / юристи.

В грудні 2015 року Голова Ради надав дозвіл на відкриття дисциплінарного розслідування стосовно заявника.

У вересні 2017 року Друга палата Ради суддів та прокурорів одноголосно застосувала до заявника дисциплінарне стягнення за поширення цієї статті, дійшовши висновку, що її зміст був несумісним з обов'язком прояву заявником лояльності / вірності державі та його обов'язкам судді. Вона також указала, що хоча заявник не висловлював свою згоду зі змістом статті, він виявив свій намір поширити її серед широкої аудиторії та довести цей зміст до тих, хто з ним погоджується. Було встановлено, що заявник поведився у спосіб, який підривав гідність та довіру, що від нього вимагалися, як у професійній сфері, так і поза нею.

Надалі заявник вимагав перегляду цього рішення, проте Друга палата Ради суддів та прокурорів у цьому відмовила. Потім він подав скаргу до Загальних зборів, проте ця скарга 3 жовтня 2018 року була відхилена, у зв'язку із чим накладене дисциплінарне стягнення набуло статусу остаточного.

Тим часом після спроби державного перевороту 15 червня 2016 року заявника було звільнено з посади судді Загальними зборами Ради 24 серпня 2016 року. Крім того, щодо заявника була порушена кримінальна справа за його нібито участь в організації «*FETÖ/PDY*», за результатами розгляду якої заявникові було призначено покарання у вигляді семи років і шести місяців

позбавлення волі за приналежність до озброєної терористичної організації. Розгляд апеляційної скарги в цій справі все ще триває.

У своїй скарзі до ЄСПЛ за статтею 10 Конвенції заявник указував, що стягнення порушило його свободу отримувати та поширювати інформацію. Він також посилався на своє право мати ефективний засіб правового захисту.

Оцінка Суду

ЄСПЛ підкреслив, що застосоване до заявника дисциплінарне стягнення (догана) здебільшого стосувалася його права / свободи поширювати та отримувати інформацію – ключового елемента свободи вираження поглядів. Такий захід становив втручання, яке мало правову основу й переслідувало принаймні одну з легітимних цілей згідно з Конвенцією, а саме підтримання авторитету та незалежності суду.

ЄСПЛ також наголосив, що відповідна стаття охоплювалася обговореннями конкретного інтересу членів правосуддя, оскільки вона стосувалася неупередженості та незалежності судової гілки влади від виконавчої в контексті подій, пов'язаних із провадженнями за підозрою у вчиненні корупційних діянь, що мали місце впродовж 17–25 грудня 2013 року, та урядового спротиву цим провадженням. Стаття висловлювала оціночні судження про те, що деякі рішення Ради можуть бути позитивними для політичних органів влади, оскільки представники судової системи, які брали участь у судовому переслідуванні подій 17–25 грудня 2013 року і які висували обвинувачення особам, наближеним до Уряду, були піддані дисциплінарному стягненню, а ті, хто виправдав підозрюваних, були заохочені припиненням дисциплінарного провадження щодо себе за ймовірні проступки.

Що стосується питання того, чи була «фактологічна основа» для цих оціночних суджень достатньою, то ЄСПЛ вважає, що така умова в цій справі була дотримана. Жоден із дисциплінарних органів, які здійснювали дисциплінарне провадження щодо заявника за поширення ним статті, не вказував, що описані в ній факти – дисциплінарні рішення стосовно деяких членів правосуддя, прийняті на їхню користь, не виникли. Різні органи Ради суддів і прокурорів лише заперечували оціночні судження про те, що на результати дисциплінарних проваджень могли вплинути ухвалені суддями чи прокурорами рішення за підозрами, пред'явленими деяким урядовим посадовцям.

Тому ЄСПЛ дійшов висновку, що розглянуті в цьому контексті оціночні судження, висловлені в поширеній заявником статті, були частиною обговорень незалежності Ради від виконавчої гілки влади і, як наслідок, захисту незалежності та неупередженості суддів. У зв'язку із цим факт поширення

суддею певних поглядів серед своїх колег у ЗМІ про незалежність судової системи, що надало можливість її коментувати, обов'язково належить до сфери його свободи отримувати або поширювати інформацію в ключовій галузі свого професійного життя.

ЄСПЛ також підкреслив, що заявник поширив статтю не серед суспільства загалом, а в межах групи, що складалася лише з фахівців у юридичній сфері. ЄСПЛ відхилив припущення дисциплінарних органів та Уряду про те, що заявник демонстрував намір довести до суспільства схвалення змісту статті шляхом її поширення, хоча і не надавши своїх коментарів, які б указували на згоду з нею. У поданому контексті таке припущення означало б те, що судді, які належать до приватної спільноти, могли б поширювати лише ті статті, які позитивно описували вищі адміністративні та судові органи влади, і були б зобов'язані ігнорувати статті, які критикували дії цих органів. Наслідки цього могли б створювати ризик непотрібної самоцензури в обговоренні питань, що стосуються суті їхньої професії.

Крім того, не можна втрачати з поля зору те, що накладення дисциплінарного стягнення на державного службовця системи правосуддя за своїм характером матиме стримувальний вплив не лише на цю особу, а й на професію загалом. Це особливо має місце в разі обміну між суддями та прокурорами думками й ідеями про рішення Ради, які могли б мати вплив на їхню незалежність від інших органів влади.

Щодо процесуальних гарантій ЄСПЛ підкреслив, що Рада суддів і прокурорів належно не урівноважила право заявника на свободу вираження поглядів, з одного боку, та його обов'язок як судді проявляти стриманість, з іншого. ЄСПЛ далі повторив, що Рада суддів і прокурорів була несудовим органом і що провадження в Палаті та на засіданні Асамблеї не забезпечували гарантій судового розгляду. Крім того, заявнику не був доступний жоден судовий засіб правового захисту у відповідь на застосоване до нього Радою стягнення. В цій справі Рада діяла і як орган обвинувачення, і як орган, що ухвалює остаточне рішення в разі оскарження власних рішень. Не варто ігнорувати і той факт, що в разі порушення стосовно судді дисциплінарного провадження на карту поставлена довіра суспільства до відправлення правосуддя. Тому будь-якому судді, який став об'єктом дисциплінарного провадження, мають надаватися гарантії проти свавілля. Зокрема, відповідна особа має мати можливість перегляду застосованого заходу незалежним та неупередженим органом, який має повноваження ухвалювати рішення щодо законності заходу та з'ясувати будь-яку неналежну відповідь / реакцію органів влади. ЄСПЛ вказав, що в цій справі цього не було.

У світлі наведених вище міркувань і з урахуванням переважаючої важливості свободи вираження поглядів із питань, що становлять суспільний

інтерес, ЄСПЛ дійшов висновку, що застосоване до заявника дисциплінарне стягнення не відповідало будь-якій нагальній соціальній потребі і, в результаті, не становило заходу, який був «необхідним у демократичному суспільстві» в розумінні статті 10 Конвенції.

Тому було порушено положення цієї статті.

Стаття 13 Конвенції, взята разом зі статтею 10 Конвенції

ЄСПЛ вважає, що його усталена практика, окреслена у справах *Kayaşu v. Turkey* та *Özpinar v. Turkey*, стосовно відсутності неупередженості Ради суддів і прокурорів, їх колегій, які розглядали скарги осіб, також є застосовною в цій справі. Шестеро членів Палати, яка призначила дисциплінарне стягнення заявнику, також засідали в Пленарній асамблеї, яка розглядала його скаргу. Цих елементів достатньо для ЄСПЛ, аби дійти висновку, що заявник не мав жодного засобу правового захисту у своєму розпорядженні, який би відповідав мінімальним гарантіям статті 13 Конвенції, щоб подати свою скаргу за статтею 10 Конвенції. Тому було порушення статті 13 Конвенції, взятої разом зі статтею 10 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Порушення статті 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту), взятої разом зі статтею 10 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 1 березня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

000 MEMO v. Russia (№ 2840/10)

Обставини справи

Справа стосувалася дифамаційного позову, успішно поданого регіональною адміністрацією Волгоградської області (орган виконавчої влади суб'єкта Російської Федерації) до ЗМІ, що належить компанії-заявникові. Останнього було зобов'язано опублікувати спростування декількох тверджень зі статті, в якій критикувалися дії регіональної адміністрації.

Заявник скаржився за статтею 10 Конвенції, що спірний захід не переслідував легітимну мету, оскільки органи влади не наділені діловою репутацією.

Оцінка Суду

Це рішення ЄСПЛ примітне тим, що в ньому роз'яснено, чи можуть заходи, направлені на захист репутаційних інтересів органу державної влади, вважатися такими, що переслідують «легітимну мету» за пунктом 2 статті 10 Конвенції; інакше кажучи, чи охоплює сфера «захисту репутації ... інших осіб» за пунктом 2 статті 10 Конвенції державні органи, а саме органи виконавчої влади, наділені державними повноваженнями.

1. Насамперед ЄСПЛ пояснив, за яких умов доцільно *дуже детально* розглядати питання того, чи переслідувало оскаржуване втручання легітимну мету «захисту репутації інших осіб» в разі залучення інтересів державного органу. Хоча загалом ЄСПЛ вирішує питання легітимної мети в спрощеному порядку, демонструючи певну гнучкість (*Merabishvili v. Georgia* [GC], §§ 297 та 302), і зосереджується на оцінюванні пропорційності втручання, у тому числі в цьому контексті (*Lombardo and Others v. Malta*, § 50; *Romanenko and Others v. Russia*, § 39; *Margulev v. Russia*, § 45), він надає велику вагу ризикам для демократії, пов'язаним із судовими провадженнями, розпочатими з метою обмеження участі громадськості. З урахуванням цього ЄСПЛ навів два аспекти, що вимагають більш суворого й детального розгляду наявності наведеної вище легітимної мети: наявність спору між сторонами щодо цього й дисбаланс повноважень між позивачем та відповідачем у національному провадженні.

2. В деяких справах щодо репутаційних інтересів органів влади ЄСПЛ був готовим припустити, що мета «захисту репутації» була «легітимною» (*Romanenko and Others*, § 39; *Savva Terentyev v. Russia*, § 60; *Freitas Rangel v. Portugal*, § 48; *Goryaynova v. Ukraine*, § 56). Водночас лише інституційний інтерес не обов'язково забезпечує *такий самий* рівень гарантій, притаманний «захисту репутації інших осіб» у розумінні пункту 2 статті 10 Конвенції (*Margulev*, § 45; *Kharlamov v. Russia*,

§ 29). ЄСПЛ також підкреслив, що межі допустимої критики стосовно органу державної влади є ширшими, аніж щодо приватної особи (громадянина) чи навіть політика (*Margulev*, § 53; *Lombardo*, § 54).

3. У цій справі ЄСПЛ з'ясував це питання, розмежувавши два типи державних органів: з одного боку, державні підприємства, безпосередньо залучені до економічної діяльності, та, з іншого боку, органи виконавчої влади, наділені державними повноваженнями.

Щодо першого ЄСПЛ підкреслив, що публічні чи державні підприємства, залучені до конкурентної діяльності на ринку, покликаються на свою хорошу репутацію для залучення клієнтів із метою отримання прибутку. ЄСПЛ нагадав свої попередні висновки, в яких він визнав наявність легітимного «інтересу в захисті комерційного успіху й життєдіяльності компаній в інтересах акціонерів та працівників, а також в інтересах ширшого економічного блага» (*Steel and Morris v. the United Kingdom*, § 94, та *Uj v. Hungary*, § 22).

Проте ці міркування не є застосовними до органу виконавчої влади з державними повноваженнями, що не залучений як такий до економічної діяльності безпосередньо, а фінансований платниками податків та функціонує для служіння суспільству. В силу ролі такого органу в демократичному суспільстві його інтереси в підтримці хорошої репутації відрізняються від репутаційних інтересів фізичних та юридичних осіб, як приватних, так і державних, які конкурують на ринку. Зокрема, інтереси державного органу невід'ємні від необхідності запобігати зловживанню владою чи корупції на державній службі, піддаючи свою діяльність ретельному контролю, не лише законодавчої чи судової гілок влади, а й суспільства. Тому захист органу виконавчої влади від критики ЗМІ міг би суперечити цій меті, оскільки це могло серйозно обмежити свободу ЗМІ.

Те, що виконавчі органи влади можуть ініціювати дифамаційне провадження проти представників ЗМІ, поклато б на останніх надмірний і непропорційний тягар та могло б мати стримувальний ефект (*Dyuldin and Kislov v. Russia*, § 43; *Radio Twist a.s. v. Slovakia*, § 53).

4. З урахуванням конкретних аспектів та ролі органу державної влади ЄСПЛ встановив нове загальне положення про те, що цивільне дифамаційне провадження, порушене від свого імені юридичною особою, яка реалізує державну владу, не може вважатися таким, що переслідує легітимну мету «захисту репутації інших осіб» згідно з пунктом 2 статті 10 Конвенції. Проте це загальне положення не застосовується до окремих членів державного органу, які можуть бути «легко ідентифіковані»: вони можуть порушувати дифамаційне провадження від власного імені. ЄСПЛ керувався рішеннями у справах *Thoma v. Luxembourg* (§ 56) та *Lombardo and Others*, аби визначити фактори, що можуть зробити окремих членів державного органу «легко ідентифікованими», а саме:

характер тверджень щодо них, обмежена кількість державних службовців, які працюють у цьому органі влади, і масштаби діяльності органу (з точки зору чисельності населення, охоплюваного його діяльністю).

5. На основі обставин цієї справи ЄСПЛ установив, що позивач у національному дифамаційному провадженні був вищим органом виконавчої влади. Навряд чи можна уявити, що він був зацікавленим у захисті свого комерційного успіху та життєдіяльності. Так само не можна сказати, що його члени були «легко ідентифіковані». В будь-якому разі дифамаційне провадження було порушено від імені юридичної особи, а не її окремих членів. Відповідно, порушене цивільне дифамаційне провадження регіональною адміністрацією проти ЗМІ заявника не переслідувало жодної з легітимних цілей, передбачених у пункті 2 статті 10 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 15 березня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 11 КОНВЕНЦІЇ (СВОБОДА ЗІБРАНЬ ТА ОБ'ЄДНАННЯ)

SELÇUK BARIŞ AND OTHERS V. TURKEY (№ 66828/16)

Обставини справи

Заявники – працівники компаній – були звільнені через те, що вони припинили роботу в період страйків, оголошених не профспілкою, а більшістю працівників, які масово вийшли з попередньої профспілки, в якій більше не були впевнені. Значна їх частина, зокрема й заявники, вирішили приєднатися до іншої профспілки. Мета їхніх дій полягала в тому, аби висловити протест у зв'язку з процедурою перемовин попередньої (визнаної) профспілки з роботодавцем про укладення колективного договору, а також імовірним тиском роботодавця на їхній вибір щодо того, приєднатися до цієї профспілки чи залишатися в попередній. Заявники оскаржили свої звільнення до судів, проте безуспішно. На думку Касаційного суду, згідно з установленими ним обставинами звільнення заявників обґрунтовувалися їх участю у страйку, організованому поза межами діяльності профспілки, а не тим, що заявники хотіли припинити членство в одній профспілці й стати членами іншої. ЄСПЛ визнав цю заяву неприйнятною (несумісною *ratione materiae*), оскільки спірна процедура не охоплювалася статтею 11 Конвенцією.

Рішення Суду

Це рішення примітне розглядом ЄСПЛ нового питання, а саме застосовності статті 11 Конвенції до страйку, проведеного окремими працівниками поза офіційною сферою діяльності профспілки.

Справи, які ЄСПЛ розглядав до цього, стосувалися дій, які зазвичай вчинялися профспілкою незалежно від того, були вони пов'язані із страйком чи порівняними з ним діями (див. *Karaçay v. Turkey*, *Dilek and Others v. Turkey*, та наведена усталена практика у справі *Association of Academics v. Iceland* (*dec.*)). В наведеній усталеній практиці ЄСПЛ дійшов висновку, що страйк є важливим та ефективним доступним профспілкам інструментом для захисту професійних інтересів своїх членів (*Schmidt and Dahlström v. Sweden*, § 36; *Wilson, National Union of Journalists and Others v. the United Kingdom*, § 45; та *Hrvatski liječnički sindikat v. Croatia*, § 49). Хоча, в принципі, ЄСПЛ визнає, що захист за статтею 11 Конвенції розповсюджується на цей інструмент профспілкової діяльності, проте Суд ніколи не визнавав, що страйк, оголошений не профспілкою, а її членами, або навіть не членами, також користується таким самим захистом. У цьому рішенні

ЄСПЛ роз'яснює, що право на страйк захищене статтею 11 Конвенції саме як інструмент в арсеналі профспілок. Інакше кажучи:

«...страйк, в принципі, захищений статтею 11 Конвенції лише в разі, якщо він оголошується профспілковими організаціями та вважається фактичною, а не лише ймовірною частиною профспілкової діяльності».

У зв'язку із цим ЄСПЛ відсилає до практики Європейського комітету з соціальних прав, яка визначає, що збереження права на страйк за профспілками сумісне зі статтею 6 § 4 Європейської соціальної хартії за умови, що створення профспілки не вимагає надмірних формальностей.

З огляду на це та з метою з'ясування застосовності статті 11 Конвенції в цій справі ЄСПЛ зосередив увагу на одному окремому аспекті справи, а саме негативному праві заявників на свободу зібрань з урахуванням, зокрема, їхнього бажання залишити профспілку, про яку йшла мова, та пов'язаних із цим тверджень про тиск із боку їхнього роботодавця. Проте, як впливає з аналізу Касаційного та Конституційного судів, усі заходи, вжиті роботодавцем, були пов'язані з невідновленням працівниками своєї роботи й не ґрунтувалися на їх членстві в конкретній профспілці.

Крім цього, умови членства в профспілці не були предметом страйку, в якому заявники брали участь. Тому питання про те, чи мали можливість заявники залишити профспілку або приєднатися до іншої, як видно, в цій справі не виникало.

У світлі цих факторів ЄСПЛ дійшов висновку, що заявники не могли фактично відстоювати своє право на свободу зібрань, захищене статтею 11 Конвенції, оскільки вони не були звільнені:

- за участь в організованій профспілкою демонстрації;
- за утвердження професійних інтересів у межах діяльності профспілки;
- за вихід із конкретної профспілки;
- за неприєднання до конкретної профспілки.

Висновок

Заяву визнано неприйнятною та відхилено.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 14 грудня 2021 року та є остаточним.

COMMUNAUTE GENEVOISE D'ACTION SYNDICALE (CGAS) v. Switzerland
(№ 21881/20)

Обставини справи

Асоціація-заявник у цій справі скаржилася на позбавлення права організувати публічні заходи та брати участь у них після обмежень, запроваджених Урядом для боротьби з COVID-19 згідно з Постановою O.2 COVID-19, введеною в дію Федеральною радою 13 березня 2020 року. Відповідно до цієї Постанови публічні та приватні заходи із 16 березня 2020 року були заборонені. Порушення цієї заборони каралося покаранням у вигляді позбавлення волі або штрафом.

Мета діяльності асоціації-заявника полягала в захисті інтересів працівників та організацій-членів, особливо у сфері профспілкових і демократичних свобод. За твердженнями асоціації, вона щорічно організовує десятки подій у кантоні Женева й бере в них участь.

26 травня 2020 року асоціація-заявник звернулася до ЄСПЛ зі скаргою на те, що після прийняття цієї Постанови вона була вимушена скасувати мітинг, запланований на 1 травня 2020 року, і відкликати свій запит про надання дозволу.

Із 30 травня 2020 року заборону зібрань було послаблено (до 30 учасників). Заходи за участю понад 1000 учасників залишалися під заборонаю до кінця серпня 2020 року.

20 червня 2020 року заборону на проведення публічних заходів було скасовано, проте учасники були зобов'язані носити / використовувати маски.

Посилаючись на статтю 11 Конвенції, асоціація-заявник скаржилася на позбавлення права організувати публічні події та бути їх учасником після вжиття урядових заходів згідно з Постановою O.2 COVID-19.

Оцінка Суду

Стаття 11 Конвенції

Прийнятність

З питання статусу потерпілого ЄСПЛ установив, що асоціація-заявник, яка була вимушена змінити свою поведінку або навіть утриматися від організації публічних заходів, що могли б сприяти досягненню задекларованої мети, аби уникнути кримінальних покарань, могла стверджувати, що була потерпілою від порушення Конвенції.

Стосовно вичерпання національних засобів правового захисту ЄСПЛ підкреслив, що на той час асоціація-заявник не мала ефективного засобу,

доступного на практиці, завдяки якому вона могла б поскаржитися на порушення свого права на зібрання в розумінні статті 11 Конвенції. Зокрема, хоча федеральні постанови зазвичай можуть бути об'єктом попереднього рішення Федерального Верховного суду про конституційність, у тому числі за відсутності будь-якого інтересу, цей суд за досить особливих обставин впровадженого Федеральною радою загального локдауну в межах заходів із протидії поширенню COVID-19 не розглядав заяви щодо свободи зібрань по суті й не оцінював відповідність Постанови O.2 COVID-19 Конституції.

Тому ЄСПЛ оголосив цю заяву прийнятною.

По суті

ЄСПЛ дійшов висновку, що заборона публічних зібрань, складова частина урядових заходів, спрямованих на боротьбу з COVID-19, становила втручання в реалізацію асоціацією-заявником свого права на свободу зібрань. Таке втручання ґрунтувалося на Постанові O.2 COVID-19 та мало за мету захист здоров'я і прав та свобод інших осіб.

Щодо необхідності такого заходу в демократичному суспільстві ЄСПЛ нагадав принципи, наведені в його рішенні у справі *Kudrevičius and Others* (№ 37553/05, §§ 142–46, ECHR 2015).

ЄСПЛ в цій справі визнав, що загроза громадському здоров'ю через COVID-19 була дуже серйозною, обізнаність на початку пандемії в симптомах та небезпечності вірусу була досить обмеженою; відповідно, держави мали швидко реагувати впродовж розглядуваного періоду. ЄСПЛ також урахував конкуруючі інтереси в досить складних обставинах пандемії та, особливо, позитивне зобов'язання Договірних держав Конвенції захищати життя і здоров'я осіб, що перебувають під їхньою юрисдикцією, згідно зі статтями 2 та 8 Конвенції.

Насамперед ЄСПЛ дійшов висновку, що повна заборона певного типу поведінки була серйозним заходом, що вимагало вагомих підстав для його виправдання, зокрема шляхом нагляду судами, уповноваженими врівноважувати конкуруючі інтереси.

Між 17 березня та 30 травня 2020 року всі заходи, завдяки яким асоціація-заявник могла реалізовувати свою діяльність згідно зі статутною метою, були повністю заборонені. За усталеною практикою ЄСПЛ загальний захід такого виду вимагає серйозних причин для свого виправдання та особливо ретельного контролю судами, уповноваженими врівноважувати конкуруючі інтереси. Навіть припустивши, що така причина була – необхідність ефективно протидіяти глобальній пандемії COVID-19, з розгляду ЄСПЛ випливає питання вичерпання національних засобів правового захисту, за яким жодного такого контролю суди, як і Федеральний Верховний суд, не здійснювали. Відповідно, урівноваження конкуруючих інтересів, яке вимагає ЄСПЛ для цілей оцінки пропорційності такого радикального заходу, не проводилося. Це викликає

особливе занепокоєння з точки зору Конвенції, адже загальна заборона зберігалася впродовж значного періоду.

ЄСПЛ додав, що з урахуванням невідкладності вжиття відповідних заходів для протидії безпрецедентній загрозі, яку створив COVID-19 на ранніх етапах пандемії, не обов'язково очікувати, що на національному рівні відбудуться детальні обговорення, особливо в Парламенті, перед тим як вживати невідкладних заходів, спрямованих на боротьбу із цим глобальним лихом. Проте за цих обставин незалежний та ефективний судовий розгляд ужитих виконавчою гілкою влади заходів був тим паче важливим.

Щодо покарання з порушення заборони проведення публічних заходів за спірною Постановою ЄСПЛ повторив, що застосування кримінальних покарань має виправдовуватися особливо вагомими підставами і що організація мирного зібрання зазвичай не має мати за собою ризик застосування таких покарань. У цій справі до спірної Постанови від 17 березня 2020 року було додано статтю 10d. Згідно із цим положенням будь-яка особа, яка умисно порушить заборону публічних заходів за статтею 6 Постанови, підлягатиме позбавленню волі на строк, що не перевищує три роки, або штрафу (за винятком наявності більш серйозного кримінального правопорушення за Кримінальним кодексом). На думку ЄСПЛ, ці надто суворі покарання могли мати наслідком стримувальний вплив на потенційних учасників чи групи, які б намагалися організувати такі заходи.

Зрештою ЄСПЛ підкреслив факт того, що, стикнувшись із всесвітньою кризою у сфері охорони здоров'я, Швейцарія не скористалася статтею 15 Конвенції, яка дозволяла Договірним державам вживати певних заходів із відступу від своїх зобов'язань за Конвенцією під час війни або інших надзвичайних ситуацій, що загрожують життю нації / суспільства. Відповідно, від неї вимагалася дотримання Конвенції згідно з її статтею 1 й, у межах цієї справи, вимог статті 11 Конвенції щодо наданої державі-відповідачу свободи розсуду.

ЄСПЛ в жодному разі не ігнорує загрозу, яку становить COVID-19 для суспільства та здоров'я населення. Утім він дійшов висновку, що у світлі важливості свободи мирних зібрань у демократичному суспільстві, зокрема з тем та цінностей, поширюваних відповідно до свого статуту асоціацією-заявником, загального характеру й значної тривалості заборони публічних заходів, що перешкоджали діяльності асоціації, і характеру та суворості можливих покарань втручання в реалізацію захищених статтею 11 Конвенції прав не було пропорційним переслідуючій меті. Крім того, національні суди не здійснювали ефективного перегляду спірних заходів у відповідний період. Тому Швейцарія в цій справі перевищила свободу розсуду, надану їй. Тож втручання не було необхідним у демократичному суспільстві в розумінні статті 11 Конвенції і мало місце порушення цього положення.

Висновок

Порушення статті 11 Конвенції (свобода зібрань та об'єднання).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 15 березня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ (ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ)

KRAYEVA v. Ukraine (№ 72858/13)

Обставини справи

Справа стосувалася стверджуваного порушення заявницею митних правил під час здійснення митного оформлення імпортованих товарів та накладення на неї штрафу в розмірі, що дорівнює вартості цих товарів.

23 квітня 2013 року заявниця у справі – агент із митного оформлення компанії Д. – подала митним органам декларацію про митне оформлення, рахунок-фактуру та інші документи щодо деяких товарів, продавцем яких була швейцарська компанія (далі – продавець). У митній декларації заявниця вказала вартість товару в сумі 46 298 доларів США, що відповідало сумі, яку продавець зазначив у своєму рахунку. Однак у договорі купівлі-продажу вартість товару була встановлена в сумі 48 661,56 євро. У своєму повідомленні заявниці продавець товару підтвердив помилку в сумі договору й попросив вибачення за неї. Заявниця поінформувала митні органи про помилку у своєму письмовому поясненні та просила надати їй можливість її виправити. Проте митні органи відмовилися приймати її пояснення і склали протокол про вчинення нею адміністративного правопорушення. У своїх поясненнях митним органам заявниця, зокрема, вказувала, що ненавмисно надала митним органам недостовірні відомості, не взявши до уваги допущену продавцем товару помилку.

24 квітня 2013 року митні органи вирішили притягнути заявницю до відповідальності за частиною 1 статті 483 Митного кодексу України за надання недостовірних відомостей митним органам, у результаті чого не було сплачено митні збори в розмірі 22 477,44 грн (близько 2000 євро на час подій).

За результатами розгляду скарги заявниці на це рішення, 15 липня 2013 року Ленінський районний суд м. Запоріжжя припинив провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо заявниці через відсутність у її діях складу адміністративного правопорушення.

Ухвалою Апеляційного суду Запорізької області від 23 серпня 2013 року вказане рішення суду першої інстанції було скасовано, заявницю було зобов'язано сплатити штраф у розмірі вартості імпортованого товару (48 661,56 євро), а імпортовані товари підлягали конфіскації. Скасовуючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд послався на протокол про вчинення адміністративного правопорушення, відповідальність заявниці як декларанта, її обізнаність у наданні нею недостовірних даних і факт завдання державі майнової шкоди в результаті її дій.

За останньою інформацією, поданою Урядом у грудні 2020 року, виконавчий лист був повернутий виконавчою службою митним органам у зв'язку з відсутністю в заявниці коштів.

Посилаючись на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, заявниця скаржилася на несправедливість та непропорційність накладеного на неї адміністративного стягнення.

Оцінка Суду

На підставі рішення національного суду, що набрало законної сили, заявницю було притягнуто до адміністративної відповідальності та зобов'язано сплатити штраф у розмірі 48 661,56 євро. У зв'язку із цим ЄСПЛ повторює, що накладення штрафу, в принципі, становитиме втручання в право, гарантоване першим пунктом статті 1 Першого протоколу до Конвенції, оскільки воно позбавляє відповідну особу майна, а саме суми, яка має бути сплачена (див. *Valico S.r.l.*, цит. вище). Навіть з урахуванням того, що згідно з матеріалами справи заявниця ще не сплатила суму штрафу, вона має обов'язок його сплати, а тому не можна оскаржувати той факт, що вона насправді мала певні витрати й матиме їх у майбутньому. Відповідно, було втручання в майнові права заявниці (див., *mutatis mutandis, Misiukonis and Others v. Lithuania*, no. [49426/09](#), § 54, 15 листопада 2016 року) (пункт 23 рішення).

Першочергово ЄСПЛ констатує, що оскаржуване втручання підпадає під дію другого пункту статті 1 Першого протоколу до Конвенції, який прямо дозволяє державам здійснювати контроль за користуванням майном для забезпечення сплати податків або інших зборів чи штрафів, однак це положення слід тлумачити у світлі загального правила, викладеного в першому реченні першого абзацу зазначеної статті (див. *Phillips v. the United Kingdom*, цит. вище, § 51, та, щодо оподаткування, *Buffalo S.r.l. in liquidation v. Italy*, no. [38746/97](#), § 32, 3 липня 2003 року). ЄСПЛ мав з'ясувати, чи було правильно застосовано статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, зокрема стосовно відповідності трьом критеріям згідно з усталеною практикою ЄСПЛ (див. *Orion-Břeclav, s.r.o., v. the Czech Republic* (dec.), no. 43783/98, 13 січня 2004 року) та з приводу критеріїв законності втручання (див. *Beyeler v. Italy* [GC], no. [33202/96](#), §§ 108–114, ECHR 2000-I) (пункт 24 рішення).

Щодо законності втручання ЄСПЛ зазначає, що суд апеляційної інстанції зобов'язав заявницю сплатити штраф відповідно до пункту 1 статті 483 Митного кодексу України, за змістом положень якої передбачено обов'язковий штраф та конфіскацію товарів, якщо декларант намагався приховати товари від митного контролю, у тому числі шляхом подання митним органам неправильних даних для розрахунку митної вартості імпортованих товарів (пункт 25 рішення).

На підставі фактів та враховуючи доводи сторін, можна поставити під сумнів, чи обґрунтовано національні суди визначили, що дії заявниці становили правопорушення, передбачене пунктом 1 статті 483 Митного кодексу України. Зокрема, формулювання цього законодавчого положення стосувалося «незаконної мети приховування товарів від митного контролю», що, на думку ЄСПЛ, означає умисне надання декларантом митним органам неправдивих відомостей та документів. Водночас протягом усього провадження заявниця постійно стверджувала, що вона помилково надала митним органам неправильні відомості, не помітивши того факту, що рахунок-фактура, надісланий їй продавцем, був неправильним, що й підтвердив останній. Хоча суд першої інстанції розглянув питання наявності або відсутності елементів складу адміністративного правопорушення, з формулювання рішення апеляційного суду не вбачалося, що аргументи заявниці щодо цього конкретно розглядалися, що є фактом, який породжує сумніви в законності оскаржуваного втручання (пункт 26 рішення).

ЄСПЛ погодився з тим, що застосований до заявниці захід мав вагомий суспільний інтерес для забезпечення сплати податків (пункт 28 рішення).

Щодо наявності розумного співвідношення між застосованими органами влади засобами для досягнення визначеної законної мети й захистом права заявниці на мирне володіння своїм майном ЄСПЛ вказав, що необхідний баланс не буде досягнуто, якщо заявниці довелось нести індивідуальний і надмірний тягар (див, загалом, *Depalle v. France* [GC], no. 34044/02, § 83, ECHR 2010, та *Perdigão v. Portugal* [GC], no. 24768/06, § 67, 16 листопада 2010 року) (пункт 29 рішення).

У відповідь на аргумент Уряду щодо оцінки пропорційності втручання апеляційного суду ЄСПЛ вказав, що цей суд у загальних рисах послався на «характер правопорушення та спосіб його вчинення», «інформацію про особу заявниці» та «її фінансове становище», не наводячи інших деталей. Жодної оцінки відповідних обставин, зокрема старанності й поведінки заявниці, взаємозв'язку між її поведінкою та правопорушенням або її фінансовою ситуацією здійснено не було. Тому ЄСПЛ дійшов висновку, що обсяг розгляду національними судами був надто вузьким, аби відповідати вимозі дотримання «справедливого балансу», втіленій у другому пункті статті 1 Першого протоколу до Конвенції (порівняйте, *Sadocha v. Ukraine*, no. [77508/11](#), § 33, 11 липня 2019 року) (пункт 30 рішення).

Крім цього, в силу частини першої статті 483 Митного кодексу України, за якою заявницю було визнано винною, штраф у розмірі вартості товарів, що сам по собі є досить значним, і конфіскація товарів були обов'язковими заходами й не мали жодних винятків. Відсутність будь-якої дискреції щодо цього не залишала українським судам вибору в оцінюванні конкретної ситуації, що робить

таке оцінювання нікчемним. ЄСПЛ вже підкреслював, що така жорстка система не здатна забезпечити потрібний справедливий баланс між вимогами загального інтересу та захистом права осіб на майно (див., *mutatis mutandis*, *Gyrlyan v. Russia*, по. [35943/15](#), § 31, 9 жовтня 2018 року, в якій національне законодавство не дозволяло розгляд судами менш суворі санкції, аніж штраф, сума якого становить принаймні суму незадекларованих коштів, або конфіскація таких коштів). Жодних підстав для іншого висновку в цій справі немає (пункт 31 рішення).

Обов'язковий характер санкції за обставин цієї справи – розмір штрафу – позбавив заявницю будь-якої можливості аргументувати свою справу з перспективою успіху в провадженні проти неї (пункт 32 рішення).

Наведених міркувань достатньо для того, щоб ЄСПЛ дійшов висновку, що за обставин цієї справи зобов'язання сплатити штраф на підставі рішення суду було непропорційним втручанням у право власності заявниці всупереч вимогам статті 1 Першого протоколу до Конвенції (пункт 33 рішення).

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 13 січня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася відхилення адміністративними судами аргументів батьків при розгляді їхніх вимог про компенсацію окремих витрат, пов'язаних з інвалідністю їхньої дитини. На час пренатальної діагностики інвалідність не було виявлено. До цієї справи застосовними були положення, що випливали із Закону від 4 березня 2002 року, кодифікованого згідно зі статтею L. 114-5 Соціального і сімейного кодексу (далі – Кодекс), які забороняли включати ці кошти при визначенні компенсації за завдану шкоду і які набули чинності після народження дитини й до подачі її батьками позову про відшкодування шкоди.

Ця справа є продовженням справ *Maurice* і *Draon* (*Draon v. France* [GC], no. 1513/03, та *Maurice v. France* [GC], no. 11810/03).

Заявники в цій справі є батьками дитини А. Під час вагітності, в травні 2001 року, заявниця зверталася до лікарні з проханням провести ретельний пренатальний огляд. Жодних аномалій виявлено не було.

30 грудня 2001 року народився син А. з низкою вад органів і розвитку.

16 вересня 2002 року батьки, які вважали, що під час пренатальної діагностики було виявлено помилку, просили призначити експерта; після експертизи призначений судом експерт підготував висновок про те, що розшифровка ультразвукових знімків вагітності заявниці була помилковою. На підставі цього висновку заявники звернулися з позовом до адміністративного суду проти лікарні у зв'язку з халатністю та вимагали відшкодування завданої шкоди.

Два позови про компенсацію стосовно завданої батькам шкоди та витрат, пов'язаних з інвалідністю, порушували, зокрема, питання про застосування в часі положень статті 1 (1) Закону від 4 березня 2002 року, кодифікованого в статті L. 114-5 Кодексу.

Рішенням від 30 грудня 2008 року адміністративний суд указав, що зазначені вище положення, що обмежували підстави для позовів, на які можуть посилатися батьки, не були застосовними до цієї справи. Відзначивши халатність у спостереженні за вагітністю, суд зазначив, що лікарня була відповідальною за це, і зобов'язав її відшкодувати шкоду, завдану як батькам, так і дитині. Суд визначив, що втрата батьками можливості запобігти народженню дитини була стовідсотковою.

9 березня 2009 року лікарня подала скаргу на це рішення; відзив на скаргу подали й заявники 13 липня 2009 року.

11 червня 2010 року Конституційна рада прийняла рішення 2010-2 QPC про скасування статті 2 (2) (ii) Закону від 11 лютого 2005 року.

Рішенням від 16 листопада 2010 року, розглянувши апеляційні скарги, адміністративний суд відмовив у застосуванні положень статті L. 114-5 Кодексу з огляду на рішення Конституційної ради 2010-2 QPC (щодо прохання надати попереднє рішення про конституційність) та визнав їх нечинними з 12 червня 2010 року. Адміністративний суд підтвердив, що халатність з боку лікарні безпосередньо спричинила завдання шкоди першим двома заявникам.

Далі заявники й лікарня подали свої касаційні скарги.

Після рішення від 13 травня 2011 року (судова асамблея, Лазар) *Conseil d'État*¹ у рішенні від 31 березня 2014 року зазначила, що стаття L. 114-5 Кодексу була застосовною до справи заявників, оскільки вони порушили провадження у справі про відшкодування шкоди лише після 7 березня 2002 року, дати набрання чинності Законом, з якого й походило положення цієї статті. Вона скасувала рішення апеляційного адміністративного суду з підстави помилкового застосування норм права. *Conseil d'État* вказала, що оскільки заявники не порушували провадження у справі до 7 березня 2002 року, дати набрання чинності новими законодавчими положеннями, станом на цю дату вони не мали права на відшкодування, яке б могло становити майно в розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Щодо відповідальності лікарні *Conseil d'État* виключила будь-яку компенсацію шкоди, завданої самій дитині. З одного боку, вона зазначила про наявність беззаперечного причинного зв'язку між завданою батькам шкодою та халатністю лікарні при проведенні ультразвукового обстеження. Оскільки це перешкодило батькам дізнатися про серйозні та невиліковні хвороби своєї ще не народженої дитини, вони були позбавлені можливості перервати вагітність, як це передбачено національним законодавством.

Відзначивши, що «положення статті L. 114-5 Кодексу забороняє включення окремих витрат у зв'язку з інвалідністю дитини, невиявленою під час вагітності, до суми сплачуваного відшкодування», *Conseil d'État* дійшла висновку, що «аргументи заявників про те, що витрати, пов'язані з інвалідністю їхнього сина, мають бути покладені на рахунок лікарні, не можуть братися до уваги». Що стосується інших видів шкоди, то сума, яка підлягала сплаті, була збільшена до 80 000 євро (по 40 000 євро кожному) відшкодування моральної шкоди, завданої самим батькам у зв'язку з дестабілізацією їхнього життя.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, статті 8, 14 Конвенції та статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, заявники скаржилися на ретроактивне застосування норм права.

---

¹ З фр. – дорадчий орган Уряду Франції та Вищий суд з розгляду адміністративних справ.

Оцінка Суду

Перші два заявники оскаржували застосування *Conseil d'État* у своєму рішенні від 31 березня 2014 року 1 та 3 пунктів статті L. 114-5 Кодексу. Вони стверджували, що застосування цих положень, яке мало наслідком відмову в задоволенні їхніх вимог про відшкодування витрат, пов'язаних з інвалідністю їхнього сина, становило порушення їхнього права на мирне володіння своїм майном, захищеного статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

ЄСПЛ відзначив, що ані лікарня, ані Уряд не заперечували факту того, що неправильно проведена ультразвукова діагностика заявниці під час вагітності є халатністю, яка завдала шкоди. Ключовим питанням у цій справі є дата події, з якої заявники були вправі вимагати відшкодування шкоди.

ЄСПЛ дійшов висновку, що з огляду на принципи французького права та усталеної судової практики про відповідальність, за якими право вимагати компенсацію виникає відразу ж після завдання шкоди, заявники могли легітимно очікувати на отримання компенсації завданої їм шкоди, що відповідала витратам догляду за дитиною з інвалідністю, щойно така шкода виникла, а саме з моменту народження дитини. Із цього випливає, що заявники мали вимогу, врегулювання якої вони могли очікувати згідно із загальноправовими положеннями про відповідальність за халатність, ураховуючи, що шкода була завдана до набрання чинності спірним законом. Тому вони мали «майно» в розумінні першого речення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

В цій справі ЄСПЛ підкреслив, що сторони не оскаржували те, що застосування до позову заявників положень статті L. 114-5 Кодексу, яка, в принципі, виключала компенсацію витрат на догляд за сином заявників у зв'язку з його інвалідністю, становило втручання у право власності. Тому ЄСПЛ мав з'ясувати, чи було оскаржуване втручання виправданим за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

Насамперед ЄСПЛ в цій справі зазначив, що відповідно до рішення Конституційної ради 2010-2 QPC всі перехідні положення, які передбачали ретроактивне застосування статті L. 114-5 Кодексу були скасовані. Скасування цих положень створило можливість для застосування загальноправових положень, які встановлювали попереднє застосування закону. Із цього випливало, що з урахуванням скасування всіх перехідних положень та за відсутності інших положень закону, якими б це передбачалося, стаття L. 114-5 Кодексу не могла застосовуватися до обставин, що виникли до набрання чинності Законом від 4 березня 2002 року, незалежно від дати порушення провадження.

По-друге, ЄСПЛ відзначив розбіжність між тлумаченнями *Conseil d'État* та Касаційного суду. У своєму рішенні від 15 грудня 2011 року Касаційний суд заперечив застосування статті L. 114-5 Кодексу до обставин / подій, що виникли до 7 березня 2002 року – дати набрання чинності Законом від 4 березня 2022 року, незалежно від дати подачі позову про відшкодування. Пізніше Касаційний суд підтримав такий підхід.

За цих обставин ЄСПЛ не міг дійти висновку, що законність втручання в результаті застосування *Conseil d'État* у своєму рішенні 31 березня 2014 року статті L. 114-5 Кодексу могла бути встановлена на основі врегульованої та стабільної судової практики національних судів. ЄСПЛ визначив, що ретроактивне втручання у власність заявників не могло вважатися «передбаченим законом» у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

З урахуванням свого висновку про право перших двох заявників на мирне володіння своїм майном ЄСПЛ не вважав необхідним розглядати скаргу заявників за статтею 14 Конвенції, взятої разом зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 3 лютого 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася блокування / замороження активів заявниці в Республіці Мальті за заявою органів влади Казахстану. Їй було пред'явлено низку обвинувачень на час подій, що мали місце в цій справі.

Заявниця народилася в Казахстані й на час подій була одружена з Рахатом Алієвим, колишнім зятем та політичним радником тодішнього Президента Казахстану Нурсултана Назарбаєва. Про нього говорили як про кандидата на пост Президента після Назарбаєва. В середині 2000-х років між чоловіками виникла політична напруга. Зрештою було видано рішення про арешт Алієва.

Алієв та заявниця одружилися у 2009 році й до 2013 року вони проживали на Мальті. Її чоловік помер у тюрмі в Австрії у 2015 році.

У 2008 та 2009 роках, за результатами двох заочних судових розглядів, її чоловіка було визнано винним за вчинення низки політичних правопорушень у Казахстані та призначено йому покарання у вигляді 20 років позбавлення волі.

У 2007 році перший запит Казахстану на видачу її чоловіка Австрія відхилила з підстав того, що він не отримуватиме лікування згідно з Європейською конвенцією. У 2011 році другий запит на видачу також було відхилено й відзначено заочне засудження її чоловіка та ймовірно політичний характер судового розгляду.

Упродовж наступних років було проведено низку розслідувань та прийнято рішення про блокування / «заморозку» активів подружжя в Німеччині, Кіпрі, Ліхтенштейні та Греції. Проте всі вони були скасовані, а блокування – зняті.

У 2013 році мальтійські органи влади отримали запит про надання правової допомоги стосовно Алієва та заявниці, що передбачало допит свідків і збирання доказів. Заявниця та її чоловік про це поінформовані не були.

Отримавши вимогу органів влади Казахстану, у 2014 році мальтійські органи влади ухвалили рішення про блокування / замороження активів подружжя на Мальті, яке було чинним на час розгляду справи в ЄСПЛ і неодноразово продовжувалося Кримінальним судом кожні шість місяців.

В червні 2014 року подружжя ініціювало конституційне компенсаційне провадження за статтею 6 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, вказуючи на відсутність гарантій дотримання їхніх прав у Казахстані, що повинно було мати наслідком відмову Мальти співпрацювати в межах запитів про правову допомогу. Алієв та заявниця також звернулися з вимогою до суду припинити всі провадження на Мальті.

У квітні 2019 року Конституційний суд, підтвердивши висновки рішення суду першої інстанції, підтримав їхні скарги за статтею 6 Конвенції, проте відхилив їхню скаргу за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, вважаючи, що рішення про блокування активів було тимчасовим заходом, який був законним, вчиненим у суспільних інтересах та пропорційним переслідуній меті.

Після передачі цієї заяви Уряду 23 липня 2021 року Кримінальний суд скасував рішення про блокування / замороження активів, указавши, що оскільки кримінальне провадження щодо заявниці, яке б тривало в Казахстані, відсутнє, спірне рішення не було обґрунтоване згідно з мальтійським законодавством.

Посилаючись на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції та пункт 1 статті 6 Конвенції, заявниця скаржилася, що Мальта не мала б виконувати запит про правову допомогу й ухвалювати рішення про блокування / замороження, про що просили казахстанські органи влади, оскільки чинний режим не забезпечував жодних гарантій справедливого суду. Вона також скаржилася, що конституційне провадження, яке вона ініціювала в силу порушення своїх прав, тривало надто довго.

Оцінка Суду

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції та пункт 1 статті 6 Конвенції щодо звичайного провадження

ЄСПЛ висновив, що рішення про блокування становило втручання в майнові права заявниці.

Хоча ЄСПЛ не може замінити собою національні органи з ухвалення рішення про законність цього заходу, він визнав незадовільним те, що впродовж восьми років законність цього питання і становища заявниці національними судами ретельно не досліджувалася. Це вказує на серйозну проблему на національному рівні.

ЄСПЛ дійшов висновку про наявність достатніх доказів, які б вказували на політичний мотив провадження в Казахстані. Тому питання того, чи був суспільний інтерес у прийнятті мальтійськими органами влади рішення про блокування активів за обставин цієї справи, заслуговувало особливого розгляду національними судами. ЄСПЛ підкреслив важливість взаємної правової допомоги за Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (на статті 18 якої ґрунтувалося клопотання влади Казахстану про замороження активів заявниці та її чоловіка), зауваживши, що це має відбуватися з дотриманням міжнародних стандартів прав людини.

Крім цього, ЄСПЛ, відзначаючи, що заявниці не було висунуто обвинувачень у будь-якій іншій країні Європи, незважаючи на численні

розслідування і ситуацію в Казахстані щодо будь-якого кримінального провадження, яке могло б бути порушене проти заявниці, сумнівався, чи справді боротьба зі злочинністю слугувала суспільному інтересу, переслідуваному в цій справі.

Саме рішення про блокування ЄСПЛ вважав жорстким та обмежувальним заходом, адже воно стосувалося всього майна заявниці на Мальті й жоден національний суд не оцінив його ступеня у зв'язку з «обвинуваченнями» ані на момент ухвалення рішення, ані під час наступних продовжень його дії. Так само не було здійснено оцінювання того, зважаючи на обставини справи, чи був законним та пропорційним застосований захід. ЄСПЛ також акцентував, що продовження дії рішення було автоматичним без проведення засідання у справі заявниці.

Зрештою, Кримінальний суд втрутився і скасував рішення лише після того, як скарга була передана Уряду.

Загалом ЄСПЛ установив, що процедури ухвалення та продовження дії рішення про блокування / замороження активів не дозволяло заявниці захистити себе від свавілля і що суди конституційної юрисдикції цього недоліку не усунули.

Тому було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції.

З урахуванням цього висновку ЄСПЛ не визнав необхідним розглядати звичайне провадження у світлі пункту 1 статті 6 Конвенції.

Пункт 1 статті 6 Конвенції щодо тривалості конституційного провадження

Конституційне провадження в цілому тривало майже чотири роки та десять місяців на двох рівнях юрисдикції. Уряд стверджував, що справа була складною, із численними доказами й новими правовими питаннями. Суди діяли з ретельністю. Крім того вони вказали, що вимоги щодо оперативності для Конституційного суду не були такими ж, як для звичайних судів.

ЄСПЛ установив відсутність періодів бездіяльності чи неналежної поведінки органів влади. Він, зокрема, наголосив на відсутності аргументів заявниці. Загалом ЄСПЛ дійшов висновку, що тривалість провадження була довгою, проте за цих обставин не була надмірною.

Тому порушення Конвенції в цьому аспекті у зв'язку з тривалістю конституційного провадження не було.

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 3 березня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосується імовірного втручання в права заявника за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції в результаті тимчасового зупинення його права на здійснення примусового виконання рішень у зв'язку з порушенням щодо нього кримінального провадження та рішень судів про відмову в задоволенні його вимог про відшкодування завданої шкоди.

Заявник почав займатися діяльністю з виконання судових рішень у 2006 році.

В лютому 2011 року суд першої інстанції вирішив розпочати кримінальне розслідування щодо заявника за фактом неналежного виконання ним як судовим виконавцем своїх обов'язків у зв'язку з імовірним подвійним стягненням коштів. Далі, у квітні того ж року, Палата судових виконавців (*The Bailiff Chamber*) зупинила право заявника (як обов'язковий захід) здійснювати діяльність із примусового виконання рішень. Міністр юстиції призначив М. Д. заступником / помічником судового виконавця для провадження необхідної діяльності на час зупинення практики заявником. Дохід від надання заступником судового виконавця послуг від імені заявника зараховувався на рахунок його практики, за винятком деяких зборів, що стягувалися заступником судового виконавця.

Після припинення кримінального розслідування щодо заявника через відсутність доказів обмежувальний захід скасували в листопаді 2011 року.

Надалі заявник звернувся з позовом до суду проти держави та Палати судових виконавців із вимогою про відшкодування майнової (фактичної шкоди й втраченого заробітку) та моральної шкоди через зупинення діяльності, що тривало з 11 квітня до 21 листопада 2011 року. Заявник указував, що впродовж цього періоду він виплатив працівникам частину заробітної плати й поніс інші витрати, необхідні для забезпечення офісу на суму близько 10 418 євро. Приблизно 23 845 євро заявник зазначив як втрачений заробіток, а 15 450 євро – як компенсацію за шкоду, завдану його репутації.

Суд першої інстанції в березні 2016 року задовольнив вимогу заявника стосовно суми в 10 418 євро компенсації фактично завданої шкоди й не визнав необхідним розглядати позовні вимоги до Палати судових виконавців. Своє рішення суд обґрунтував висновком експерта та іншими доказами, наданими заявником, такими як рішення про зупинення трудового контракту, виписки з банківських рахунків, рахунки за надані комунальні послуги, договори про надання послуг.

В листопаді 2016 року суд апеляційної інстанції визнав установлені судом першої інстанції обставини, проте скасував його рішення і відмовив у задоволенні вимог заявника, зокрема вказавши, що за відсутності незаконного засудження або ув'язнення, що передбачено статтями 549 та 553 Закону про кримінальне судочинство, держава не може бути відповідальною. У травні 2018 року це рішення Верховним судом було залишено без змін.

За статтю 1 Першого протоколу до Конвенції заявник скаржився, що зупинення ним своєї діяльності як виконавця впродовж семи місяців у зв'язку з кримінальним розслідуванням було невиправданим втручанням у його ділові інтереси і що понесені витрати йому відшкодовано не було.

Оцінка Суду

ЄСПЛ вважав, що обов'язкове / примусове зупинення діяльності у зв'язку з кримінальним розслідуванням тимчасово позбавило заявника його клієнтів, які були зацікавлені в його послугах і, відповідно, могли вплинути на «володіння» – виконавчу практику, яку він здійснював. Це було заходом, що передбачав контроль за використанням майна, який має розглядатися за пунктом 2 статті 1 Першого протоколу до Конвенції (див., *mutatis mutandis*, *Tre Traktörer AB v. Sweden*, 7 липня 1989 року, § 55, Series A no. 159; *Döring v. Germany* (dec.), no. [37595/97](#), ECHR 1999-VIII; та *Buzescu v. Romania*, no. [61302/00](#), § 88, 24 травня 2005 року). Залишалось з'ясувати, чи було таке втручання законним і чи було дотримано «справедливий баланс» між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи (див., *Buzescu*, цит. вище, § 89). Справедливий баланс буде порушено, якщо відповідна особа буде нести індивідуальний та надмірний тягар (див. *G.I.E.M. S.R.L. and Others v. Italy* [GC], nos. [1828/06](#) і двоє інших, § 300, 28 червня 2018 року) (пункт 37 рішення).

ЄСПЛ підкреслив, що зупинення було передбачене статтею 60 (2) Закону про виконавче провадження, положення якої були чіткими (див. пункти 6 та 17 цього рішення). Тому втручання було передбачене законом (пункт 38 рішення).

Далі ЄСПЛ погодився з тим, що оскаржуване втручання переслідувало загальну, заявлену Урядом мету, а саме забезпечення правової визначеності щодо послуг судових виконавців. Автоматичний характер зупинення діяльності заявника через кримінальне розслідування сам по собі не може вважатися таким, що позбавив рішення Палати від 11 квітня 2011 року легітимної мети (пункт 39 рішення).

З питання того, чи було досягнуто балансу між цією метою і правами заявника згідно із цим розділом, ЄСПЛ підкреслив, що спірний захід усував заявника від здійснення ним своєї діяльності виконавця з 11 квітня до

21 листопада 2011 року (див. пункти 6 та 8 цього рішення). Таке тимчасове зупинення (сім місяців та десять днів) не здається надмірним (див., навпаки, *Buzescu*, цит. вище, § 94, в якому заявник не міг здійснювати свою адвокатську діяльність упродовж п'яти років) (пункт 40 рішення).

ЄСПЛ зауважив, що протягом періоду зупинення заступник виконавця продовжував провадити відповідну діяльність замість заявника. Тому робота цього заступника може вважатися гарантією, що слугує суспільному інтересу шляхом безперервного надання послуг наявним клієнтам. Крім того, надані Урядом матеріали свідчили про те, що здійснювана цим заступником діяльність була достатньою для покриття / компенсації більшості негативних наслідків тимчасового зупинення, яких міг зазнати заявник (пункт 41 рішення).

Стосовно вимоги заявника, що його діяльність зазнала збитків через втрату нових можливих клієнтів упродовж строку зупинення діяльності, яке збіглося в часі з передачею виконавцям виконавчих проваджень, що перебували на розгляді в судах (див. пункти 16 та 35 цього рішення), ЄСПЛ не мав у розпорядженні жодних матеріалів, як-от список виконавчих проваджень, переданих іншим виконавцям у межах тієї ж юрисдикції на той час, за якими заявник отримав би значну кількість нових виконавчих проваджень, якби не рішення про зупинення. До того ж заявник не довів, що відхилення 30 червня 2011 року згаданого в пункті 35 цього рішення запиту про виконання, який перебував у провадженні в заявника з 2008 року, було безпосереднім наслідком оскаржуваного зупинення (пункт 42 рішення).

Як апеляційний, так і Верховний суд, розглянувши позов заявника з позиції статей 549 та 553 Закону про кримінальне судочинство, вважали, що за відсутності незаконного засудження або ув'язнення на державу-відповідача така відповідальність покладатися не може. Вибір законодавця не передбачати в Законі про кримінальне судочинство можливості вимагати шкоду у випадках простого припинення кримінального провадження не є предметом спору, оскільки стаття 1 Першого протоколу до Конвенції не може вважатися такою, що гарантує відповідне право. Заявник не навів жодного прикладу національної практики, яка б свідчила про непослідовність цього підходу або іншим чином його непередбачуваність. ЄСПЛ нагадав, що він наділений лише обмеженими повноваженнями з розгляду ймовірних помилок фактів або права, допущених національними судами, які насамперед тлумачать та застосовують національне право (див., *mutatis mutandis, Radomilja and Others v. Croatia* [GC], nos. [37685/10](#) і [22768/12](#), § 149, 20 березня 2018 року, та наведену в ньому усталену практику); не було виявлено жодних ознак свавільності в розгляді національними судами позову заявника (пункт 43 рішення).

Зрештою ЄСПЛ підкреслив, що на час подій зупинення було автоматичним наслідком початку кримінального розслідування щодо заявника за фактом

імовірного неналежного виконання ним своїх обов'язків (див. пункт 5 цього рішення). Тому рішення про зупинення було прийнято на початковій стадії розслідування. ЄСПЛ наголосив, що стаття 60 (2) Закону про виконавче провадження в редакції, чинній на час подій, не вимагала й не допускала оцінки конкретних обставин справи, зокрема тяжкості ймовірного правопорушення, строку, що сплив із моменту вчинення ймовірного правопорушення, або пропорційності тривалості зупинення тяжкості ймовірно вчиненого правопорушення. Відповідно, це положення, що вже не є чинним, не дозволяло будь-якої конкретної оцінки пропорційності. Проте до завдань Суду не належить оцінка відповідного закону *in abstracto*. В цій справі факт залишається фактом: заявник не обґрунтував свої втрати, оскільки заступник виконавця здійснював необхідну діяльність упродовж зупинення його повноважень. Далі ЄСПЛ відзначив, що після внесення змін до Закону про виконавче провадження відповідне національне законодавство передбачає додаткову гарантію та вимагає вищий рівень підозри щодо кримінальної відповідальності: діяльність виконавця може бути зупинена лише в разі затвердження обвинувального акту в кримінальному провадженні (див. пункт 18 цього рішення) (пункт 44 рішення).

З урахуванням наведеного заявник не продемонстрував, що поніс індивідуальний і надмірний тягар унаслідок тимчасового припинення здійснення своєї виконавчої практики, а тому ЄСПЛ дійшов висновку про відсутність порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 24 березня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 3 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ВІЛЬНІ ВИБОРИ)

ANATOLIY MARINOV v. Bulgaria (№ 26081/17)

Обставини справи

Справа стосувалася виборчого права заявника, яке він не міг реалізувати на парламентських виборах у Болгарії 2017 року. Його право голосувати було автоматично анульовано / відкликано на підставі Конституції з моменту встановлення часткової опіки у зв'язку із психіатричними проблемами у 2000 році згідно з рішенням суду.

У своєму рішенні суд указав, що заявник не може про себе піклуватися належним чином, іноді був агресивним, проте його хвороба не була важкою. Унаслідок установа опіки право заявника голосувати було відкликано з огляду на конституційну заборону голосувати кожному, щодо кого встановлена опіка.

В листопаді 2015 року заявник через свого адвоката й опікуна звернувся до суду з вимогою про поновлення цивільної дієздатності. Суд підкреслив, що заяву подав його опікун та припинив провадження із цієї підстави в лютому 2016 року. Суд дійшов висновку, що лише заявник міг бути відповідачем в такому провадженні, тому його опікун мав би надати адресу для того, аби заявника можна було викликати в цьому статусі.

Після неуспішної подачі апеляції заявник клопотав про надання дозволу на подачу скарги до Верховного суду, стверджуючи, що йому було відмовлено у вільному та безпосередньому доступі до суду. Верховний суд повернув справу на розгляд до регіонального суду для поновлення провадження. У жовтні 2016 року регіональний суд знову припинив провадження у справі, обґрунтовуючи це тим, що опікун заявника, який є позивачем, не виконав вказівки суду про уточнення відповідача у справі й надання адреси для його виклику.

Оскільки заявник усе ще вважався недієздатним, він не міг узяти участь у парламентських виборах у березні 2017 року.

Декілька тижнів потому він подав нову заяву про поновлення його цивільної дієздатності. В грудні 2017 року міський суд дійшов висновку про здатність заявника керувати власними справами та інтересами, поновив його цивільну дієздатність та припинив опіку.

Посилаючись на статтю 3 Першого протоколу до Конвенції, заявник скаржився, що автоматичне позбавлення його виборчих прав на основі встановлення часткової опіки без індивідуальної судової оцінки було непропорційним і становило порушення його прав. Він указав, що позбавлення

осіб з інвалідністю, зокрема тих, які страждають від психічних розладів, можливості голосувати на виборах суперечило міжнародним стандартам.

Оцінка Суду

ЄСПЛ підкреслив, що суть скарги заявника полягала не в тому, що його було позбавлено цивільної дієздатності, а в забороні участі в будь-якій формі у виборах у державі.

На думку Уряду, позбавлення виборчого права тих, хто перебуває під опікою, забезпечує те, що лише особи, здатні приймати та усвідомлювати рішення, можуть брати участь у виборі законодавчого органу держави. Стверджувалося, що індивідуальну ситуацію кожної особи оцінюють національні суди в межах провадження про встановлення щодо такої особи опіки.

ЄСПЛ переконався в наявності легітимної мети такого заходу. Проте ЄСПЛ відзначив, що заборона не розмежовувала осіб залежно від установленого виду опіки: повної чи часткової. Крім того, нічого не вказувало на те, що законодавець коли-небудь намагався урівноважити конкуруючі інтереси або оцінити пропорційність конституційного обмеження у його нинішньому стані, тим самим відкривши для судів можливість аналізу здатності особи реалізувати своє пасивне виборче право незалежно від рішення про установаження щодо такої особи опіки. Також убачається, що така можливість не відповідає б національному нормативно-правовому регулюванню.

Заявник втратив своє пасивне виборче право внаслідок автоматичного загального обмеження права голосу осіб, які перебувають під частковою опікою за відсутності будь-якої індивідуальної судової оцінки його здатності голосувати. ЄСПЛ повторив, що таке загальне ставлення до всіх осіб із розумовими чи психічними розладами було сумнівним і що обмеження їхніх прав має бути предметом суворого контролю. Тому ЄСПЛ дійшов висновку, що недискримінаційне позбавлення заявника виборчих прав за відсутності індивідуального судового розгляду та виключно на основі факту, що його розумові розлади означали, що він перебував під частковою опікою, не може вважатися пропорційним легітимній меті обмеження права голосувати. Тому було порушення статті 3 Першого протоколу до Конвенції.

Висновок

Порушення статті 3 Першого протоколу до Конвенції (право на вільні вибори).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 15 лютого 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 1 ПРОТОКОЛУ № 12 ДО КОНВЕНЦІЇ (ЗАГАЛЬНА ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ)

NEGOVANOVIĆ AND OTHERS v. Serbia (№ 29907/16 та 3 інших – див. додаток)

Обставини справи

Справа стосувалася імовірної дискримінації з боку національних органів влади шахістів із порушеннями зору (незрячих) – громадян держави-відповідача, які виграли медалі на ключових міжнародних змаганнях, а саме на Олімпіаді із шахів для незрячих (*The Blind Chess Olympiad*). На відміну від інших сербських спортсменів з інвалідністю та шахістів без порушень зору, які здобули аналогічні або схожі спортивні результати, заявники були позбавлені деяких фінансових пільг і нагород / виплат за свої досягнення, а також офіційного визнання почесною грамотою, що, за їхніми твердженнями, мало негативний вплив на їхню репутацію.

Між 1961 та 1992 роками четверо чоловіків виграли низку медалей у складі команди Югославії на Олімпіаді із шахів для незрячих. Заявник Б. завоював золоту медаль, а інші – срібні.

У 2006 році в Сербії було прийнято Указ про визнання спортивних досягнень та нагород, який передбачав національне визнання і заохочення, що передбачає почесну грамоту, пожиттєву щомісячну й одноразову грошову виплату. У 2007 році Федерація Сербії із шахів рекомендувала, аби шахістів, які завоювали медалі на міжнародних змаганнях, зокрема й заявників, було офіційно нагороджено спортивними відзнаками. Проте, на відміну від шахістів, які не мали порушень зору, зі схожими спортивними досягненнями, кандидатури заявників не були офіційно запропоновані Міністерством освіти і науки Уряду для відзнак.

В лютому 2007 року Федерація осіб із порушеннями зору Сербії звернулася до міністерства з листом, закликаючи його однаково ставитися до незрячих шахістів порівняно з іншими спортсменами та шахістами (з чи без інвалідності), які досягли однакових чи схожих спортивних результатів. У липні 2009 року Федерація Сербії із шахів та заявники знову звернулися із заявами до міністерства. Через три місяці міністерство поінформувало заявників, що вони не відповідали вимогам законодавства, наведеним в Указі про визнання спортивних досягнень та нагород, і що їх кандидатури не можуть бути запропоновані.

Шахісти з порушеннями зору невідкладно звернулися з позовом проти держави, вимагаючи визнання факту дискримінації та відшкодування шкоди. Суд першої інстанції у квітні 2010 року ухвалив рішення на їх користь,

присудивши їм відшкодування завданої шкоди, визнаючи їхнє право на почесну грамоту й пожиттєву щомісячну та одноразову грошову виплату за свої досягнення. Проте це рішення в липні 2011 року було скасовано за результатами апеляційного перегляду, а справу направлено на новий розгляд. Крім того, вимоги щодо почесної грамоти, пожиттєвої щомісячної та одноразової грошової виплати були визнані неприйнятними, оскільки апеляційний суд вважав, що вони стосуються питань адміністративного характеру, які не можуть бути вирішені цивільним судом.

Через чотири місяці суд першої інстанції знову ухвалив рішення на користь чотирьох чоловіків, установивши, що вони були піддані дискримінації, і присудив кожному з них відшкодування шкоди та компенсацію судових витрат. Однак це рішення було повністю скасовано апеляційним судом у червні 2012 року, який відмовив у задоволенні позову, вказавши, що Олімпіада із шахів для незрячих не була одним зі змагань, зазначених в Указі, і що в будь-якому разі вони могли захистити своє право в межах адміністративного судочинства, проте цим не скористалися.

В березні 2013 року Верховний суд відхилив касаційну скаргу заявників, зазначивши, що Олімпіада із шахів для незрячих не була одним зі змагань, передбачених нормами про спортивні заохочення, і що жоден шахіст із порушеннями зору не отримав заохочення, що означало відсутність різниці в поводженні між самими шахістами з порушеннями зору.

Четверо чоловіків звернулися зі скаргою до Конституційного суду. Незважаючи на підтримку Міжнародної федерації із шахів, яка вважала рівними шахістів із порушеннями зору та без них, у грудні 2015 року Конституційний суд установив відсутність дискримінації заявників, оскільки їхні медалі не були завойовані на змаганнях, зазначених в Указі про визнання спортивних досягнень і нагород.

Шахісти з порушеннями зору скаржилися, що органи влади піддали їх дискримінації, позбавивши деяких фінансових заохочень, а саме пожиттєвої щомісячної та одноразової грошової виплати, на відміну від інших спортсменів (з інвалідністю чи без) і шахістів без порушень зору, які перемогли на схожих міжнародних змаганнях. Також заявники вказували на заподіяння шкоди своїй репутації, адже вони не отримали почесних грамот.

Оцінка Суду

ЄСПЛ розглянув скарги з точки зору статті 1 Протоколу № 12 до Конвенції.

ЄСПЛ відхилив заперечення Уряду про невичерпання національних засобів правового захисту, підкресливши, що скарги стосувалися тверджень про дискримінацію і що незрячим шахістам було нерозумно вимагати відшкодування

на основі антидискримінаційного законодавства, яке конкретно передбачало різні форми допомоги потерпілим від дискримінаційного ставлення, а також відшкодування завданої майнової та моральної шкоди. Подання адміністративного позову не дало б більших шансів на успіх. Крім того, Конституційний суд не відхилив їхні скарги з підстави того, що вони належним чином не використали інших засобів правового захисту.

ЄСПЛ вже вказував, що держави мають досить обмежену свободу розсуду при встановленні різного правового регулювання для осіб з інвалідністю. Прийняті Парламентською асамблеєю Ради Європи Рекомендації та Конвенція про права осіб з інвалідністю наголошували на важливості захисту осіб з інвалідністю від дискримінаційного поводження. Оскільки сербські органи влади вирішили запровадити систему визнання спортивних досягнень та заохочень, вони мають це робити у спосіб, сумісний зі статтею 1 Протоколу № 12 до Конвенції.

Хоча сербські органи влади законно можуть зосереджуватися на високих спортивних досягненнях і найважливіших змаганнях у своїй заохочувальній системі, ними не було продемонстровано, чому високі нагороди, завойовані заявниками як шахістами з порушеннями зору, були менш значущими, аніж схожі медалі, завойовані шахістами без таких порушень. Престиж гри чи вид спорту не має залежати від того, беруть у них участь особи з інвалідністю або ні. Крім того, ЄСПЛ відзначив, що сам указ поставив Олімпійські та Паралімпійські ігри в один ряд, тим самим визнавши досягнення спортсменів та спортсменок з інвалідністю як такі, що заслуговують рівного визнання. До того ж різниця між олімпійськими та неолімпійськими видами спорту, що використовувалася в ролі аргументу Урядом, не мала жодного значення, оскільки Олімпіада із шахів для зрячих гравців, зазначена в переліку змагань указу, не була частиною Олімпійських або Паралімпійських ігор.

Тому ЄСПЛ дійшов висновку про відсутність об'єктивного та розумного виправдання в іншому поводженні із шахістами з порушеннями зору на основі їхньої інвалідності. Тому було порушено статтю 1 Протоколу № 12 до Конвенції.

Висновок

Порушення статті 1 Протоколу № 12 до Конвенції (загальна заборона дискримінації).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 25 січня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Рішення проти України

Стаття 2 Конвенції (право на життя)

[MANDRYKA v. Ukraine](#) (№ 12991/10): неефективне розслідування обставин смерті сина заявниці, який помер у результаті ДТП – порушення

[YEFIMOVA AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 68748/17 та 2 інших – див. додаток): неефективне розслідування обставин смерті родича заявників – порушення

[BOGUTA AND TERESHCHENKO v. Ukraine](#) (№ 13094/19 та 37726/19): неефективне розслідування обставин смерті родича заявників – порушення

Стаття 3 Конвенції (заборона катування)

[PIGORYEV AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 5757/15 та 5 інших – див. додаток): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення статей 3 та 13 Конвенції

[BILYY v. Ukraine](#) (№ 11356/17 та 45420/19): неналежні умови ув'язнення, відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього й порушення інших вимог Конвенції – порушення

[ARYSTARKHOV AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 22948/20 та 9 інших – див. додаток): неналежні умови ув'язнення, відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього й порушення інших вимог Конвенції – порушення

[BORODAY AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 44274/13 та 2 інших – див. додаток): неотримання належної медичної допомоги під час тримання під вартою – порушення

[SELESH AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 432/20 та 3 інших – див. додаток): відсутність перспективи звільнення від покарання у вигляді довічного позбавлення волі – порушення

[VYSOTSKYY AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 6639/21 та 4 інших – див. додаток): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

[KILYEVYCH v. Ukraine](#) (№ 8808/21 та 18764/21): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

[VITKO AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 42758/15 та 5 інших – див. додаток): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

[ANTONOV v. Ukraine](#) (№ 60241/19 та 43408/20): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

[KOVAL v. Ukraine](#) (№ 36508/19 та 53077/19): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього й порушення інших вимог Конвенції – порушення

[KONONOV AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 39108/18 та 3 інших – див. додаток): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього й порушення інших вимог Конвенції – порушення

[S.A. v. Ukraine](#) (№ 7445/21): відсутність розгляду по суті ризику ймовірного застосування до заявника насильства в разі видворення до Таджикистану – було б порушення Конвенції в разі видворення заявника

[RUD AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 39701/12 та 9 інших – див. додаток): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

[PUKHUR AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 10791/20 та 6 інших – див. додаток): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

[BAYLO v. Ukraine](#) (№ 21848/20): ненадання належної медичної допомоги під час тримання під вартою – порушення

Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)

[KIRTOK v. Ukraine](#) (№ 26193/20 та 9489/21): надмірна тривалість досудового тримання під вартою – порушення

[OKSANICH v. Ukraine](#) (№ 64627/13): незаконність тримання заявника під вартою, відсутність ретельного та оперативного перегляду законності такого запобіжного заходу, відсутність права на компенсацію за незаконне ув'язнення – порушення

[GRESS v. Ukraine](#) (№ 17573/14): необґрунтоване тримання під вартою – порушення

[GORBACHOV AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 14693/20 та 4 інших – див. додаток): надмірна тривалість досудового тримання під вартою – порушення

[BARTKOVA AND VORONIN v. Ukraine](#) (№ 24178/14 та 67581/17): відсутність належних і достатніх підстав для тримання під вартою – порушення

[LIFINTSEV AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 6768/11 та 7 інших – див. додаток): незаконне ув'язнення – порушення

[KOSINSKY AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 64471/13 та 6 інших – див. додаток): надмірна тривалість досудового тримання під вартою – порушення

[GRYSHKO AND KOSHLYAK v. Ukraine](#) (№ 72970/13 та 12818/16): незаконне ув'язнення – порушення

Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)

[SAVINOCHKIN AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 39814/20 та 5 інших –див. додаток): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

[MARTYNYUK AND KOZMINA v. Ukraine](#) (№ 9493/21 та 18048/21): надмірна тривалість цивільного провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

[VYELYEV v. Ukraine](#) (№ 57211/13): скасування остаточного судового рішення, ухваленого на користь заявника – порушення

[SHVACHKO AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 33034/20 та 2 інших –див. додаток): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

[MARTYNENKO v. Ukraine](#) (№ 40829/12): упередженість суду при розгляді справи за обвинуваченням заявника й недотримання принципу презумпції невинуватості – порушення

[DATSKOV AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 14609/20 та 2 інших – див. додаток): надмірна тривалість цивільного провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту

[ROMANOV AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 5159/21 та 2 інших – див. додаток): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту й недотримання інших вимог Конвенції – порушення

Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)

[VASILENKO v. Ukraine](#) (№ 70777/12): відстежування адміністрацією установи виконання покарань кореспонденції заявника та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

[VLASENKO v. Ukraine](#) (№ 17863/13): доступ прокуратури до банківських документів заявника та накладення на заявника заборони виїзду за кордон – порушення

Стаття 3 Першого протоколу до Конвенції (право на вільні вибори)

[MARKOV v. Ukraine](#) (№ 66811/13): несправедливе та свавільне визнання недійсними результатів виборів у виборчому окрузі, в якому заявника початково було визнано переможцем – порушення

[BILOTSERKIVSKA v. Ukraine](#) (№ 17313/13): порушення пасивного виборчого права заявниці та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

Стаття 2 Протоколу № 7 до Конвенції (право на оскарження в кримінальних справах)

[MALYNOVSKA v. Ukraine](#) (№ 74576/13): відмова в подачі скарги в межах провадження у справі про адміністративне правопорушення – порушення

Огляд рішень Європейського суду з прав людини (січень – березень 2022 року). Рішення за період із 01.01.2022 по 31.03.2022 / Відп. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2022. – 120 с.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема і їх переклад, здійснюють працівники департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>;

<https://hudoc.echr.coe.int>.

2. Огляд рішень здійснено з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua